

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

**KADININ İSLAMDAKİ VE BATI TOPLUMLARINDAKİ
KONUMUNUN SOSYAL DÜZEN AÇISINDAN İNCELENMESİ**

SALIHA ZEYNEP TEKDEMİR

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
SOSYAL POLİTİKA BİLİM DALI

EYLÜL 2019

**KADININ İSLAM'DAKİ VE BATI TOPLUMLARINDAKİ KONUMUNUN
SOSYAL DÜZEN AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Saliha Zeynep TEKDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
SOSYAL POLİTİKA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL 2019

Saliha Zeynep TEKDEMİR tarafından hazırlanan “Kadının İslam'daki ve Batı Toplumlarındaki Konumunun Sosyal Düzen Açısından İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında Sosyal Politika Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Yücel UYANIK

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Doç. Dr. Osman ŞİMŞEK

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN

İslam Tarihi Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 18/09/2019

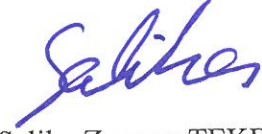
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Figen ZALF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Saliha Zeynep TEKDEMİR

18/09/2019

KADININ İSLAM'DAKİ VE BATI TOPLUMLARINDAKİ KONUMUNUN SOSYAL DÜZEN AÇISINDAN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Saliha Zeynep TEKDEMİR

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eylül 2019

ÖZET

Tarihi süreçte kadının kimliğine ve konumuna bakıldığında kadınların genel anlamda erkeğe göre konumlandırıldığı ve ikinci planda olduğu görülmektedir. Özellikle eski medeniyetlerde ve Batıda yaklaşık yüz yıl öncesine kadar kadının kimi zaman insan olup olmadığı ve ruhunun varlığı tartışılmıştır. Bu hususta dinler ve toplumların gelenekleri belirleyici bir unsur olmuştur. Yahudilik ve Hristiyanlık inancına göre, cennette yaşayan Hz. Adem'e yasak meyveden yediren Havva, onun cennetten kovulmasına neden olmuş, böylece ilk günahı işlemiştir. Bu durum kadınların nesilden nesile aktarılan cezasını doğurmuş ve bu olay nedeniyle kadın, Yahudilikte ve Hristiyanlıkta suçlu ve kötü kabul edilmiştir. Bu iki dinin kutsal kitapları olan Tevrat ve İncil'de, kadının ilk günahı işleminin dışında yaratılışından itibaren eksik, kusurlu, şehvet veren, erkeği yoldan çıkarıp alçaltan, onurunu zedeleyen sinsi bir varlık olarak tavsif edilmiştir. Bu yüzden mal mülk edinme, eğitim görme gibi temel insan haklarından yoksun bırakılmış ve erkeğin kölesi olarak görülmüştür. İslam dini ise kadın ve erkeğin insan olmalarından kaynaklanan temel insan haklarının tamamından eşit şekilde yararlanmasını sağlamıştır. İslam'ın temel kaynakları olan Kur'an ve hadislerde kadın ve erkeğin sahip oldukları özelliklere göre karşılıklı görev ve sorumluluklarının bulunduğu açık olarak ortaya konmuştur. Anne olma özelliğinden dolayı kadınların ayrıca bir değere sahip olduğu ve insanların günah işlemeleri durumunda adil bir şekilde yargılanacakları da yine Kur'an ve hadislerde belirtilmiştir. Farklı ülkelerde farklı zamanlarda, farklı uygulamalar olsa da İslam'ın temel kaynaklarında kadınların aleyhine hiçbir hüküm bulunmamaktadır. İslam, kadın haklarının çiğnenmesini engellemiş ve onları koruyan sağlam bir zırh vazifesi görmüştür. Yahudilik ve Hristiyanlığın etkisiyle kadına olumsuz gözle bakan Batı toplumlarında kadın sorununa yakın dönemlere kadar sessiz kalınmıştır. Bu durumu yargılamayan ve itiraz etmeyen kadınlar asırlar boyu hayatlarını bu bakış açısının getirdiği zor şartlar altında devam ettirmişlerdir. Zamanın ilerlemesi, Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi gibi yeni fikir ve düşünce oluşumların ortaya çıkmasıyla Batıda kadınlar bu haksız ve adaletsiz konumunu yargılamaya başlamışlardır. Kadınların mevcut düzene itiraz etmeleri ve gruplaşarak topluluklar halinde hak arayışına girmeleri çok geç de olsa sonuç vermiştir. Bu çetin mücadeleler ve çabalar sonucunda kadınlara da temel insani hakların yanı sıra pek çok konuda hak tanınmıştır. Bu çalışmamızda bütün bu hususlar belgeler ışığında incelenmiştir. Aslında bir insanlık sorunu olan ve yüzyıllardır çözüme kavuşturulamamış olan bu sorunun asıl nedenleri bilimsel bir biçimde ortaya konmaya çalışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Bilim Kodu : 113505
Anahtar Kelimeler : Kadın, Yahudilik, Hristiyanlık, İslam, Feminizm, Haklar
Sayfa Adedi : 83
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Yücel UYANIK

ANALYSIS OF WOMEN'S LOCATION IN ISLAM AND WEST SOCIETY IN TERMS
OF SOCIAL ORDER

(M. Sc. Thesis)

Saliha Zeynep TEKDEMİR

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

September 2019

ABSTRACT

Looking at the identity and position of women in the historical process, it is seen that women are generally positioned according to men and are in the second place. Particularly in ancient civilizations and in the West, it was debated whether or not women were human beings and the existence of their soul until about a hundred years ago. The traditions of religions and societies have been decisive in this regard. According to the belief in Judaism and Christianity, Eve, who made Adam eat the forbidden fruit, caused him to be expelled from heaven, thus committing the first sin. This situation resulted in the punishment of women transferred from generation to generation and because of this event, the woman was considered guilty and ill in Judaism and Christianity. The Torah and the Bible, which are the sacred books of these two religions, have been described as a sneaky being that is incomplete, imperfect, lustful, misleading and humiliating the man since the creation of the woman apart from her first sin. For this reason, he was deprived of basic human rights such as property acquisition and education and was seen as a slave of man. Islam, on the other hand, has made it possible for women and men to enjoy all the fundamental human rights arising from the fact that they are human. In the Qur'an and the hadiths, which are the main sources of Islam, it is clearly revealed that women and men have mutual duties and responsibilities according to their characteristics. It is also stated in the Qur'an and hadith that women are also of value because of their motherhood and that people will be judged fairly if they commit sin. Although there are different practices at different times in different countries, there are no provisions against women in the basic sources of Islam. Islam prevented the violation of women's rights and served as a solid armor that protects them. In Western societies, which viewed women negatively due to the influence of Judaism and Christianity, the problem of women remained silent until recently. Women who did not judge and object to this situation have continued their lives for centuries under the difficult conditions brought by this perspective. With the advent of time and the emergence of new ideas and thoughts such as the French Revolution and the Industrial Revolution, women began to judge this unjust and unjust position in the West. The fact that women objected to the current order and grouped and searched for rights in communities gave results, even if it was too late. As a result of these difficult struggles and efforts, women have been granted rights on many issues besides basic human rights. In this study, all these issues are examined in the light of documents. In fact, the real causes of this problem, which is a human problem and could not be solved for centuries, have been tried to be put forward scientifically and suggestions have been made.

Science Code : 113505

Key Words : Women, Judaism, Christianity, Islam, Feminism, Rights

Page Number : 83

Supervisor : Prof. Dr. Yücel UYANIK

TEŞEKKÜR

Tezimin hazırlanma aşamasında kıymetli görüş ve önerilerinden yararlandığım danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Yücel UYANIK' a, evlatları olmakla şeref duyduğum doğruluğu, iyiliği ve dürüstlüğü model yaşantılarıyla öğreten ve her zaman destekçim olan annem Sevgi KOÇİN ve babam Prof. Dr. Abdulkakim KOÇİN' e, çalışmalarım esnasında desteklerini esirgemeyen kıymetli eşim Ercan'a, hayatın en özel ve güzel duygusu olan anneliği bana tattıran mutluluk kaynağım, yavrum Elif Meryem'e, kıymetlilerim Hamza Esad, Kerem, Sümeyra ve Mahmut Kamil'e, teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayı
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

BAZI ESKİ UYGARLIKLARDA VE TAHRİF EDİLMİŞ DİNLERDE KADIN

1.1. Bazı Eski Uygarlıklarda Kadın	7
1.1.1. Eski Mısır Uygarlığında Kadın	7
1.1.2. Roma ve Bizans Uygarlıklarında Kadın	9
1.1.2.1. Roma uygarlığında kadın	10
1.1.2.2. Bizans uygarlığında kadın	11
1.1.3. Eski Çin ve Hint Uygarlıklarında Kadın	13
1.1.3.1. Eski Çin uygarlığında kadın	14
1.1.3.2. Eski Hint uygarlığında kadın	15
1.1.4. Eski Türklerde Kadın	16
1.1.5. Cahiliyye Dönemi Araplarda Kadın	18
1.2. Yahudilikte ve Hristiyanlıkta Kadın	20
1.2.1. Yahudilikte Kadın	21
1.2.2. Hristiyanlıkta Kadın	27

2. BÖLÜM

İSLÂM'DA KADIN

2.1. İslam'da Kadının Kimliği ve Konumu	36
---	----

2.1.1. Kadının Bir İnsan Olarak Değeri	37
2.1.2. Kadının Erkek Karşısında Konumlanması	39
2.2. İslam'da Kadın Hakları	42
2.2.1. Miras Hakkı	44
2.2.2. Eğitim Hakkı	45
2.2.3. Evlenme ve Boşanma Hakkı	48
2.2.4. Çalışma Hakkı	50
3. BÖLÜM	
BATI TOPLUMLARINDA KADIN	
3.1. Kadının 19. Yüzyıldan Sonra Dünyada ve Batıdaki Hak Arayışı.....	53
3.1.1. Kadının Dünyada ve Batıdaki Varoluş Mücadelesi	54
3.1.2. Kadının Hak Arayışı Feminizm Hareketleri	56
3.1.3. Dünyada ve Batıda Kadına Yönelik Artan Şiddet	60
3.2. Kadının Türkiye'deki Durumu	62
3.2.1. Milli Mücadelede ve Cumhuriyet Döneminde Kadını Durumu	63
3.2.2. Türkiye'de Basın ve Yayında Reklam Ögesi Olarak Kadın	66
3.2.3. Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet	68
SONUÇ DEĞERLENDİRME	71
KAYNAKLAR	75
ÖZGEÇMİŞ	83

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
GREVIO	Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu
S.A.V.	Sallallahu Aleyhi Vesellem (Allah'ın selamı onun üzerine olsun)

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra Tevrat, Zebur ve İncil gibi diğer kutsal kitaplarda da kendisine akıl ve sorumluluk verilen "insan"ın Allah tarafından kadın ve erkek olarak yaratıldığı ve dünyadaki bütün insanların bu iki insandan türediği belirtilir.

Genel anlamda bakıldığında ilk insan olan Hz. Adem ve ona eş olarak yaratılan Havva'dan bugüne kadar olan zamanda insanların yarısının erkek diğer yarısının kadın olduğu görülür. Ancak insanlığın yarısını oluşturan kadının erkek karşısındaki konumlanışı daima tartışma konusu olmuştur. Zaman içerisinde kadının toplumsal zeminde ifade ettiği değer toplumlara ve inanışlara göre farklılıklar göstermiştir. Kadın, kimi zaman el üstünde tutulmuş kimi zaman ikinci plana itilmiş kimi zaman da mağdur edilmiş, temel insan haklarından mahrum bırakılmıştır. Bu farklı muamelelerin de genel anlamda o toplumların benimsedikleri din ve inanışlardan ve kutsal öğretilerden kaynaklandığı ileri sürülmektedir.

Dini inançların kadına bakışını bütüncül bir anlayış çerçevesinde tam olarak bilmeyen bazı inançlı kadınların bir haksızlığa uğrama durumu karşısında genellikle hak arayışı içine girmedikleri, yapılanları sineye çekerek çaresizce kabul ettikleri görülür. Dini inançlara ilişkin hassasiyetleri olmayan kadınlar da bu durumu ataerkil olan toplumsal yapının bir sonucu olarak görmekte ve çoğu zaman yine mücadele etmek yerine bu problemlili durumun sonuçlarına katlanmak zorunda kalmaktadır. Kimi zaman toplumun gelenek ve göreneklerinden kimi zaman da kadının bilgi eksikliğinden kaynaklanan bu mağduriyet hali, kadın konusunda çalışan pek çok araştırmacıya ana kaynaklar üzerinden kadın konusunu çalışmak ve hakikati ifade etmek gibi önemli bir görev yüklemektedir.

Kadının konumu çeşitli inanç ve toplumlara göre incelendiğinde İslam'ın öngördüğü düzen ile Batı toplumlarının içinde bulunduğu sistemin kadına yaklaşım farkı son derece önemli ve dikkat çekicidir. Kur'an-ı Kerim'de bu konuda yer alan ayetler incelendiğinde kadın ve erkeğin insan olma temelinde eşit, toplumsal düzlemde ise birbirini tamamlayan çiftler olarak tanımlandığını görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'in yıllar önce kadına verdiği hakların bir kısmına batı toplumlarının ancak 1000 yıl sonra ulaştığı anlaşılmaktadır. Öyle ki İslam'ın din olarak tebliğ edilmeye başlandığı, vahyin ilk indiği 610 yılından itibaren kadına mal edinme ve birey olarak özgürce yaşama ve yönetme hakkı verilmiştir. Ancak Batı toplumlarında bu hakkın kadınlar tarafından elde edilişi mülkiyet hakkı için 1858 yılındaki

arazi kanunnamesiyle; evli kadınlara mirastan pay edinme hakkı ise 1882 yılında İngiltere’de kabul edilen bir kanunla mümkün olmuştur.

Hz. Muhammed (s.a.v.), Medine’ye göç, Akabe Anlaşması, Mekke’de devletin başına geçişi gibi toplum için önemli olan durumlarda devlet başkanı olarak önce kadınlardan biat (onay) almıştır. Bu olay tarih sahnesinin 600’lü yıllarında tecelli ederken Batıda kadınların aktif şekilde seçim süreçlerinde var olması ve seçme hakkı ilk defa 1893 yılında İngiltere’nin Yeni Zelanda bölgesinde çok büyük bedeller ödenerek verilmiştir. Kadınlara seçilme hakkı ise 1907 yılında Finlandiya’da sağlanmıştır. İslam kadına böyle üstün bir seviyede değer verirken zaman içinde İslam’ın emrettiği düzenin yerine gelenekten gelen alışkanlıkların ve yaklaşımların yeniden tezahürü ya da dini emirleri zaman içinde yeniden yorumlayan âlimlerin bazı konularda dar kapsamlı, eksik ve hatalı yaklaşımları kadını toplumsal anlamda geriye götürmüştür.

Batıda kutsal kitaplarda yer alan “İlk Günah” hadisesinin yorumlarıyla ilişkili olarak kadın, var oluşu itibariyle kötü, kışkırtıcı, saptırıcı ve aldatıcı olarak kabul edilmiştir. Kadının bu konumda görülmesi, kimi zaman insanlığının sorgulanıp hiçbir haktan yararlanmaması onun ne derece zor şartlar altında olduğunu gözler önüne sermektedir. Zaman içinde gerçekleşen Rönesans, Sanayi devrimi ve Fransız İhtilali gibi hareketlerin oluşturduğu özgür düşünce zeminleri kadının yaşadığı bütün haksızlıklara itiraz etmesi ve hak savunucusu konumda tarih sahnesine çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Örgütlenen kadınlar toplumunda ve kanunlar önünde bir erkekle eşit değerde görülme, çalışma, oy hakkı, mülkiyet hakkı gibi pek çok alandaki taleplerini uluslararası platformlarda dile getirmişlerdir. Kimi zaman ölüm cezalarıyla sonuçlanan bu mücadele pek çok bedelle beraber kadınlara temel haklarının verilmesini sağlamıştır. Sosyal hayatı beraber yaşayan, farklılıkları ile birbirlerini tamamlayan kadın ve erkek birbirine denk bir ikiliyken kadın karşılaştığı bu kötü muamele sebebiyle modern çağın fikir akımları ve yönelimlerinin de etkisiyle ne yazık ki kimi zaman aslında doğuştan gelen özelliklerine dahi sırtlarını dönmektedir. Bugün özellikle kadınların yoğun olduğu pek çok platformda anneliğin bir bedensel mahkûmiyet olup olmadığı, zıt cinsli eşlerin bir araya gelmesi ile oluşan aile kurumunda cinsel çeşitliliğe gidilmesi, tek ebeveyn olarak evlat sahibi olma gibi aslında insan fitratına aykırı mevzular konuşulmaktadır.

Çalışmanın adında ifade edilen ve meselenin ele alınış zeminini ifade eden “Sosyal Düzen” kavramı ile ilgili Türk Dil Kurumu’nun sözlüğü incelendiğinde “Sosyal” kelimesinin Fransızca “social” kelimesinden türediği ve “Toplumsal” anlamına geldiği, “Düzen” kelimesine ilişkin anlamların ise aşağıdaki gibi olduğu görülmektedir:

1. Toplumsal bir yapı içinde ögelerin bütüne, bütünün ögelere ve ögelerin birbirlerine göre ilişkileri
2. Belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum, uyum, nizam, sistem
3. Bir devletin belli başlı ilkeleri bakımından yönetimde tuttuğu yol, yönetim biçimi, rejim
4. Bir kimseye, bir kuruluşa karşı toplu olarak alınan gizli karar

İnsanların bir arada huzur içinde yaşamalarını sürdürebilmesi ancak bazı kurallara uygun davranılması ile mümkün olmaktadır. Pek çok defa tekrarlanan ve benzer biçimde olduğu gözlemlenen vakalara ilişkin insan aklı genellemelerde bulunarak çeşitli kurallara ulaşılır. Sosyal düzen; hukuki, dini, kültürel, ahlaki, örf ve adetleri göz önünde bulunduran kurallara uygun davranışlar sonucunda oluşmaktadır. Yapım ve harcama faaliyetleri, inanç ve akraba grupları, siyasi zeminler, ilim kurumları gibi pek çok insanın içinde yer aldığı oluşumların huzur ve dinginliği, kurallardan oluşan bir düzen içinde sürdürülmektedir. Bu kurallar insanlara bazı sorumluluklar yüklediği gibi bazı hakların da tanınmasını sağlamıştır. İnsanoğlu bu sorumluluklar ve haklar üzerinden toplumsal düzeni inşa etmektedir. Sosyal hayatın aile, evlilik ve boşanma, eğitim, çalışma, miras paylaşımı gibi konularda insanların yönetim şekli ve tavrı sosyal düzenin yapısını göstermektedir.

Sosyal düzeni etkileyen temel unsurlardan olan kültür kavramı pek çok sosyolog tarafından sosyal aktörlerin bazılarının ortak düşüncesi ve yorumlama tarzı, güzellik algısı, nizam ve adetlerin tamamı şeklinde ifade edilmektedir. Kültür kavramının toplumdaki değişim göstermesi her bir toplum için yeni bir birey, fert tipinin ve sosyal düzen algısının oluşmasını sağlamıştır (Şimşek, 2013, 81). Batı düşüncesinin ve İslam topluluklarının insanı ele alış biçimi incelendiğinde batıda “birey”, İslam’ın düşünce sisteminde ise “fert” kavramı vardır. Bu iki unsur arasındaki temel farklar incelendiğinde bireyin temel ilkesi ve hareket noktası “yalnız yaşayabilmek” ve “Ne Tanrı’ya ne de efendiye bağlı olmamak” iken ferdinki ise “toplumcu bir hayat anlayışına sahip olarak “ben” içinde “biz” ci yaşam tarzı” ve “her şeyde “birlik”, ”bütünlük” düşüncesine bağlı olarak hareket etmek” yönü öne

çıkılmaktadır(Şimşek, 2017, 174). Batı ve İslam toplumlarının sosyal düzen algısında ise bu farklılık, çalışma çerçevesinde incelenen; kadının var oluşuna, eğitim alma, mirastan pay alma, evliliğin kurulması veya sonlandırılması gibi konulara ilişkin yaklaşımlar, kadının çalışmasına bakış gibi hususlarda gözlenmektedir.

Gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı özellikle son yıllarda basında neredeyse her gün manşetlerde verilen kadın konusunun nasıl bir boyut kazandığını, hangi mecrada yürütüldüğünü, kimler tarafından nasıl yönlendirildiğini ve ne amaçla kullanıldığını, kadının bundan nasıl etkilendiğini ortaya koymaktır. Çalışmanın ikinci bir amacı olarak da İslam'ın kadını ezdiğine, onu ikincil kabul ettiğine dayalı yanlış görüşlerin bertaraf edilmesi, Batının kadın yaklaşımının hangi yönleriyle problemlili olduğunun açıklanması olarak ifade edilebilir. Bu çalışmamızda bu konular incelenip bilimsel çerçevede gerçekler ortaya konarak kadının mevcut durumunun iyileştirilmesine yönelik politikalar için bir temel oluşturulması, araştırma kapsamında kadınların sadece kadın olmaları sebebiyle maruz kaldıkları haksızlıklara karşı farkındalıklarının artırılması ümit edilmektedir.

Kadınların haklarına ve sorumluluklarına ilişkin literatürde pek çok çalışma mevcuttur ancak sosyal düzen kavramı odağında hem eski medeniyetleri, hem İslam medeniyetini hem de Batı toplumlarının kadın konusundaki yaklaşımlarını birlikte ele alan çalışma sayısı sınırlıdır. Literatürdeki çalışmaların büyük bir kısmı Batı'da Modernizm etkisiyle kadının sosyal konumunun değişmesi, özellikle de I. ve II. Dünya savaşlarında kayıp veren erkeklerin yerine sanayide yer alan kadınların karşılaştıkları sorunların artış göstermesi konuları üzerine yapılmıştır. Bu araştırma, kadın konusunu geniş bir kapsamda ele almakta; tüm veriler, bilgi ve belgeler bilimsel kaynaklara dayandırılarak tarafsız bir şekilde değerlendirilmektedir. Bu çalışma ile çeşitli toplumlarda kadının "hak ve sorumluluklarının" sosyal düzen açısından incelenmeye çalışılmış; politika yapıcıların toplumsal dinamiklerin farkında olarak daha doğru ve verimli politikalar ortaya koymasına katkı sağlayacağı ümit edilmiştir.

Bu kapsamda konunun daha iyi anlaşılması için kadının İslam'dan önceki durumunun da incelenmesi gerektiği düşünülmüş ve çalışma, "Bazı Eski Uygarlıklarda, Yahudilikte ve Hristiyanlıkta Kadın", "İslam'da Kadın", "19. Yüzyıldan Sonraki Modern Dönemde ve Günümüzde Kadın" gibi bölümlere ayrılmıştır.

Birinci bölümde, Eski Mısır, Roma, Bizans, Çin, Hint uygarlıklarıyla eski Türklerde ve cahiliye dönemi Araplarda kadının konumunu ve Yahudilik ve Hristiyanlığın kutsal kitapları olan Tevrat ve İncil’de kadının kimliği, konumu, hak ve sorumlulukları gibi konulara yer verilmiştir.

İkinci bölüm, bu tezde asıl üzerinde yoğunlaşılacak istenen “İslam’da Kadın” konusunun incelendiği bölümdür. Bu bölümde verilen bilgiler, “İslam’da Kadının Kimliği ve Konumu” ve “İslam’da Kadının Hakları ve Sorumlulukları” şeklinde iki alt başlıkta verilmiştir. Bu hususta müracaat edilen kaynaklar, İslam’ın ana kaynakları olan Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler olmuştur. İhtiyaç duyulan hususlarda mezhep imamlarının görüşlerinden de faydalanılmıştır.

Üçüncü bölümde ise 19. Yüzyıldan sonraki modern dönemde ve günümüzde kadının Batı’da varoluş mücadelesini, basın ve yayında yer almasını, kadına yönelik şiddet ve günümüzde kadının Türkiye’deki durumu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırma tarihsel bir süreç barındıran kadın odaklı bir çalışma olduğundan ilk olarak çalışmanın çerçevesi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kütüphaneler ve web ortamından başlayarak bir literatür taraması yapılmış belli bir kronolojik sıralama çerçevesinde değinilecek hususlar belirlenmiştir. Elde edilen veriler araştırmanın yöntemi olarak belirlenen ikincil veri analizi metodu çerçevesinde incelenmiştir. Bu yöntemin en avantajlı tarafı güvenilirliği yüksek verileri düşük maliyetle daha kısa zamanda elde edebilmektir. Bu yöntem araştırmacıya mevcut durumu yerinde incelemenin zaman alıcı ve masraflı olması durumunda kolaylık sağlamaktadır. Bu yöntemin kullanımının dezavantajlı tarafı olarak hedeflenen verilerin tamamının bulunamaması sebebiyle ek araştırma yapma ihtiyacı ortaya çıkarabilmesi zikredilebilir.(Padem, 2012, 62). Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak belgesel kaynak tarama ve döküman analizi benimsenmiştir. Döküman analizi tekniği araştırılması planlanan durum veya fenomene ilişkin yazılı araçların incelenmesini içerir. Bu yöntem neredeyse her çalışma için kullanılan bir veri toplama yöntemidir. Bu yöntemin olumlu taraflarına ilişkin olarak Bailey, kolay ulaşılamayacak özlere ulaşılabilmesi, yüksek nitelikli veri elde edilmesi ve düşük maliyetli olması gibi hususları zikretmektedir. Bu yöntemin olumsuz tarafı olarak olası tarafsız olamama durumu, sadece seçilmiş belgelerin geleceğe kalmış olması sebebiyle ele alınan konuya ilişkin eksik tarafların kalması ihtimali, standart bir inceleme usulünün olmayışını saymaktadır (Metin,

6). Bu çerçevede araştırma konusu ile ilgili olabildiğince çok kaynağa ve farklı bakış açısına ulaşmaya gayret gösterilmiştir. Bu çalışmada sağlıklı sonuçlara varabilmek, özelde kadının yaşam kalitesine genelde ise aile kurumuna ve insanların huzurlu yaşamalarına katkıda bulunmak için Tevrat, İncil ve Kur'an-ı Kerim gibi kutsal kitapların yanı sıra Cedaw Sözleşmesi, İstanbul Sözleşmesi, Pekin Doktrini gibi uluslararası sözleşmelere, konuya ilişkin yasalara, akademik metinlere, süreli yayın makalelerine, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının bildirimlerine ve çalıştay, panel, konferans gibi etkinliklerinin raporlarına, bu konuda yapılmış yüksek lisans ve doktora tezlerine, ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel makalelere ve kitaplara müracaat edilmiştir. Çalışma nitel bir çalışma olduğundan kaynak olarak çeşitli metinler üzerinden okuma yapılmıştır. Bu çalışma herhangi bir anket barındırmamaktadır.

Bu çalışma kapsamında “Batı Toplumlari” ifadesi Batı medeniyetinin en yaygın inanç, değer ve kültürünü temsil eden bireyler olarak ele alınmış ülke özelinde veya Hristiyanlık dışında bir inanca mensup bireyler üzerine bir değerlendirme ve inceleme yapılmamıştır.

Bu çalışma yapılırken Batı’da başlayıp küresel bir etkiye sahip olan feminizm etkisiyle hazırlanmış ya da ataerkil görüşler doğrultusunda yazılmış eserlerin incelenmesi de ihmal edilmemiştir. Ancak çalışmanın hiçbir yerinde kadın konusunda ileri sürülen uç fikirlere itibar edilmemiş, her aşamada bilimsel bilgi esas alınmıştır. Hem tarihsel süreçte hem de farklı inanç ve kültür zeminine sahip toplumlarda kadının sosyal konumunu, hak ve sorumluluklarını sosyal düzen boyutuyla ele alan, bilimsel ve ana kaynakları zemin kabul eden; kapsamlı ve tarafsız olan bu araştırma diğer günlük makalelerden ayrılmakta ve akademik bir çalışma haline gelmektedir.

“Kadının İslam’daki ve Batı Toplumdaki Konumunun Sosyal Düzen Açısından İncelenmesi” adlı bu tez çalışmasında pek çok kaynaktan hareketle yukarıda belirtilen plan çerçevesinde doğru tespitlerde bulunma gayretinde olunmuştur. Bu gayretler sonucunda ortaya konulan bu çalışma ile alana önemli katkı sağlanması umulmaktadır.

1. BÖLÜM

BAZI ESKİ UYGARLIKLARDA VE TAHRİF EDİLMİŞ DİNLERDE KADIN

1.1. Bazı Eski Uygarlıklarda Kadın

Eski uygarlıklardan günümüze kadar gelen tarihi sürece baktığımızda toplumları şekillendiren, uymaları gereken kuralları, gelenek ve göreneklerini belirleyen en önemli unsurun din olduğu görülür. İlahi dinlerin kutsal kitaplarından olan Tevrat'ta (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil):Yaratılış, 2/3, 18, 20-22) ve Kur'an-ı Kerim'de (Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Nisa 4/1) ise insanlık tarihi Hz. Adem ve onun hanımı Havva ile başlatılır. Dolayısıyla erkek ve kadının yaratılış hikâyesi gibi kimliği, birbirleriyle olan ilişkileri, üstlendikleri roller de insanlık tarihi boyunca hep gündemde kalmıştır.

Bu çalışmamızda sosyal düzen açısından kadının İslam'daki ve Batı toplumlarındaki konumunu incelediğimiz için her ne kadar insanlık tarihi Hz. Adem ve Havva ile başlatılıyor ise de biz daha çok kadının tarihi süreçteki konumuna yoğunlaşacağız. Bunu anlatabilmek için öncelikle eski uygarlıklarda kadının durumunu incelemek gerekir.

1.1.1. Eski Mısır Uygarlığında Kadın

Tarihte bilinen eski uygarlıklardan biri Eski Mısır uygarlığıdır. Bu döneme ait kaynakların verdiği bilgilere göre Eski Mısır uygarlığında kadına yönelik yaklaşımlar farklılıklar gösterir. Kimi zaman kadın ve erkeğin konumu ve saygınlığı aynı seviyelere gelmiş kimi zaman da bu durum kadınların aleyhine değişmiştir. Mesela Mısır Uygarlığının ilk zamanları olarak kabul edilen M.Ö. 3000'li yıllarda kadın erkeklerden sonra ikinci planda gelirken daha sonra zamanla bu fark kapanış; M.Ö. 2750'lere gelindiğinde kadın ve erkeğin aile içindeki konumu birbirine eşit hale gelmiştir. Bu süreçte eşlerin birbirlerine tahakkümü ve birbirleri üzerine otorite kurması söz konusu değildir. Evliliklerde kızların ve erkeklerin karşılıklı rızaları gözetilmiştir. Evlenecek kişilerin kararlarına üçüncü şahısların etkisi olmamıştır. Yine bu süreçte kız çocukları mirastan erkek çocukları ile eşit miktarda pay alma hakkına sahip olmuşlardır. Evlilikte de kadının evlenmeden önce sahip olduğu şahsi mülkiyeti yine kendi tasarrufunda olmuş, bu mülkiyetin yönetilmesi hususunda kocasının söz hakkı olmamıştır. Ancak bu tarihten sonra 2625 yılına kadar olan süreçte kadın ve erkek

rolleri tekrar eski haline dönmüş, kadınlar erkeklere göre ikinci planda kalmışlardır. Buna bağlı olarak da baba figürünün otoritesi eşlerin yanı sıra çocuklar üzerinde de etkili olmaya başlamıştır. Babanın ölümü halinde ise bu otorite babadan en büyük erkek çocuğuna geçmiştir. Kadınların bu dönemde hukuki bir ehliyeti olmamış ve evlilik yaşına gelen kız çocukları evlendikten sonra kocalarının salt otoriteleri altına girmişlerdir (Okandan, 1951, 86-90).

Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi bu durum, Eski Mısır uygarlığında kadın kimliğine karşı kalıplaşmış genel bir düşmanlık olgusunun olduğunu göstermez. Nitekim daha yakın zamanlara geldiğimizde, Fatmagül Berktaş'ın da belirttiği gibi özellikle Yeni Krallık Dönemi olarak adlandırılan M.Ö. 1550'den M.Ö. 1070 yılına kadarki zaman diliminde evlilik, miras ve mülkiyetle ilgili hususlarda kadınlar lehine değişiklikler yaşanmıştır. Bu kapsamda yapılan kanuni düzenlemelerde ve sosyal hayattaki uygulamalarda kadın ve erkek arasında eşitlikçi bir anlayış sergilenmiş, kadınların şahitliği de mahkemelerde kabul edilmiş ve kadınlar şahsi mal ve mülkleri üzerinde söz sahibi olmuşlardır (Berktaş, 2016, 91). Hz. Yusuf'un M.Ö. 1300'lü yıllarda Filistin'de doğduğu (Gürer, 2008, 39) göz önünde bulundurulduğunda bu dönem onun Mısır'a getirilip köle olarak satıldıktan ve bir süre de zindanda kaldıktan sonra Mısır kralı tarafından zindandan çıkarılıp hazineden sorumlu bakan yaptığı ve devlet yönetiminin de Kral tarafından kendisine teslim edildiği bir dönemdir.

Tevrat'ın "Tekvin" bölümünde, İncil'in "Elçilerin İşleri" bölümünde, Kur'an-ı Kerim'in ise "Yusuf" suresinde Hz. Yusuf'un hayatı ile ilgili detaylı bilgiler verilir (Koçin, 2016, 5). İnsanlık tarihinin bu en dramatik ve en ibret verici kıssasında yer alan bilgiler Mısır tarihinin bu önemli dönemine ışık tutar. Bu kıssada özellikle kadınlarla ilgili bilgiler Berktaş'ın yukarıda verdiği bilgilerle örtüşür.

Kıssa hakkında bilgi sahibi olanların bileceği üzere kıssanın önemli karakterlerinden biri, Hz. Yusuf'u köle olarak satın alan Mısır hazinelerinin başında bulunan zatin hanımıdır (Züleyha veya Zeliha). Gayri meşru arzularına cevap vermediği için Hz. Yusuf'a iftira ettiği ve bu husus kocası ve akrabaları tarafından açıkça bilindiği halde Hz. Yusuf'u zindana attırarak kadar yetki sahibidir.

Eski Mısır'da Firavunlar devletin tek sahibi olarak görülürlerdi. Kendisine ilahi bir kuvvet atfedilirdi ve ülkenin yönetimiyle ilgili bütün yetkiler sadece ona aitti. Kraldan sonraki en

önemli kişi kralla evli olan yüce kraliçeydi. Firavunlar dönemindeki Mısır hukukuna göre erkekler için çok evlilik yapmada ve akrabalar arasındaki evliliklerde sınır yoktu. Kral veya sıradan insanlar kız kardeşiyle hatta kızıyla evlenebilirdi. Kralın ölümünden sonra Kraliçenin büyük oğlu olurdu. Erkek mirasçı olmadığı zaman Kralın soyundan uygun bir eş aranırdı (Ergin, 2007, 10-11). Firavunlar döneminde kardeşlerin birbirleriyle evlenmelerinin miras ve mal paylaşımına ilişkin kaygılardan kaynaklandığı görülmektedir.(Tüzen, 1986, 14).

Eski Mısır' da kadınların kimi zaman Tanrıça olarak kabul edildiği kimi zaman da hükümdarlık yaptığı görülür. VI. Hanedan Döneminde, İyilik Tanrıçası olarak kabul edilen Bastet ve Felaketler Tanrıçası olarak bilinen Sahmet bunlara örnek olarak verilebilir (Ergin, 2007, 39). Yine Eski Mısır'da hükümdar olarak devletin en üst makamında bulunan kadınlara örnek olarak da güzelliği ve Roma devletine karşı verdiği mücadele ile tarihte adından söz ettiren Kleopatra (Selçuk, 2014, 63) ve Mısır 18. Hanedanlığı firavunlarından I. Tuthmosis'in kızı ve II. Tuthmosis'in eşi Hatşepsut (Erdan, 2015, 19) gösterilebilir.

1.1.2. Roma ve Bizans Uygarlıklarında Kadın

Roma ve Bizans iki ayrı uygarlık olarak bilinse de bu konularda bilgi veren kaynaklarda Bizans'ın, Roma İmparatorluğunun doğudaki bakiyesi olduğu belirtilir (Kaya, 2013, 19). M.Ö. VIII. Yüzyıldan İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedildiği 1453 yılına kadar Avrupa, Afrika ve Asya'da yaklaşık iki bin yıl hüküm süren Roma ve Bizans uygarlıkları dünya tarihinde önemli roller oynamışlardır. Bu rollerin başında M. S. 527-565 yılları arasında hüküm süren Doğu Roma İmparatoru I. Justinianus'un dünya çapında öneme sahip eserinde yazılı olarak tespit ettiği Roma Hukukudur (Koschaker ve Ayiter, 1977, 3). Dolayısıyla yazılı olarak tespit edilen bu kanunlar, Roma ve Bizans Uygarlıklarında kadının konumu hakkında müracaat edilmesi gereken en önemli yazılı kaynaktır. Ancak bu yazılı kaynağın dışında Roma'da, başka bir ifade ile Batı ve Doğu Roma'da (Bizans'ta) kadının konumunu belirleyen farklı kaynaklar ve uygulamalar da vardır. Konun iyi anlaşılması için kadının konumunun Roma ve Bizans uygarlıklarında nasıl olduğunu ayrı ayrı ele almakta fayda vardır.

1.1.2.1. Roma uygarlığında kadın

Yukarıda Bizans'ın (Doğu Roma'nın) Roma İmparatorluğunun doğudaki bakiyesi olduğu belirtilse de bazı kaynaklarda Roma Uygarlığının M.Ö. 8. yüzyıldan başlayıp Kostantinopolis şehrinin kuruluş tarihi olarak kabul edilen M.S. 330 tarihine kadar olan dönemi kapsadığına işaret edilir (Kaya, 2013, 19). Dolayısıyla bu çalışmamızda, Roma uygarlığında ya da başka bir ifade ile hukukunda kadın konusu incelenirken bu dönemdeki düzenleme ve uygulamalar dikkate alınacaktır.

Roma hukuku incelendiğinde ev reisinin baba olduğu ve eve mensup bütün bireylerin onun hâkimiyetine tabi olduğu görülür. Öyle ki evlilikten sonra doğum olması durumunda kadının kocasına doğumu bildirmesi mecburiydi. Doğan çocuğun nesebinin belirlenmesi için de çocuğun babaya gösterildikten sonra babanın çocuğu kabul etmesi gerekirdi. Aksi halde çocuk nesepsiz kabul edildiği için evden atılabilir veya öldürülebilirdi. Babası tarafından kabul edilmediğinden nesepsiz sayılan çocuğun hayatta kalması durumunda da yalnız anasıyla ve onun hısımlarıyla akraba sayılırdı (Koschaker ve Ayiter, 1977, 84).

Roma hukukunda yukarıdaki bilgilerin dışında kadının konumunu belirleyen özel hükümler de vardır. Bu hukuka göre kadınların durumu reşit olmayan çocukların durumuyla aynıydı. Kadınlar reşit olsalar bile medeni haklarını tam olarak kullanma ehliyetine sahip değillerdi. Erkeklerle göre daha düşük bir seviyede oldukları kabul edildiklerinden kadınlar reşit olsalar bile bir başkasının hâkimiyeti altında değiller ise kendilerine bir vasi tayin edilirdi (Koschaker ve Ayiter, 1977, 95).

Özlem Söğütlü Erişgin, Roma toplumunda kadının konumunu incelerken bu konuyu şu şekilde anlatır:

“Kocasının egemenliği altına giren kadının malı ve şahsı kocasına ait olurdu. Çünkü egemenlik altına girmekle birlikte kadın, eğer varsa, hak ehliyetini kaybederdi. Dolayısıyla manus altına girme ile hak ehliyetin kaybeden kadının, kocasından ayrı bir malvarlığına sahip olması söz konusu olamazdı. Ancak kadının manus'un sona ermesi halinde malvarlığını istemeye yönelik bir talep hakkı varlığını sürdürürdü. Egemenlik altına girmesi ile birlikte kadın üzerindeki baba egemenliğini, eğer vesayet atında ise vasinin vesayeti sona ererdi.” (Erişgin, 2013, 4).

Bu durum Roma'da kadının korunup gözetilmesi gereken bir varlık olarak algılandığını gösterir. Nitekim bu bilgiler, kadının Roma'daki konumu alanında çalışma yapan diğer

araştırmacılar tarafından da teyit edilmiştir. Arıkfıdan, Roma’da evlenen kadının “Manus” diye adlandırılan ve kadının malvarlığını kocasına devreden bir kanunla veya adeta satın alma gibi bir uygulamayla sahip olduğu mülkleri ve onları kullanma hak ve ehliyetini yitirip tamamıyla kocasının egemenliğine girdiğini belirtir (Arıkfıdan, 2015, 4). Akkaya ise kadının Roma’da köle gibi alınıp satılabildiğini, kimi zaman babasının kimi zaman kocasının himayesinde olduğunu, toplum içerisinde itibarının ancak ailede anne olması ile mümkün olabileceğini söyler (Akkaya, 2012, 9).

Ancak Roma Devleti’nin ilerleyen dönemlerinde kadınlara da bir takım haklar tanınmış, mülkiyet ve mirastan erkeklerinkine denk pay alma hakkı verilmiştir. Kadın lehine yapılan bu rahatlamalarla birlikte kadın ailedeki erkek bireylerin denetiminden ve tahakkümünden çıkarılmıştır. Ancak bu durum Roma’da fuhuş gibi ahlaksızlık sayılan bazı olayların artmasına neden olmuştur (Tüzen, 1986, 17).

Erişgin de yukarıda atıf yapılan çalışmasında, “Kadın ‘conventio in manum’¹ yapmadan evlenmiş ve ‘sui iuris’² ise evlilik birliği içerisinde mal ayrılığı rejimi geçerli olurdu” diyerek Roma’da kadınlara sağlanan bu haklara işaret eder. Bu durumda evlenen eşlerden her birine kendi malları üzerinde mülkiyet sahibi olma, yönetme ve o mallardan yararlan hakları verilmiştir. Kadının sahip olduğu mallar evlilik öncesindeki malı ve evlilik sırasında bağış veya miras yoluyla edindiği mallardır. Kadın bu şekilde sahip olduğu malını kendisi yönetebildiği gibi dilediğinde bu yetkisini kocasına veya üçüncü bir kişiye de verebilirdi. Evliliğin sona ermesi durumunda kocanın bu malları kadına vermesi hukuki bir zorunluluktan (Erişgin, 2013, 5).

1.1.2.2. Bizans uygarlığında kadın

Bin yıldan daha uzun süre tarih sahnesinde yer alan Bizans’ta kadının konumunu ayrıntılarıyla anlatmanın bu bölümün sınırlarını aşacağı açıktır. Bu husus göz önünde bulundurularak genel bir değerlendirme yapıldığında Roma’nın bir devamı olan Bizans’ta da kadının konumunun pek değişmediği söylenebilir. Roma’da olduğu gibi Bizans’ta da dönem dönem farklılıklar olsa da genel anlamda kadın erkeklerin alt seviyesinde, değersiz, hayvanlarla eşit, köle ya da alınıp satılan bir mal olarak görülmüştür (Çiloğlu, 2014, 72).

¹ Conventio in manum: Kocanın egemenliği altına girme.

² Sui iuris: Hukuki işlem ehliyeti kısıtlanmış, baba egemenliği veya manus altında bulunmayan kadın.

Kadın ayrıca insanın başına gelen bütün kötülüklerin ve felaketlerin nedeni görüldüğünden erkeğe yapılabilecek en ağır aşağılanmada kadına benzetilir ve ona “kadınsın” denirdi (Çelik, 2014, 3).

Kadına yönelik bu olumsuz algı ve söylem Bizans’tan önceki Antik Yunan’da da yaygındı. O dönemde insanlar iki katman şeklinde değerlendirilir erkekler üst katmanda, kadınlar ise katmanda görülürdü. İkinci katmanda görüldükleri için de herhangi bir konuda akıl yürütme yetisine sahip olamadıkları düşünülürdü. Nitekim Yunan düşünce sisteminde olduğu kadar yaşadığı dönemden bugüne kadar gelen tarihi süreçte dünya ölçeğinde önemli bir filozof olduğuna inanılan Platon, muhataplarını ikna etme yöntemi olarak bilinen “diyalektik yöntem”de, kadınsı olandan uzak durulması gerektiğini vurgulamıştır. Buna bağlı olarak da onun eserlerinde defaatle “platonik aşk” diye nitelendirilen aşkın, aşık olanın da aşık olunanın da erkek olduğu belirtilmiştir (Çağır, 2014, 13-23). Platon’un öğrencisi olan Aristoteles de “Kadın yaratılıştta yarım kalmış erkektir.” diyerek kadına bakışının hocası Platon ile aynı olduğunu göstermiştir (Topaloğlu, 2013, 35). Ancak şunu belirtmek gerekir ki Bizans’ta kadınlar da kendi içlerinde köle, fahişe, özgür kadın, cariye ve yabancı kadınlar olarak sınıflandırılmışlar ve ait oldukları sınıflara göre çeşitli haklara sahip olmuş ve buna göre birtakım serbestlikler verilmiştir. Ne var ki verilen bu hak ve serbestliklere rağmen Bizans medeniyetinin en önemli şehri olarak kabul edilen Atina’da özgür kadın sınıfında olsalar bile kadınların Agora gibi toplu yaşam alanlarında erkeklerle birlikte gezmelerine izin verilmemiştir. Aksine kadınların sadece çocuk ve ev işleri ile uğraşmaları istenmiş; eşleriyle ve komşularıyla konuşmayan kadınlar itibarlı kadın profili olarak görülmüş ve övülmüşlerdir (Berktaş, 2016, 85-107).

Bizans uygarlığında evlilik hususu da oldukça önemlidir ve tek eşlilik yaygındır. Her vatandaşının evlenmesinin mecburi olduğu Atina’da evliliği sonlandırmayı talep etme hakkı sadece erkeğe verilmiştir. Kadın çok özel durumlarda boşanma talebinde bulunabilse de çoğu zaman erkek tarafından uygulanan cebirle bu talebinden vazgeçirilmiştir (Akkaya, 2012, 7-8).

Ancak VI. Yüzyılda yaşayan I. Justinianos’un 535’te idare ve adliyeyi düzeltmek için çıkardığı emirnamelerde bütün memurlara yeni görevler yükleyerek halkın idaresinde dürüst davranmaları istenmiştir (Kaya, 2013, 32). Bu dönemde Bizans kadınları evlilik yoluyla toplumsal alandaki konumlarını güçlendirmişlerdir. Bunlardan bazıları imparatorla

evlenerek imparatoriçe vasfıyla imparator üzerinden imtiyaz hakkını kullanarak tarihte adından söz ettirmiş, siyasi ve toplumsal hayatta etkili olmuştur. Bu şekilde imtiyaz kullananların en çok tanınanı I. Justinianos'un eşi Theodora'dır. Nika ayaklanmasında kaçmaya çalışan I. Justinianos'u ikna edici konuşmasıyla kaçmaktan vazgeçirip ayaklanmanın bastırılmasını eşi Theodora sağlamıştır (Tüfekçi, 2018, 15).

Bu durum Bizans uygarlığında kadının konumunun ve statüsünün zaman değiştiğini, dolayısıyla bu durum göz önünde bulundurularak konuya farklı açılardan ve derinlemesine bakmamız gerektiğini gösterir.

1.1.3. Eski Çin ve Hint Uygarlıklarında Kadın

Bazı kaynaklar Çin tarihini bazı kaynaklar tarafından M.Ö.5.000'den başlatılmıştır. Eberhard, tarihi Çin devrinin M. Ö. 1400 – 1050 yılları arasındaki zamanı kapsayan ve “Shang devri” denilen devirle başladığını belirtir. Ayrıca, M.Ö. 2500'lü yıllarda bugünkü Çinlilerin yaşadığı coğrafyalarda Tailer, Tibetliler, Moğollar, Yüenler gibi muhtelif kavimlerin yaşadığını söyler. Hindistan ise bu coğrafyaya en yakın bölge olduğunu hatta bu bölgede yaşayan Yüen gemicilerin bir kısmının Hindçini sahillerine göç ettiğini belirterek bu iki coğrafyanın yakınlığına vurgu yapar (Eberhard, 1943, 19).

Hint uygarlığı ise Uzakdoğu'nun en önemli ve köklü medeniyetlerinden biridir. Hint düşünce tarihinde ve inanç sistemlerinde önemli yeri olan ve Veda olarak bilinen metinlerde, Hint Arya'ların Ganj Vadisi topraklarını ıslah edip yerleşik hayata geçtikleri ve ilk krallıklarını kurdukları M.Ö. 6. Yüzyıla kadar olan sosyal ve kültürel yaşamlarıyla ilgili bilgiler verilmektedir (Yazgan Yalkın, 2015, 29). Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda Hint uygarlığının kendine özgü bir takım inanç özellikleri başta Çin olmak üzere yakınındaki pek çok bölgeyi etkilemiştir. Bu çalışmamızda Çin ve Hint uygarlıklarında kadına nasıl bakıldığını aynı başlık altında incelememizin nedeni de her iki uygarlığın yakın coğrafyalarda yaşaması birbirleriyle etkileşim içine girmiş olmalarıdır. Durum bu olduğu halde bu kadar yakın coğrafyalarda yaşayan Çin ve Hint uygarlıklarında kadına nasıl bakıldığının ve kadının konumunun nasıl olduğunun iyi anlaşılması için bu iki uygarlıkta kadın konusunu iki ayrı alt başlıkta ele almakta fayda vardır.

1.1.3.1. Eski Çin uygarlığında kadın

Eski Çin uygarlığındaki kültürel yapı, dini inanç ve düşünce hayatı, etkileşimde bulunduğu yakın coğrafyalarındaki uygarlıklarla benzerlikler taşır. Benzerlik taşıdığı konulardan biri de kadına olan olumsuz bakış açılarıdır.

Eski Çinlilerde de kadın insan kabul edilmemiş, temel insani haklardan mahrum bırakılmış hatta kendilerine isim takma gereği bile duyulmamıştır. Bu yüzden kadınlara bir, iki, üç... gibi sayı ile seslenilmiştir (Topaloğlu, 2013, 36). Erkek çocuklar ise makbul sayılmıştır. Yaşlandıklarında erkek evlatlarının onlara bakacaklarını düşündüğünden aileler erkek çocuğuna bir nevi sigorta gözüyle bakmıştır (Gürhan, 2015, 40). Ancak baba, Çin ailesinde mutlak otorite sahibidir. Herkes onun emrine ve arzusuna tabidir. Öyle ki bir baba çocuğunu dilerse satabilir dilerse öldürebilir ve bu nedenle herhangi bir ceza da almaz. Babanın bu tarz kararlarında ya da tasarrufunda kadının söz hakkı yoktur. Çünkü kadın aile içinde bekâr ise babasının, babası yoksa ağabeyinin, evliyse eşinin, eşi hayatta değilse büyük oğlunun otoritesi altında yaşamını sürdürmüştür (Donuk, 2011, 148).

Okandan'ın verdiği bilgilere göre, Eski Çin geleneklerine göre kocası ölen kadının üç yıl yas tutması zorunludur. Bu süre dolduktan sonra kocası ölen kadın ya ölen kocasının evinde hayatını devam ettirmiş ya da evlenirken beraberinde getirdiği çeyizi almamak şartıyla babasının evine dönüp onun otoritesi altına girmiştir. Ayrıca, babanın ölmesi durumunda ondan kalan miras da ailenin en büyük erkek çocuğuna verilmiştir. Ancak ailede erkek kardeşlerin bulunmaması durumunda kız çocuklarına mirastan pay verilmiştir. Eski Çin geleneklerinde kadın ve erkeklerin evlenme yaşlarında da ciddi bir fark vardır. Buna göre erkekler için yirmi, kadınlar on beş yaş erginlik yaşına geldiklerinde evlenmelerine müsaade edilmiştir. Bu yaşlardan önce evlilik uygun görülmemiştir. Dini emirler ve Çin kanunları sebebiyle tek eşliliğin ve bir defa evliliğin yaygın olduğu Çin'de, evliliklerde evlenecek kişilerin rızası aranmadan hatta haberi bile olmadan çocukluk dönemlerinde aileler tarafından sözlendirilip gereken yaş koşulu sağlandığında erkek kadını satın alarak evlenir. Bu dönem geleneklerine göre Çin'de tek evlilik esastır. Sadece zengin olan erkeklere evlenecekleri kadınların önceki eşlerinin ailesine mensup olmaları koşuluyla birden fazla evlilik yapmalarına izni verilmiştir. Çin'de kanunlarla belirlenmiş haklı gerekçe sunması kaydıyla kadına da boşanma hakkı verilmiştir. Böyle bir durumda mağdur kadının zor durumda kalmaması için boşanmış kadının geçiminin sağlanması yükümlülüğü erkeğe

yüklenmiştir. Ancak evli kadın zina suçu işlediğinde kadının kocasına, karısını para karşılığında satma hakkı verilmiştir (Okandan, 1951, 35-38).

Eski Çin geleneklerine göre kadınlar sadece erkeğin cinsel ihtiyaçlarını karşılayan, ev hizmetlerini yerine getiren, kimi zaman Tanrılara kurban edilmek üzere öldürülen, kimi zaman vahşi hayvanlar tarafından öldürülmeleri için dışarda bırakılan, çoğu zaman da kıymet itibariyle mal veya hayvana benzetilen ikincil bir varlık olarak görülmesi sebebiyle kocasıyla birlikte yemek yiyemeyip ancak kocasından arta kalanları yiyebilmiştir (Akkaya, 2012, 6).

1.1.3.2. Eski Hint uygarlığında kadın

Eski Hint uygarlığında kadının konumunu ortaya koyan kaynaklardan biri Hint mitolojisidir. Hint mitolojisinde yer alan belli başlı tanrıçalardan bahsedilerek o dönemde kadına nasıl bakıldığına dair ipuçları yer almaktadır. Daha önce Hint coğrafyasında yaşayanların inandıkları Ana Tanrıçalar, Hint Avrupa göçleri sonrasında yerlerini eril tanrılara bırakmışlardır. Bu durum doğal olarak kadını eksik ve önemsiz bir varlık konumuna indirgeyip geri plana iterken erkekleri savaşçı, güçlü ve dayanıklı olarak yüceltip birincil konuma yükseltmiştir. Nitekim Hint mitolojisinde Vishnu'nun Brahma örneklerinde doğurma eyleminde bile kadına ihtiyaç duyulmadığına vurgu yapılır (Akmaz, 2019, 69-71).

Bu durum Eski Mısır, Roma ve Bizans uygarlıklarında olduğu gibi Hint uygarlığında da kadının bütün kötülüklerin nedeni olarak kabul edilmesinden ve erkekleri cehenneme ittiklerine inanmalarından kaynaklanıyor. Hint uygarlığının "Manu" kanununa göre de kadın zayıf tabiatlı, düşük seviyede ahlaklı görüldüğünden, ömrü boyunca kan bağı bulunan bir erkeğin vesayetinde varlığını idame ettirebilmiştir. Söz konusu bu erkek, kadının çocukluğunda babası, evlendiğinde kocası, kocasının ölümü halinde erkek evladı veya kocasının bir akrabası olmuştur (Topaloğlu, 2013, 33). Dolayısıyla kadının kiminle evleneceği konusunda kendisine tercihte bulunma hakkı verilmemiştir. Evlenilecek eş öncelikle kadının babası, babasının olmaması durumunda baba tarafından olan büyük babası, sonrasında erkek kardeşi ve amcaoğlu tarafından seçilmiştir. Annenin kızının evliliğine dair söz hakkı bunların hiç birinin olmaması durumunda doğmuştur. Ayrıca, çok eşlilik hakkı ve eş sayısı, içinde bulunduğu kast sınıfına göre belirlenen erkeğin boşanma hakkı mevcutken kadına hiçbir şekilde ve hiçbir sebeple boşanma hakkı tanınmamıştır (Tüzen, 1986, 14).

Eğitim hakkı da ancak kadının yüksek tabaka kabul edilen Kast sınıflarının mensubu olması koşuluyla mümkün olmuştur. Eğitim ve bilgi seviyesinin artması ile kadının erkeğe itaatinde azalma olacağı, hak m¼cadelesine girebileceği endişesiyle kadının eğitimi engellenmiştir(Akkaya, 2012, 6). Daha önce de belirttiğimiz gibi Hint d¼ř¼nce tarihinde ve inanç sistemlerinde Veda'ların önemli bir yeri vardır ve Veda'lar kutsal metinler olarak kabul edilmektedir. Hintlilerin kutsal kitabı olan bu Veda'larda kadın doğal afetlerden, yabani hayvanlardan ve ölümden daha kötü bir varlık olarak tarif edilmiştir. Bu yüzden evlilik, miras, boşanma gibi temel insani haklardan bile yoksun bırakılmıştır. Kadının evlenmesi halinde sahip olabildiği "stridhana" diye adlandırılan mal üzerindeki payı haricinde herhangi bir m¼lkiyet hakkına sahip değildir (Özsoy, 2005: 1-20).

Brahmanizm, Manihaizm dışında Hint toplumunun yaygın inanışlarından biri de Budizm'dir. Bu inanç esaslarının yaygın olduğu dönemde kadın önce dine kabul edilmemiş sonrasında ise Buda kadına bakış açısını "Kadını dine kabul etmeseydik Budizm saf bir şekilde uzun asırlar devam ederdi. Fakat artık kadın aramıza girdikten sonra bu dinin uzun yaşayabileceğini sanmıyorum" sözleri ile ifade etmiştir (Topaloğlu, 2013: 34).

Kadına karşı duyulan bu d¼řmanca tavırlar kimi zaman daha da artmıştır. Mesela, kocası ölen bir kadına gebelik durumu dışında yaşam hakkı verilmemiş; kocasının ölümünden hemen sonra ateşe atılarak yakılmıştır. Bunun istisnai durumu kadının hamile olması halidir. Böyle bir durumda kocası ölen kadına bebeğini doğurana kadar mühlet verilmiştir(Tüzen, 1986, 14). Ancak diğer uygarlıklarda olduğu gibi Eski Hint uygarlığında da zaman zaman durum değişmiş, kadına d¼řmanca tavırlar içinde olanların yanı sıra kadını köt¼lüęün kaynağı olarak görmekle beraber toleranslı olan topluluklarda olmuştur. Mesela, Sadhuların bir kısmı kadınların varlıklarına müsamaha gösterip kutsal bir rit¼el olarak ayaklarına dokunmalarına izin vermişlerdir. Bazıları ise kadınlara kısmen de olsa saygı göstermiş ve dini rit¼ellerde onları da erkekler gibi bağlıları arasına kabul etmişlerdir. Brahma Kumari mezhebinde ise kadınlara aşırı nefret gösteren Ortodoksların aksine kadınlara erkeklerden daha fazla değer verilmiştir (Yıldız, 2014, 85).

1.1.4. Eski Türklerde Kadın

Tarihi kaynakların verdiği bilgilere göre Türkler ve Türklerle akraba olan kavimler M.Ö. 3.000'li yıllarda Orta Asya'nın doğu kısımlarında yaşamışlardır. Bu dönem Türk tarihi ile

ilgili bilgi veren kaynaklar Çinlilere aittir. (Eberhard, 1943, 19). Eski Türklerde kadın konusunu incelerken göz önüne bulunduracağımız dönem genel anlamda bu dönemdir.

Önemli Türk tarihçilerinden biri olarak görülen Bahattin Ögel, eski Türk boylarından olan Kıpçak veya Kumanların ölü gömme geleneklerinden bahsederken P. Carpini'den alıntılar yapar ve bu hususta şöyle der:

“ Ona göre, devletin ileri gelenlerinin ölüleri gizlice kıra götürülür, orada büyük bir çukur eşilerek gömülürdü. Mezar çukurunun yanına kazılan ikinci çukura da ölünün en sevdiği cariyeleri gömülürdü. Mezarın yanına ikinci bir çukur açılma âdeti, Türkler için yabancı değildi. Göktürk çağında bunun müteaddit örneklerini görmüştük.” (Ögel, 1984, 297).

Bu örnek, eski Türklerde kadının konumunu göstermesi bakımından önemlidir. Ancak bu konuda bilgi veren diğer bazı kaynaklarda da kadınların savaşlarda eşlerin yanında yer alarak savaştığı, savaşta ele geçirilen diğer milletlerin kadınlarına dokunulmadığı belirtilir. Yine bu bilgilere göre kadınlar devlet işlerinde hile yapar veya devletin işleyişinde kötü sonuçlara sebebiyet verebilecek kararlara bilinçli olarak onay verirse uygun bir ceza ile cezalandırılır ve bir şekilde yok edilir (Selçuk, 2014, 91).

Eski Türklerde kadına bakışı gösteren önemli kaynaklardan biri de destanlardır. Türk destanlarında kadının savaşçı kimliği öne çıkarılır. Mesela eski Türk devletlerinden olan İskitlerde(Sakalar), Grekler tarafından "amazon" diye adlandırılan savaşçı kadınlardan söz edilir. Bu kadınların iyi derecede at bindiği, ok ve kargı gibi silahları iyi derecede kullanabildiği, ancak üç düşman öldürünce ve damat adayıyla yaptığı sembolik savaşta yenilince evlenebildiği görülür. İskitler devletinde kadınların savaşçı kimliğinin korunmasıyla ilgili uygulanan bir diğer adet de kadınların sağ memelerinin çok küçük yaşta dağlanarak oradan süt gelmesinin önüne geçilmesi ve dağlanan bu sağ tarafın savaşlarda daha verimli kullanmak için kuvvetlendirilmesidir (Selçuk, 2014, 98-99). Ancak daha sonraki devirlerde yerleşik hayata geçiş, kadının savaşçı özelliğinin zayıflanmasına, sadece elzem durumlarda bu özelliğinin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Hun devletinin egemenliğinde ise Türk kadını "Devleti bilen Hatun" olarak adlandırılıp resmi yazışmalarda mührünün olmaması halinde yazının sahte olabileceği düşünülmüştür. Savaş ve silah kullanma eğitimi almış olan kadın aynı zamanda diplomatik ilişkilerde de devlet adına misafir ağırlayıcı konumundadır (Akşit, 2017, 195).

Eski Türklerde, diğer bazı uygarlıklarda rastlanan bir erkeğin eşini başka bir adama satması, kadının eşi olmayan bir kişiden çocuk sahibi olması, kardeşlerle veya öz kızlarla evlenme, kadınları ateşe atma gibi uygulamalar yoktur. Aile modeli babanın otoriter şekilde aileyi yönettiği bir aile değildir. Onun yerine yardımlaşma ve paylaşımaya dayalı baba hukukunun egemen olduğu bir düzendir. Eski Türklerde tek eş ile evlilik yaygındır. Kız çocukları evlendirilirken erkek tarafından alınan "kalın" adlı kıymetli mal veya para, kızın satma bedeli olarak değil kız çocuğunun büyütülüp eğitilmesi için yapılan harcamaların bir karşılığı olarak alınmıştır (Donuk, 2011, 162-168).

1.1.5. Cahiliye Dönemi Araplarda Kadın

Cahiliye dönemi olarak adlandırılan dönem, İslâmiyet'ten önceki dönemdir. Burada kullanılan "cahiliye" ifadesi, bilimsel bilginin eksikliğinden değil olgunluğun tersi olan "cehl" kelimesinden gelmektedir (Tüzen, 1986, 19). Bu döneme ait sosyal konulardan en çok konuşulan ve en çok tenkit edilen konu kadın konusu ve onlara reva görülen uygulamalardır.

Bu dönemde Arap toplumunda kadınlar hür ve köleler olmak üzere iki sınıfa ayrılmış; hür olsun köle olsun kadınlar genel olarak aklını kullanmada eksik ve zayıf, fikirleri dar kapsamlı, sadece duygularıyla hareket eden, erkekleri kendisine karşı zaafılar oluşturarak kullanan bir kötülük merkezi olarak görülmüştür. Birkaç istisna hür ve soylu kabul edilen kadın dışında diğer kadınların tamamı toplumun asli bir ferdi olarak görülmemiş; kadınlara ailenin yemeklerini hazırlamak, çocukları yetiştirmek, yün eğirmek, hayvanları sağmak gibi sorumluluklar yüklenmiştir (Altıntaş, 2001, 63-65).

Bu dönem Araplarda ataerkil yaşam tarzı egemendir. Toplumun bir ferdi olmaktan ziyade büyük oranda erkeğin şehvetini tatmin aracı olarak görülen kadın eşinin ailesine ancak bir evlat verdiğinde dâhil olabilmiştir (Topaloğlu, 2013, 4; Donuk, 2011, 159). Çünkü bu dönem Arap toplumunda hem soyun devamlılığı hem de kabilelerin bünyesinde bulunan kişi sayısının fazla olması son derece önemlidir. Bu sebeple evlenme ve çocuk sahibi olmaya büyük özen gösterilmiş; kadınların doğum yapmaya elverişli olanları tercih edilmiş, güzel bir kısır kadın yerine çirkin de olsa doğurgan bir kadınla evlenilmeye özen gösterilmiştir (Öztürk, 2011, 238).

Aynı şekilde, erkek çocuğa sahip olmak Araplar içerisinde bir üstünlük ve güç göstergesi olarak görülmüştür. Bu yüzden bir erkek çocuk doğduğunda babasına müjde verene bağışlarda bulunulmuş, bunun için şenlikler düzenlenmiş, yemekler verilmiş, değişik ikramlarda bulunulmuştur. Kız çocukları ise bir utanç nedeni olarak görülmüş, ailenin onur ve namusunu koruyamaz endişesi ile istenmemiştir (Çelik, 2014, 5). Hatta kimi zaman ödenememiş bir borca karşılık olarak kız çocukları ailenin elinden alınıp para karşılığında onlara fuhuş yaptırılmış ya da alacaklının ailesi tarafından köle olarak kullanıldığı görülmüştür. Ailenin ilk çocuğunun kız olması durumunda bu uğursuzluk alameti olarak kabul edilmiş; çocuk doğar doğmaz ya da belli bir yaşa geldiğinde kandırılıp evden uzak bir yere götürülmüş ve diri diri toprağa gömülmüştür. Bunun dışında, hürler ve kölelerden oluşan bu toplumda kadın kimi zaman kumar masasında üzerine oynanan bir eşya kimi zaman da bir deveye karşılık takas edilen mal konumunda olmuştur (Akkaya, 2012, 16).

Arap toplumunda yaygın kanının aksine en sık rastlanan evlilik şekli monogami olarak tabir edilen tek eşlilikdir. Ancak çok eşlilik de toplumda normal kabul edilmiştir. Hatta Arap erkekler çok eşliliği erkeklığın, zenginliğin ve gücün göstergesi olarak kabul edip düğünleri için abartılı harcama yapmaktan ve bugün toplumumuzda da “mehir” olarak bilinen “sadak parası” vermede aşırıya gitmekten geri durmamışlardır (Demircan, 2003, 19). Bu yüzden bu dönemle ilgili bilgi veren kaynaklara göre bu dönemde Arap erkeklerinden bazılarının yüzden fazla kadınla evlenebildiği belirtilmiştir. Ayrıca bu dönemde kadın ve erkek arasında yapılan nikâh akdinin bağlayıcılığı ya da yaptırım gücü son derece düşüktür. Hatta bu devirde mevcut olan nikâh biçimlerinin bir kısmı, eşlerin birbirlerine bağlılığını sağlayıp güven vermemiş; aksine kadını cinsel meta haline getirmiştir (Ağaoğlu, 1985, 24-25).

Bu dönemde yapılan evlilikler genel anlamda damat adayının akrabalarından birkaç kişinin evlenilecek kızın akrabalarına gidip kızı istemesi, kız için bir sadak (mehir) belirlenmesi ve bu mehirin kızın babasına ya da kızın ailesinden uygun görülen bir yakınına verilmesi şeklinde gerçekleşen bir evlilik çeşididir (Demircan, 2003, 16). Kızın babasına ya da sahibi kabul edilen kişiye “mehir” olarak belirlenen mal veya eşya verildikten sonra başka bir evlilik şartı gözetilmeksizin ve kızın rızası aranmaksızın kız yeni ailesine teslim edilirdi. Köle veya esir statüsündeki kadınlar için herhangi bir “mehir” ödenmezdi. Sadece soylu ailelerin kızları ve kadınları istendiğinde evlilikleri hususunda fikir beyan etme hakları vardı (Öztürk, 2011, 239). Ayrıca o dönemde insanların soyu ve maddi gücü ailenin kızlarının ve kadınlarının toplum içindeki kıymetini ve saygınlığını belirlerdi (İmamoğlu, 2009, 308).

İslamiyet öncesinde Araplarda görülen bu kültürün yaşandığı Cahiliyet döneminde bir erkek, aynı anda iki kız kardeşe veya babasının vefatından sonra üvey annesiyle de evlenebilirdi (Tüzen, 1986, 18). Bazı hür ve soylu kadınların durumu farklı olsa da genel anlamda kadının mirastan pay alma hakkı mevcut değildi. Hatta ölen kişinin ardından eşi de bir miras malı hükmündeydi. Eğer vefat eden koca mirasçı bırakmamışsa kadın babasının evine gitmek zorundaydı (Cin, 1974, 32). Küçük kız ve erkek çocukların ise mirastan pay alma hakları yoktu ve onlar varis olarak kabul edilmiyorlardı. Özellikle yetim kız çocukları aile içinde evlendirilip var ise mirastan payına düşen mal sahiplenen tarafından alınıyor ve mal tükenince de evlilik sonlandırılıp kadın sokağa atılıyordu (Karaca, 2010, 4).

Miras ve evlilik hususundaki bu tür zulüm ve haksızlıklar bu dönemdeki Arap toplumunda genel kabul gördüğünden bu tür zulümlere maruz kalanların başvurabilecekleri bir merci ve itiraz etme hakları da yoktu. Bu durumun vahameti o dönemdeki Arap toplumunda var olana ve aşağıda örnek olarak verilen şu nikâh çeşitlerinden kolaylıkla anlaşılacaktır:

İstibda Nikâhı: Asil bir erkek çocuğa sahip olabilmek için erkeğin kadını asil bir kimseyle cinsel birliktelik yaşamasına müsaade eden nikâh şekli.

Ortak Nikâh: Bir kadının ondan az sayıda erkekle aynı anda evli olma hali.

Bedel Nikâhı: İki erkeğin eşlerini belirli süreler için değişimli kullanabildikleri nikâh türü.

Biga Nikâhı: Bazı kadınların evlerine gelen erkeklerle cinsel birliktelik yaşamasına imkân veren nikâh şekli.

Muta Nikâhı: Kadın ve erkeğin arasında belli süre için velilerinin izni aranmadan yapılan nikâh türü (Donuk, 2011, 161).

1.2. Yahudilikte ve Hristiyanlıkta Kadın

Kadınların kimliği ve konumu, hak ve sorumlulukları tarih boyunca bütün toplumlarda sürekli tartışılmış; toplum tarafından kabul edilen dini inançlara, yönetimde bulunanların yaklaşım biçimlerine göre kadınlar kimi zaman takdir görmüş kimi zaman da en temel insani haklardan bile mahrum bırakılmışlardır.

İnsanlık tarihine baktığımızda, insanların birbirleriyle olan ilişkilerini, gelenek ve göreneklerini, yeme ve içme alışkanlıklarını, başka bir ifade ile insanı ve insanı ilgilendiren bütün hal ve davranışları en derin şekilde etkileyen unsurların başında dinlerin geldiğini görürüz. Bu dinler ister vahye dayalı ilahi kaynaklı dinler olsun ister, Budizm, Şamanizm, Hinduizm ya da Brahmanizm gibi vahye dayanmayan, insanlar tarafından icat edilen dinler olsun insanların yaşam biçimlerine yön ve şekil vermiş, bireysel ve toplumsal hayatı etkilemişlerdir.

Çalışmamızın konusu olan kadının kimliği, konumu, temel insani haklardan yararlanması veya mahrum bırakılması da genel anlamda dinler tarafından biçimlenen konulardan biridir. Ancak bu bölümde vahye dayalı ilahi kaynaklı dinlerde kadının kimliği ve konumu irdelenecektir. Ayrıca vahye dayalı son ilahi din olan İslam’da kadın konusu bu çalışmanın üçüncü bölümünde değerlendirileceğinden bu bölümde sadece Yahudilik’te ve Hristiyanlıkta kadına nasıl bakıldığı, kimliğinin ve konumunun nasıl şekillendiği konuları üzerinde durulacaktır.

1.2.1. Yahudilikte Kadın

Yahudilik, ilahi kaynaklı monoteist üç dinden biri ve tarihi en eski olanıdır (Gürkan, 2012, 13). Bu dine inanlar (Yahudiler), bütün insanlığın Hz. Adem’in soyundan geldiği ancak zaman içerisinde Nuh Peygamber’den itibaren bu soya fazilet gibi üstün bir özelliğin yüklendiği, Yakup Peygamber (Daha sonra adı Allah tarafından İsrail olarak değiştirilmiştir.) üzerinden bu faziletin devam ettiği, hatta kutsal metinlerden olan Ahd-i Atik’in Tekvin bölümünde bir bölgenin toprağının kutsanarak bu soya verildiği inancını taşır. Yahudilikte, tek tanrı olan Allah’a ve kutsal metinlerin toplamı olan “Tora”ya iman esastır. Bugün Yahudi şeriatine göre yönetilen İsrail devleti ise vaat edilmiş kutsal topraktır (Adam, 1997, 333-334). Yahudilerin tek tanrı olarak Allah’a inanmasının kökeni İsrail’in atalarının tanrı ile yaptığı bir akde (anlaşmaya) dayanır. Tora ise Yahudi inanç sisteminin Hz. Musa’ya gönderilmiş Tevrat ve diğer kutsal metinlerin tamamının oluşturduğu bütünü ifade etmektedir (Çiloğlu, 2014, 56).

Yahudilikte kadını ifade etmek için hem kadın hem de eş anlamına gelen “İşşa” kelimesi kullanılmıştır. Yahudi dini metinlerinde metnin yazıldığı zamana göre kadınlara karşı yaklaşımların birbirinden farklı olduğu görülür. Bazı metinlerde kadına pek çok değerli

özelliik atfedilip yüceltilmişken bazı metinlerde de kadın ikincil görülerek en temel haklardan mahrum edilmiş, yakışksız sıfatlarla nitelendirilmiştir. Özellikle Eski Ahit'in Tekvin bölümünün birinci babındaki Elohist metinde (Eski Ahit'de Allah'nın adının 'Elohim' olarak zikredildiği metinlere, 'Elohist' metin denmektedir.) betimlenen kadının insan olma boyutu öne çıkarılıp erkekle beraber anılmıştır. Tekvin'in ikinci babı ve sonrasındaki Yahvist metinde (Eski Ahid'de Tanrı'nın adının 'Yahve' olarak zikredildiği metinlere, 'Yahvist' metin denmektedir.) ise kadın erkeğe yardımcı olarak konumlandırılmıştır (Taşpınar, 2011, s. 2).

Kadına karşı olumsuz bakış açısının öne çıkış nedeni, tarihsel süreçte şu vakadan kaynaklanmaktadır: Yahudi inancına göre Hz. Adem, Adn cennetinde yaşarken ona meyvesinden yemenin yasak olduğu ağaçtan meyve yediren Havva bu sebepten Adem'in cennetten kovulmasına sebep olmuş ve ilk günahı işlemiştir. Bu durum kadınların nesilden nesile aktarılan cezasını doğurmuş ve bu hadise nedeniyle kadın, Yahudilikte hatalı ve kötü kabul edilmiştir (Topaloğlu, 2013, 26).

"İlk günah" diye adlandırılan bu olay, Tekvin'de (Yaradılış) şu şekilde geçer:

"Rab Tanrı'nın yarattığı yabanıl hayvanların en kurnazı yıldı. Yılan kadına, 'Tanrı gerçekten, bahçedeki ağaçların hiçbirinin meyvesini yemeyin dedi mi?' diye sordu.

Kadın, 'Bahçedeki ağaçların meyvesinden yiyebiliriz' diye yanıtladı. Ama Tanrı, 'Bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz' dedi.

Yılan, 'Kesinlikle ölmezsiniz' dedi. Çünkü Tanrı biliyor ki o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız.

Kadın ağacın güzel, meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi, o da yedi. İkisinin de gözleri açıldı. Çıplak olduklarını anladılar. Bu yüzden incir yaprakları dikip kendilerine önlük yaptılar." (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Yaradılış, 3/1-7).

Kutsal kitap olan Ahd-i Atik'in yine Tekvin (Yaradılış) bölümünde, Havva'yı kandırıp yasak meyveden yedirdiği için yılanın, yılanın hilesine kanıp onu kocası Hz. Adem'e yedirip günaha sürükleyen Havva'nın ve yasaklanan meyveden yediği için Hz. Adem'in cezalandırıldıkları ve cennetten çıkarıldıkları şu şekilde belirtilir:

“RAB Tanrı, ‘Çıplak olduğunu sana kim söyledi?’ diye sordu; ‘Sana meyvesini yeme dediğim ağaçtan mı yedin?’

Adem, ‘Yanıma koyduğun kadın ağacın meyvesini bana verdi; ben de yedim’ diye yanıtladı. ‘

RAB Tanrı kadına, ‘Nedir bu yaptığın?’ diye sordu.

Kadın, ‘Yılan beni aldattı, o yüzden yedim’ diye karşılık verdi.

Bunun üzerine RAB Tanrı yılanı, ‘Bu yaptığından ötürü bütün evcil ve yabani hayvanların en lanetlisi sen olacaksın’ dedi; ‘Karnın üzerinde sürünecek, yaşamın boyunca toprak yiyeceksin.

Seninle kadını, onun soyuyla senin soyunu birbirine düşman edeceğim. Onun soyu senin başını ezecek, sen onun topuğuna saldıracaksın.’

RAB Tanrı kadına, ‘Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim’ dedi; ‘Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın. Seni o yönetecek.’

RAB Tanrı, Adem’e, ‘Karının sözünü dinlediğin ve sana meyvesini yeme dediğim ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lanetlendi’ dedi; ‘Yaşam boyu emek vermeden yiyecek bulamayacaksın.’ (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Yaradılış, 3/11-17).

Yahudi inancında kadına dair bu tür yaklaşımlar ve söylemler bu hadise ile de sınırlı değildir. Yine Ahd-i Atik’in yukarıda alıntı yapılan bölümünde bir peygamber olan Hz. İbrahim’in karısı Sarah’ın yalan söyleyerek Tanrı’yı kandırdığı belirtilir:

“RAB İbrahim’e sordu: Sara niçin, ‘Bu yaştan sonra gerçekten çocuk sahibi mi olacağım?’ diyerek güldü.

RAB için olanaksız bir şey var mı? Belirlenen vakitte, gelecek yıl bu zaman yanına döndüğümde Sara’nın bir oğlu olacak. Sara korktu, ‘Gülmedim’ diyerek yalan söyledi.

RAB, ‘Hayır, güldün’ dedi.” (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Yaradılış, 18/13-15).

Yahudilerin kutsal kitabı olan Ahd-i Atik’in daha pek çok bölümünde kadınların yalancı oldukları, kocalarını bir hile ile kandırıp bütün arzu ve isteklerini yerine getirdikleri belirtilir. Bu örneklerden biri Hz. İshak’ın hanımının (Rebeka’nın) güya öz oğlu Hz. Yakup’u peygamber yapmak için başvurduğu hile ile ilgili anlatılanlardır. Ahd-i Atik’in “Yaradılış” bölümünde verilen bilgilere göre, Hz. İshak bir gün büyük oğlu Esav ile sohbet ederken onu kutsayacağını söylemiş. Bunu duyan hanımı Rebeka’nın, onun yerine kendi öz oğlu

Yakub'u kutsamasını istediği, bunun için de Esav'ın elbiselerini Yakup'a giydirerek hazırlamış olduğu yemekleri gözleri göremeyen kocası Hz. İshak'a gönderdiği, Hz İshak'ın da onu Esav zannedip kutsadığı ve böylece peygamber olmasını sağladığı belirtilir (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Yaradılış, 27/1-46). Yine kutsal kitabın aynı bölümünde Hz. İshak'ın bir diğer hanımı olan Rahel'in hırsız olduğu ve babasının putlarını çaldığı şu şekilde anlatılır: “Lavan koyunlarını kırmaya gidince Rahel babasının putlarını çaldı.” (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Yaradılış, 31 / 19).

Yaradılış bölümünün başka bir yerinde kadınların azgın sapkın oldukları, Hz. Lut'un kızlarının öz babalarını sarhoş ederek onunla cinsel ilişkiye girdikleri ve ondan hamile kaldıkları anlatılır:

“ Lut Soar'da kalmaktan korkuyordu. Bu yüzden iki kızıyla kentten ayrılarak dağa yerleşti, onlarla birlikte bir mağarada yaşamaya başladı. Büyük kızı küçüğüne, 'babamız yaşlı', dedi. 'Dünya geleneklerine uygun biçimde burada bizimle yatabilecek bir erkek yok. Gel, babamıza şarap içirelim. Soyumuzu yaşatmak için onunla yatalım'. O gece babalarına şarap içirdiler. Büyük kız gidip babasıyla yattı. Ancak Lut yatıp kalktığına farkında değildi. Ertesi gün büyük kız küçüğüne, 'Dün gece babamla yattım', dedi. 'Bu gece de ona şarap içirelim. Soyumuzu yaşatmak için sen de onunla yat'. O gece de babalarına şarap içirdiler. Ve küçük kız babasıyla yattı. Ama Lut yatıp kalktığına farkında değildi. Böylece Lut'un iki kızı da öz babalarından hamile kaldılar.” (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Yaradılış, 19/30-36).

Yukarıda zikredilen bu hadiselerin dışında Ahd-i Atik'in I. Krallar, Yeşu gibi diğer kısımlarında da kadın yine sapkın, şehvet düşkün, hilekâr, kötülük kaynağı gibi görülmüş ve aşağılık konumlarda anılmıştır.

Mesela, Ahd-i Atik'in I. Krallar bölümünde, kadınların hile ile Hz. Süleyman'ı yolundan saptırıp başka ilahlar edindirdiği anlatılır:

“Süleyman'ın kral kızlarından yedi yüz karısı ve üç yüz cariyesi vardı. Karıları onu yolundan saptırdılar. Süleyman yaşlandıkça karıları onu başka ilahların ardınca yürümek üzere saptırdılar. Böylece Süleyman bütün yüreğini Tanrısı RABB'e adayan babası Davut gibi yaşamadı.” (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): I. Krallar, 11/3-4).

Ahd-i Atik'te bazı kadınların adam öldürdükleri ve katil oldukları da belirtilir. Bunlardan biri İzebel'dir. Ahd-i Atik'te onun insan öldürdüğüne ait şu bilgiler yer alır:

“Ahav sarayın sorumlusu Ovadya’yı çağırdı. Ovadya RABB’den çok korkardı. İzebel RABB’in peygamberlerini öldürdüğünde, Ovadya yüz peygamberi yanına alıp ellişer ellişer mağaralara gizlemiş ve yiyecek içecek gereksinimlerini karşılamıştı.” (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): I. Krallar, 18/5). Yine aynı bölümde İzebel’in, kocası olan Ahav’ı kışkırtığı ve insanları öldürttüğü anlatılır:

“RAB İzebel için de ‘İzebel’i Yizreel Kenti’nin surları dibinde köpekler yiyecek’ diyor. ‘Ahav’ın ailesinden kentte ölenleri köpekler, kırdan ölenleri yırtıcı kuşlar yiyecek. Ahav kadar, RABB’in gözünde kötü olanı yaparak kendini satan hiç kimse olmadı. Karısı İzebel onu her konuda kışkırtıyordu.” (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): I. Krallar, 21/ 23-25).

Ahd-i Atik’in “Yeşu” bölümünde de kadınlar yine düşük ahlaklı varlıklar olarak gösterilmiştir:

“Nun oğlu Yeşu Şittim’den gizlice iki casus gönderdi. ‘Gidip ülkeyi, özellikle de Eriha’yı araştırın’ dedi. Böylece yola çıkan casuslar Rahav adında bir fahişenin evine gidip geceyi orada geçirdiler.” (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Yeşu, 2/1).

Ahd-i Atik’te kadınlarla ilgili olarak verilen bu bilgilerin tamamı kadınları alçaltıcı, değersiz kılıcı ve onur kırıcı bilgilerdir. Ancak Yahudi tarihinde çeşitli dönemlerde ortaya çıkan gereksinimler ve pek çok kültürle etkileşim halinde olmanın getirdiği yeni bakış açıları kadınlarla ilgili farklı uygulamaların yaşanmasına sebep olmuştur. Yukarıda zikredildiği gibi kadının ikincil, hatta insaniyet namına aşağılık özelliklere sahip olarak tanımlandığı ve böyle bir konumda muamele gördüğü zamanların yanı sıra insan olarak görülüp asli değerlendirildiği zamanlar da olmuştur. Böyle zamanlarda Yahudiler aile kurumunun üzerinde özenle durmuşlardır. Kız ve erkek çocuklarının ergenlik çağına gelir gelmez fitneye sebep olabilecek durumlar sebebiyle evlenmeleri sağlanmıştır. Yahudi erkekler kadınlara “mehir” adı verilen daha önceki toplumlardaki uygulamalara benzer özellik gösteren, maddi kıymet taşıyan hediyeler vererek evlenmişlerdir. Kimi dönemlerde evlenme öncesinde kadının da evlilik için onayı alınmıştır. Erkeklerin evlenirken kadınlara verdikleri hediyelerin eşin ölümü ya da boşanma durumunda kadına teslim edilmesini sağlamak, birilerinin gasp etme ihtimalinin önüne geçilmesi için “Ketuba” adı verilen bir belgeye kaydedilmiştir. Ayrıca, Yahudilerde evlenecek çiftler arasındaki nikâhlar bağlayıcı özellik taşımaktadır ve nikâh memurunun huzurunda evlenilmektedir(Arslantaş, 2009, 726-727). Karısının yaşamını idame ettirmesini sağlayacak temel ihtiyaçların karşılanması vazifesi

kocaya aittir. Böyle bir hakkın o dönem mal kabul edilen kölelere verilmemesi kadının mal kabul edilmediğini göstermektedir. Bunun dışında Yahudilikte kadınların bekâretine de büyük önem verilmiştir. Yahudiliğin kutsal kitabı olan Eski Ahit'te verilen şu bilgiler bunun bir göstergesidir: "Eğer biri nişanlı olmayan bir kızı aldatıp onunla yatarsa, başlık parasını ödemeli ve onunla evlenmelidir. Babası kızını ona vermeyi reddederse, adam normal başlık parası neyse onu ödemelidir" (Çıkış, Bölüm:22, 16,17)

Eski Ahit'in bir başka bölümünde bir kızın bekâretine zarar vermenin cezasının ya sonsuza kadar o kızla evli kalmak ya da öldürülmek olduğu şu şekilde anlatılır:

"Eğer bir adam bir kadın alır ve ona yaklaşır ve ondan nefret ederse ve ona ayıp şeyler isnat edip onun ismini kötülerse ve: Bu kadını aldım ve ona yaklaştığım zaman kendisinde kızlık nişanlarını bulmadım, derse; o zaman genç kadının babası ve anası genç kadının kızlık nişanlarını alacaklar ve kapıya, şehrin ihtiyarlarına getirecekler; 16. ve genç kadının babası ihtiyarlara diyecek: Kızımı bu adama karı olarak verdim ve ondan nefret ediyor ve işte: Senin kızında kızlık nişanlarını bulmadım, diyerek ona ayıp şeyler isnat etti ve lâkin kızımın kızlık nişanları bunlardır. Ve esvabı şehrin ihtiyarları önüne serecekler. Ve o şehrin ihtiyarları o adamı alıp kendisini tedip edecekler ve yüz şekel gümüş para cezasına onu mahkûm edip genç kadının babasına verecekler, çünkü o adam İsrail'in bir kızının ismini kötüledi ve kadın o adamın karısı olacak; bütün ömrünce onu boşayamayacaktır. Fakat bu şey, genç kadında kızlık nişanları bulunmadığı, hakikatse; o zaman genç kadını babasının evinin kapısına çıkaracaklar ve şehrinin adamları onu taşla taşılayacaklar ve ölecek, çünkü babasının evinde zina etmiş olmakla İsrail'de alçaklık etmiştir ve aranızdan kötülüğü kaldıracaksın". (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Yasanın Tekrarı, Bap: 22, 13-22)

Ancak Yahudilikte erkeğin, karısının bekâretine dair bir iftira hadisesi yaşanmamışsa dilediği gibi boşama hakkı bulunurken bu hak hiçbir şekilde kadına tanınmamıştır (Okandan, 1951, 181). Erkeklerin ölümünden sonra ailenin kadın bireylerine kalacak malın taksiminde, evlenme ve ayrılma süreçlerinde kadın tamamen dezavantajlı konumdadır. Kadının kişisel mal edinme hakkı olmadığı gibi babasının veya eşinin mirasından da pay alamamaktadır. Bu durumun tek istisnası, babanın erkek çocuğunun olmamasıdır. Ancak böylesi bir durumda kadının mirastan pay alması söz konusudur (Gürkan, 2012, 219-220). Kadınların etkin olabildikleri alan hanenin içerisidir; vazifeleri ise çocukları yetiştirmeleridir (Berktaş, 2016, 94-95). Çocukları daha iyi yetiştirmek için kadınların eğitimlerini ve bilgilerini artırmalarına önem verilip teşvik edilmiştir. Kadının doğal yapısı gereği sahip olduğu "adet görme" halini Yahudilik murdarlık olarak görmekte ve bu dönem içerisinde hayızlı kadının temas ettiği her şeyin de murdar olup kirlendiği düşünülmektedir (Tuksal, 2018, 210).

Yahudi hukukunda görme engelli, işitme engelli, akli dengesi yerinde olmayan, fiziksel engelli ya da uyuşturucu kullanan, zararlı alışkanlıkları bulunan insanların mahkemede şahitlikleri kabul edilmemektedir. Kadınlar da zekâ açısından yetersiz bulunarak mahkemede şahitlik edememektedir (Yasdıman, 2012, s. 621).

1.2.2. Hristiyanlıkta Kadın

Hristiyan (Christian) kelimesi, anlam itibarıyla “Mesih (İsa) yanlıları” demektir ve Hristiyanlık inancı M. 1. yüzyılın sonuna doğru bu kelime ile tarif edilmiştir (Demirci, 1998, 329). Hristiyanlığın kutsal kitabı olan Kitab-ı Mukaddes’in Yuhanna bölümünde Hz. İsa kendisini koyunları için canını veren iyi çoban olarak tanımlamış, insanları sevdiğini söylemiş ve insanların da birbirini sevmesini istediğini dile getirmiştir. Bu yüzden Hristiyanlar esas olarak sevgi iddiasıyla ortaya çıkıp kendilerini “sevgi üzerinde olan” şeklinde tanımlamışlardır (Çiloğlu, 2014, 62). Yuhanna’da Hz. İsa’nın söylediği rivayet edilen bu sözler şu şekilde yer alır:

“Size doğrusunu söyleyeyim, koyun ağılına kapıdan girmeyip başka yoldan giren kişi hırsız ve hayduttur: Kapıdan giren ise koyunların çobanıdır. Kapıyı bekleyen ona kapıyı açar. Koyunlar çobanın sesini işitirler, o da kendi koyunlarını adlarıyla çağırır ve onları dışarı götürür. Kendi koyunlarının hepsini dışarı çıkarınca önlerinden gider, koyunlar da onu izler. Çünkü onun sesini tanırlar. Bir yabancıнын peşinden gitmezler, ondan kaçarlar. Çünkü yabancıların sesini tanırlar. Bir yabancıнын peşinden gitmezler, ondan kaçarlar. Çünkü yabancıların sesini tanımazlar.

İsa onlara örneği anlattıysa da ne demek istediğini anlamadılar.

Bunun için İsa yine, ‘Size doğrusunu söyleyeyim’ dedi, ‘Ben koyunların kapısıyım. Benden önce gelenlerin hepsi hırsız ve hayduttu, ama koyunlar onları dinlemedi. Kapı benim. Bir kimse benim aracılığım ile içeri girerse kurtulur. Girer, çıkar ve otlak bulur. Hırsız ancak çalıp öldürmek ve yok etmek için gelir. Bense insanlar yaşama, bol yaşama sahip olsunlar diye geldim. Ben iyi çobanıyım. İyi çoban koyunları uğruna canını verir. Koyunların çobanı ve sahibi olmayan ücretli adam, kurdun geldiğini görünce koyunları bırakıp kaçar. Kurt da onları kapar ve dağıtır. Adam kaçar. Çünkü ücretlidir ve koyunlar için kaygı duymaz. Ben iyi çobanıyım, Benimkileri tanırım. Baba beni tanıdığı gibi benimkiler de beni tanır. Ben koyunlarım uğruna canımı veririm.’” (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Yuhanna, 10/1-15).

Yuhanna’da Hz. İsa’nın sevgi konusunda söylediği rivayet edilen bir başka söz ise şöyledir: “Size yeni bir buyruk veriyorum: Birbirinizi sevin. Sizi sevdiğim gibi siz de

birbirinizi sevin. Birbirinize sevginiz olursa herkes bununla benim öğrencilerim olduğunuzu anlayacaktır.” (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Yuhanna, 13/34-35).

Hristiyanlık inancının temelinde tek tanrı inancı mevcutken zaman içerisinde tek tanrı özünde Baba-Oğul-Kutsal Ruh şeklinde Teslis (Aziz Üçleme) inancına dönüşmüştür. Bu üçlemede Baba Tanrı’yı; Oğul Tanrıyla aynı özellik ve yetkiye sahip aynı zamanda oğlu olduğuna inandıkları ve Tanrının gönderdiği Hz. İsa’yı; Kutsal Ruh ise Hristiyan âlimlerce tartışmalı olmakla birlikte Oğul tarafından yaratılmış ilk varlığı temsil etmektedir (Opeloye, 2003, 475). Bu üçlü vazife açısından incelendiğinde baba sevgisi sebebiyle âdemoğlunu yaratmıştır; oğulun vazifesi âdemoğlunu kurtarmaktır, Kutsal Ruhun vazifesi ise insanoğluna inayet vermektir (Aydın, 1998, 347).

Hristiyanlık inancının kutsal kitabı (Kitab-ı Mukaddes, Bible) Eski Ahit ve Yeni Ahit’ten teşekkül etmektedir. Yahudilerin kutsal kitabı olan Eski Ahit, Kitab-ı Mukaddes’in ilk bölümünü oluşturmaktadır; ancak Yeni Ahit, Yahudilerce onay görmemiştir. Hristiyanlar yazılı kaynaktan daha çok İsa Mesih’in yaşayışını ve uygulamalarını örnek aldıklarından sözlerini yazıya dökme gereği duymamışlar ve Hristiyanlığın ilk dönemlerinde Yahudiliğin Eski Ahit’ini kutsal metin olarak kullanmışlardır. Ancak zaman içerisinde Hristiyanlığın geniş coğrafyalara yayılması ve ilk Hristiyanların ölmeleri üzerine yazılı kaynak ihtiyacı doğmuş ve Yeni Ahit’i oluşturmak üzere Matta, Markos, Luka gibi metinler yazılmaya başlanmıştır. İlk İncil nüshasının kaybolduğu kabul edilmekle beraber 1546 yılında Hristiyanların Trent Konsili tarafından 27 metin onaylanmıştır (Aydın, 1998, 340). Hristiyanlığın temel kaynaklarından olan Yuhanna’da, Hz. İsa’nın hayattayken getirdiği dine dair öğretisinin bir kısmını anlattığı, O hayatta olmasa da göndereceği kutsal ruhun öğretilere devam edeceği belirtilmiştir (Troll, 1999, 2). Bu sebeple Kutsal Ruhun hali hazırda orada bulunduğu varsayımıyla yazılan metinler kutsal kabul edilmiştir.

Yahudilikte olduğu gibi “İlk Günah” inancı Hristiyanlık’ta da mevcuttur. Bu sebeple her yeni doğanın vaftiz edilerek bu günden arınması şeklinde bir uygulama yapılmaktadır. İlk Günah hadisesi İncil’de yer almamakla beraber varlığı Hristiyan âlimleri Havarî Pavlus ve Augustin tarafından ifade edilmiştir (Şentürk, 2011, 35). Havarî Pavlus’un, Eski Ahit’te yer alan Hz. Adem ve Havva hikâyesi üzerinden yaptığı değerlendirme ile vaftiz uygulaması yapılmıştır (Taşçı Yıldırım, 2018, 306). Yahudilikte olduğu gibi bu dine de “İlk Günah” hadisesi kadının toplumdaki yerini belirlemede büyük ölçüde belirleyici olmuştur

(Topaloğlu, 2013, 26). Bu hikâyede Havva'nın Hz. Adem'i yanlışa yönlendirmesi ve Tanrı tarafından verilen Aden cennetinden kovulma ve ölümlü olma cezası sebebiyle kadın günahın ve ölümlülüğün kaynağı olarak görölmüştür. Öyle ki günahkâr insanoğluna karşı Tanrının azabı devam etmiş ve insanların İsa'nın çarmıha gerilerek Tanrıya adanması ile affolunması umut edilmiştir. Havva'nın sebep olduğu düşünölen bu "ilk günah" vakasında İsa Mesih'in hayatıyla verdiği kefaretle, kadınları da kurtarıp kurtarmayacağı Hristiyan teologların tartıştığı temel konular arasında yer almaktadır (Batuk, 2008, 19). Hristiyanlıkta kadın zararlı, kötü yola sevk edici ve baştan çıkarıcı olarak görölmüştür (Akdemir, 1997, 251).

Yeni Ahit'in I. Korintliler kısmında yer alan bilgilere göre kadın, erkekten yaratılmıştır ve erkek için yaratılmıştır. Anılan bölümde bu husus şöyle anlatılır: "Çünkü erkek kadından değil, kadın erkekten yaratıldı. Erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratıldı." (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): I. Kronitliler, 11/8-9).

İncil'de verilen bu bilgiler sebebiyle kadının pek çok durum için arka planda ve ikincil olması beklenmektedir. Hristiyan erkeğin ibadet ederken başını açması; kadınınsa başını örtmesi ya da saçları kazıtılmış halde ibadet etmesi beklenmektedir. Bunun sebebi olarak Pavlus'un, erkeğin Tanrı'nın suretinde yaratılmış olduğunu öne sürmesidir.

Pavlus'un Korintliler'e 1. Mektubunda "Kadınlar toplantılarınızda sessiz kalsın. Konuşmalarına izin yoktur. Kutsal Yasa'nın da belirttiği gibi, uysal olsunlar. Öğrenmek istedikleri bir şey varsa, evde kocalarına sorsunlar. Çünkü kadının toplantı sırasında konuşması ayıptır." Denilmektedir (Bap: (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): I. Kronitliler, 14 / 34-35). İncil'de bu şekilde geçen emirde kadının eğitim konusunda da ikincil kabul edildiği ancak eşinin izin verdiği ölçüde bilgiye ve dolayısıyla ilme sahip olacağı görölmektedir. Ancak İncil'de kadınların eğitimi konusunda bunun aksi bilgiler de mevcuttur. Bunlarda bir iki tanesini örnek olarak vermekte fayda vardır:

"Bundan kısa bir süre sonra İsa on iki öğrencisiyle birlikte köy kent dolaşmaya başladı. Tanrı'nın egemenliğini duyurup müjdeliyordu. Kötü ruhlardan ve hastalıklardan kurtulan bazı kadınlar, içinden yedi cin çıkmış olan Mecdelli denilen Meryem, Hirodes'in kâhyası Kuza'nın karısı Yohanna, Suzanna ve daha birçokları İsa'yla birlikte dolaşıyordu. Bunlar, kendi olanaklarıyla İsa'ya ve öğrencilerine yardım ediyorlardı." (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Luka, 8 / 1-3).

Luka'nın bir başka yerinde ise kadınların eğitimi konusuna işaret eden şu bilgiler yer alır:

“İsa, öğrencileriyle birlikte yola devam edip bir köye girdi. Marta adında bir kadın İsa'yı evinde konuk etti. Marta'nın Meryem adındaki kızkardeşi, Rabb'in ayakları dibine oturmuş O'nun konuşmasını dinliyordu. Marta ise işlerinin çokluğundan ötürü telaş içindeydi. İsa'nın yanına gelerek, ‘Ya Rab’, dedi. Kardeşimin beni hizmet işlerinde yalnız bırakmasına aldırıyor musun? Ona söyle de bana yardım etsin.

Rab ona şu karşılığı verdi: ‘Marta, Marta, sen çok şey için kaygılanıp telaşlanıyorsun. Oysa gerekli olan tek bir şey vardır. Meryem iyi olanı seçti ve bu kendisinden alınmayacak.’ (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Luka, 10 / 38-42)

Hristiyanlığın ilk çıktığı dönemde Hz. İsa'nın kadın ve erkeğin eşitliğine yönelik sözleri kadınları öğrenci ve eğitici konumunda yanında bulundurup değer verdiğine dair İncil ayetleri mevcut iken ilerleyen süreçte ataerkil düzenin ön kabulleri ve geçmişten gelen toplumsal kalıplar devreye girmiş, Ortaçağ'a girildiğinde Kilise önderliğinde kadın ruhunun var olup olmadığı, kadınların aslında büyücü olup olmadığı, şeytanla ilişkisi, kadının insan mı yoksa hayvan veya şeytan mı olduğu tartışılır olmuştur. Pek çok kadın bu tartışmalar içerisinde kilise tarafından yakılarak öldürülmüştür.

Hristiyanlık inancında Yahudiliğin aksine evlilik tavsiye edilmemiştir. Evlilik veya eş sahibi olma pek çok sorumluluğu beraberinde getirdiğinden ibadetleri aksatıp engel olacağı endişesiyle kadın ve erkek için evlenmeyip cinsel isteklerden uzak durup bakir kalarak kendini Tanrıya adanmanın daha doğru olacağı ifade edilmiştir. Augustin'e göre kurtuluşa ermek için bakir kalmak gereklidir (Batuk, 2008, 38). Ancak zinaya düşme gibi bir endişe varsa bu durumda bir ruhsat verilerek, evlenilmesi gerektiğinden yana irade ortaya konulmuştur. Evlilik büyük oranda cinsel suçların önüne geçmekte bir bariyer özelliği göstermektedir (Kaval, 2016, 314). Özellikle çocuk sahibi olmak, kadın için bir kurtuluş, bir çıkış kapısı olmuştur.

Çok eşlilik ve eşin zina etmesi dışında boşanma Hristiyanlık'ta yasaklanmıştır (Berktaş, 2016, 102). Matta İncili evlilikle bir kadın ve bir erkeğin tek bir beden haline geldiğini ve ayrılmaması gerektiğini söyler

“İsa'nın yanına gelen bazı Ferisiler, O'nu denemek amacıyla şunu sordular: ‘Bir adamın, herhangi bir nedenle karısını boşaması Kutsal Yasa'ya uygun mudur?’

İsa Şu karşılığı verdi: Kutsal Yasaları okumadınız mı? Yaradan baŐlangıĥta insanları erkek ve dişi olarak yarattı ve Şöyle dedi: Bu nedenle adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak, Şöyle ki, onlar artık iki değil, tek bedendir. O halde Tanrı'nın birleŐtirdiđini, insan ayırmasın.” (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Matta, 19 /3-6).

Hristiyanlıkta boşama yasak edildiği gibi evli olunan bir eşi boşayıp yeni bir eşle evlenmek dahi zina olarak kabul edilmektedir. Matta'da bu husus Şöyle anlatılır:

“Ferisiler İsa'ya, ‘Öyleyse’ dediler, ‘Musa neden erkeğin boşanma belgesi verip karısını boşayabileceğini söyledi?’

İsa onlara, ‘İnatĥı olduğunuz için Musa karılarınızı boşamanıza izin verdi’ dedi. BaŐlangıĥta bu böyle değildi. Ben size Şunu söyleyeyim, karısını fuhuŐtan başka bir nedenle boşayıp baŐkasıyla evlenen, zina etmiş olur. BoŐanan kadınla evlenen de zina etmiş olur.” (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil): Matta, 19 /7-9).

Evlilikte anlaŐamama gibi bir duruma karşı bu kadar kesin ve sert kuralların uygulanması insanları zora sokmuŐ; insanlar hem evliliği hem de ilişkilerini gizlice genel ahlaki kurallara uygun olmayan Şekilde bir arada yürütmüŐlerdir (Akşit, 2017, 69). Kadınlar bunun dışında bir seĥenek olarak bekâretlerini koruyup “İsa'nın niŐanlıŐı” olmayı tercih edebilirlerdi. Bu durumda Tekvin'de geĥen “İlk Günah” hadisesinde kadınlara ceza olarak verilen “istek duyacağı ve tabi olacağı eş” bulunmadığından kadının düşük statüsünün prangalarından azat olması söz konusudur (Berktaş, 2016, 104).

İlk dönem Hristiyanlığında kadına karşı belirgin bir ayırım mevcut değilken Pavlus ve Augustine gibi havarilerin cinsiyetĥi yaklaşımları, kadının ezilip temel insanı haklardan mahrum bırakılarak ötelenmesine neden olmuştur. Bu durumun oluŐmasında Hristiyanlığın, Yahudiliğin bir devamı olması, Hristiyanlığın yayıldığı zamanda baskın kültürün kadına bakışının genel olarak aŐađılayıcı olması ve kadını ezen Roma-Helenistik kültürün etkili olması ile izah edilebilir (Kaval, 2016, 320).

2. BÖLÜM

İSLÂM'DA KADIN

İslâm, Miladi 610 yılında Allah (c.c) tarafından Mekke şehrinde yaşayan Hz. Muhammed'e (s.a.v.) gönderilen vahiyle başlayan ve miladi 632 yılında onun vasıtasıyla tamamlanan son büyük ilahi dindir (Savaş, 2014, 96). İslam dini tek bir yaratıcı olan Allah'a, Allah'ın insanoğlu için bir düzen oluşturduğuna, insanların bu dünyadaki hayatları sonlandıktan sonra bütün hesapların görüleceği sonsuz bir hayat olan ahirete inanma ve bu esaslara göre yaşamı tertip etmedir. İslam'ın gayesi insanın, iman, ibadet ve güzel ahlak çerçevesinde bir hayat sürmesidir (Köksal, 2018, 14).

Dünya üzerinde ideolojilerin ve fikirlerin, toplumsal değişimin ve dönüşümün sağlanması amacıyla kullanılan üç yöntem olduğu kabul edilmektedir. Birinci yöntemin adı geleneksel ve muhafazakâr yöntemdir. Geleneğe her şartta sadık kalınması gerektiğini düşünür ve yanlış dahi olsa onun sürdürülmesi için çalışır. İkinci yöntem devrimci yöntemdir. Bu yöntemde bütün toplumsal grup ve kabuller bir anda yok edilmek istenir; geleneğin sürdürülmesi gereken bir faydasının olmadığı düşünüldüğünden yerine hemen yenisi konmaya çalışılır. Üçüncü yöntem ise ıslah ve değişimdir. Bu yöntemde ıslahatçı lider değiştirmek istediği durumları aşamalı şekilde parça parça değiştirir. Bunu yaparken mümkün olduğunca değişime uygun zemin hazırlamaya çalışır. Hz. Peygamber'in (s.a.v) tebliğ ve irşat görevini yürütürken kullandığı yöntem ise yukarıda anlatılan bu üç yöntemden farklıdır. Hz. Peygamber'in (s.a.v) yöntemi, toplumun çok uzun süre uygulayarak benimsediği artık doğal kabul edilen alışkanlıklarının dışarıdan görünüşüne müdahale etmeden, ruhunu, içeriğini, yapılış mantığını devrimci bir üslupla değiştirmedir. Bir örnekle bu yöntemlerin uygulanışı anlatılmak istenirse Arapların cahiliye devrinde “gusül” uygulaması mevcuttur ve bu uygulama şeytan veya cin çarpması ya da sihirden korunmak için yapılan bir alışkanlıktır. Geleneksel usul bu uygulamayı olduğu gibi korur. Devrimci yöntem ise tamamen ortadan kaldırır ve tekrar uygulanmasını yasaklar. Islahatçı yöntemde ise insanların zihninden sihir, şeytan, cin çarpması gibi olguların çıkartılması için bilgi bilinç seviyesinin yükseltilmesi gerektiğine inanılır. Hz. Peygamber'in metodunda ise bu işlemin uygulanış şekline hiç dokunmadan uygulama sebeplerini ve mantığını değiştirerek çok üst düzeyde bir temizlik seviyesine ulaşılmasını sağlamıştır. Hz. Peygamberin kadın konusundaki gelenekleşmiş

kalıplaşmış meseleler arasında zikredilebilecek var oluştan gelen özellikleri, çok eşlilik, mehir vb. konulara yaklaşımı da bu şekildedir (Şeriatî, 2017, 58-61).

İslam dininin hükümlerinde kadının konumunu anlamak için öncelikle insana ilişkin hükmünü iyi anlamak gerekmektedir. İslamiyet, insanoğlunu ne melek statüsünde ne de şeytan statüsünde görmüştür. İnsan, iyilik, ibadet ve teatiyle meleklerin üzerinde bir seviyeye erişebilir veya kötülükle şeytanın daha altında bir seviyeye inebilir. İslam'ın gayesi bireye bu iki durum arasında doğru konumlanmasını sağlamaktır (Çiloğlu, 2014, 48). İslam dinine göre insan Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. Halife olmak demek dünyadaki düzeni Allah'ın rızasına uygun şekilde yani hak ve sorumluluklara sahip olarak inşa etmek demektir. Bu bağlamda ilahi emrin muhatabı olan kadın ve erkek arasında hak ve sorumluluk bağlamında ayırım mevcut değildir. Kadının ve erkeğin birbirinden farklı hak ve sorumlulukları vardır. Özellikle aile kurumunun ana unsurlarını belirleyen ayetlerde kadının kocasına kocanın da karısına karşı hakları olduğu ölçüde sorumluluklarının da bulunduğu vurgulanmıştır. Kadının ve erkeğin hak ve sorumlulukları arasında birbirlerine karşı eşitlikten ziyade kendi içlerinde adaletli bir denge olduğu vurgulanmıştır. Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde kadın ve erkek arasında eşitlik olmadığını Ali İmran suresinin 36. Ayetinde "Erkek, kız gibi değildir" beyanıyla açıkça bildirmiştir. Hatta Kur'an-ı Kerim'de sadece kadınlara yönelik "Ey peygamber hanımları..." (Kur'an-ı Kerim, Ahzab, 33 / 32) gibi hitaplar bulunmaktadır (Eskicioğlu, 1994, 88).

Özellikle Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yaşadığı dönem olan Asr-ı Saadet, İslam dininin kadına dair hüküm ve değerlendirmesini anlamada büyük öneme sahiptir. İslam dini kadını, kendisinden önceki toplumsal değer, anlayış ve kabullerden farklı olarak konumlandırmış; hem bireysel hem de toplumsal açıdan kadının konumunu belirlemiş ve onun hangi zeminde ne gibi haklara sahip olduğunu ifade ederek sosyal hayattaki yerini göstermiştir.

Kur'an-ı Kerim ve sünnet incelendiğinde kadının üzerinde bir baskı söz konusu değildir; bilakis kadın, kararlarında ve eylemlerinde hürdür, özgürdür. Ancak her insan gibi kadın da hareketlerinden ve yaptıklarından sorumludur. Kadınlar doğuştan gelen ruhi özelliklerinin ve genel ahlaki değerlerin sınırlarını zorlamadıkça her türlü hak ve hürriyetten yararlanmışlardır.

Kadın ve erkek arasındaki üstünlük durumunun ancak takva ile olacağı Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmiştir:

“Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir diğiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdâr olandır.” (Kur'an-ı Kerim, Hucurat, 49 / 13).

İslam'da, Hristiyanlık ve Yahudilik' ten farklı olarak “ilk günah” gibi kadını en başta günahkâr, hatalı ve dezavantajlı konumda gören ve bütün kadınları töhmet altında bırakan, suçu şahsileştirmeyen bir anlayış mevcut değildir. Hz. Adem ve Hz. Havva'nın yasaklı meyveden yemesi hadisesi Kur'an-ı Kerim'de Bakara Suresinde yer almakla beraber bu konu şeytan tarafından kandırılarak ikisinin beraber günah işlediği şeklinde ifade edilmiştir. “Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının.”(Nisa 4/1)

Kadının insan olup olmadığının, ruhunun bulunup bulunmadığının tartışıldığı, tamamen erkeğe tabi olduğu ve sürekli vesayet altında bulunduğu, hatta mirastan hisse alması bir yana, kendisinin bile miras malı gibi değerlendirildiği bir dönemde, İslam dini kadınlara iyi davrananların değerli kişiler, kötü davrananların ise âdî ve aşağılık kimseler olduğunu belirtmiş; miras, evlilik, ticaret gibi sosyal hayatın farklı konularındaki haklarını teslim etmiş; kadını hak ettiği ve olması gereken yere yükseltmiştir.

İslam sosyal düzenin inşası noktasında da yardımlaşma ve dayanışmayı emreder. Bir insanın desteğe ihtiyacı olduğunda önce aile ve akraba içerisinde bu ihtiyaç karşılanmaya çalışılır. Aile ve akrabanın yetersiz kalması durumunda sırasıyla komşu, millet, ümmet ve insanlık aleminden destek beklenir. Kamu kurumları mekanizması yardım ve destek noktasında aile ve yakınlardan gerekli ve yeterli dönüş olmaması halinde devreye girmektedir. İslam'ın inşa ettiği bu toplumsal sistemde birey tüm haklardan hiçbir karşılık beklenmeden ve herhangi bir kriter sağlanmadan yararlanır. İslam dini bu sistemi adalet, takva ve sosyal yarar değerleri üzerine temellendirmiştir (Çiloğlu, 2014, 48).

Küreselleşmenin ve çıkar odaklı güç savaşlarının giderek arttığı günümüz dünyasında inançlar ve kültürler arasındaki farklılıklar iletişim teknolojilerinin de katkısıyla daha görünür hale gelmiştir. Bu farklılıkları hoşgörü ve saygı ile karşılamayan topluluklarda düşmanlaşma ve haksız saldırı halleri görülmektedir. İslamofobi, bu durumun tipik bir

örneğidir. Özellikle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kadınlara verdiği değer ve tavsiyeleri göz ardı edilerek birden fazla eşle evli olması ya da maksadından saptırılmış, söyleniş amacının dışına çıkarılmış sözleri üzerinden pek çok saldırı yapılmaktadır. Bu tür saldırgan tutumların ve haksızca sözlerin çoğu bilgisizlik ve cehalet kaynaklanmaktadır.

2.1. İslam'da Kadının Kimliği ve Konumu

Kur'an-ı Kerim'de kadının yaratılışı, eş ve annelik kimliği, hak ve sorumlulukları gibi pek çok konuda 80 civarında ayet-i kerime yer almaktadır. Bütün bu ayet-i kerimelerin anlamlarını burada belirtmek, çalışmamızın sınırlarını zorlayacağı gibi anlamlı da değildir. Bu yüzden özellikle İslam'da kadının kimliğin ve konumunu belirleyen birkaç ayet-i kerimenin anlamını verip bunlar üzerinde kısa değerlendirmelerde bulunacağız.

Kadının (Hz. Havva'nın) yaratılışı ile ilgili olarak A'raf suresinin 189. ayetinde, Nisa suresinin de 1. ayetinde bilgiler verilmiştir. Bu ayet-i kerimelerin her ikisinde de İnsanların Hz. Adem'den ve ondan kendisine eş olarak yaratılan Hz. Havva'dan meydana getirildikleri ve böylece çoğaltıldıkları belirtilmektedir.

Söz konusu ayet-i kerimelerde, Hz. Havva'nın yaratılışına ve eş kimliğine vurgu yapılıyor. Özellikle Araf suresindeki ayette Hz. Havva'nın sadık bir eş ve huzur kaynağı olduğunun altı çiziliyor:

“Sizi bir tek candan (Adem'den) yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini (Havva'yı) yaratan O'dur...” (Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: A'raf, 7/189).

Hz. Adem ve Hz. Havva yaratıldıktan sonra yasak ağaçtan yememeleri için Hz. Adem Allah tarafından uyarılmıştır. Bu husustaki uyarı Bakara suresinde şöyle yer almaktadır:

“Biz, ‘Ey Adem! Sen ve eşin (Havva) beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yiyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz’ dedik. ” (Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: Bakara, 2/35).

Dikkat edilecek olursa burada uyarı Hz. Havva'ya değil öncelikle Hz. Adem'e yapılmıştır. Aynı şekilde şeytan da onları aldatmaya, Allah'ın yasakladığı ağaçtan yemelerini sağlamaya

çalışırken doğrudan Hz. Adem'e seslenmiş ve onu muhatap almıştır: “Derken şeytan onun aklını karıştırıp ‘Ey Âdem! Sana ebedilik ağacını ve yok olmayacak bir hükümlanlığı göstereyim mi?’ dedi.” (Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: Tâhâ, 20/120).

Kur’an-ı Kerim’de bu konuda yer alan bir başka ayet-i kerimede ise şeytanın onları aldatmak için şöyle dediği belirtilmektedir: “Derken şeytan, birbirine kapalı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi ve ‘Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedi kalanlardan olursunuz diye yasakladı’ dedi.” (Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: A’raf, 7/20).

Bu ayetlerde ifade edildiği üzere Hz. Adem’e karşı kıskançlığı olan şeytan onu ve onunla birlikte eşi Hz. Havva’yı aldatarak yasak ağaçtan yemelerine ve cennetten çıkarılmalarına neden olmuştur. Gerek yukarıda anlamlarını verdiğimiz ayetlerde gerekse Kur’an-ı Kerim’in diğer ayetlerinde doğrudan Hz. Havva’ya yapılmış bir suçlama söz konusu değildir. Aksine, Taha suresinin 121. ayetinde, Hz. Adem ve Hz. Havva’nın şeytan tarafından aldatılıp yasak ağaçtan yemelerinden sonra asi olanın Hz. Adem olduğu belirtilmektedir: “Nihayet ondan yediler. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri göründü. Üstlerini çennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) Âdem rabbine âsi olup yolunu şaşırdı.” (Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: Taha, 20/121).

Kur’an-ı Kerim’in nazil olduğu dönemde kadınlar ciddi anlamda şiddete maruz kalıyorlardı. Cehaletin hâkim olduğu böyle bir dönemde kadın kimliğini ve gerçek değerini Kur’an-ı Kerim ile bulmuş; mü’min erkek ve mü’min kadınların birbirlerinin sahip ve koruyucuları (velileri) olduğu belirtilmiştir: “Mümin erkeklerle mümin kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten alıkorlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Resulüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah azizdir, hikmet sahibidir..” (Kur’a-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: Tevbe, 9/71).

2.1.1. Kadının Bir İnsan Olarak Değeri

Asırlarca devam eden bir gerçek olarak toplumun yarısını oluşturan kadına herhangi bir eşya gibi kullanılan ve çıkarların gerektirdiği şekilde konumlandırılan bakış açısı, İslam’ın gelişi ile kırılmıştır. İslam’ın kadına bakışı, kadının aslında varoluşu itibarıyla sahip olduğu değerinin daha yüksek bir bilinçle kavranmasının ve bu duruma uygun davranışlar ortaya

konmasının yolunu açmıştır. İslam dinin kusursuz ve en güzel örneği Hz. Muhammed'in kadın ve erkeklerden oluşan kalabalık bir grupla seyahat esnasında develeri süren çoban Enceşe'ye develeri hızlandırıp kadınların tedirgin olmasına neden olduğunda, kadınları kast ederek "*Enceşe, aman kristalleri kırma! Dikkatli taşı!*" şeklindeki hitabıdır. Bu hitap tarzı ve bakış açısı, İslam dininin kadına verdiği önemi göstermektedir (Martı, 2018, 13).

Kur'an-ı Kerim'de kadın veya erkeğin, değerini cinsiyetinden değil güzel amellerinden dolayı kazandığı, aralarında cinsiyetlerinden kaynaklanan bir üstünlüğün bulunmadığı ve bu hususta asla bir haksızlığa uğratılmayacakları belirtilir: "Erkek olsun kadın olsun, her kim de mü'min olarak iyi işler yaparsa işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.." (Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: Nisa, 4/124).

Erkeklerle mukayese edildiğinde kadınların annelik vasfına sahip olması sebebi ile kimi zaman daha bir ön planda oldukları ve kutsandıkları görülür. Bu hususta örnek gösterilenlerin başında Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem gelir. Kur'an-ı Kerim'in Al-i İmran suresinde onun iffetli oluşuna şu şekilde vurgu yapılmıştır: "Hani melekler demişlerdi: Ey Meryem! Allah seni seçti; seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünya kadınlarına tercih etti." (Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: Al-i İmran, 3/42).

Al-i İmran suresi, Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'in soyunu anlatan bir suredir. Kur'an-ı Kerim'de "Meryem" ismiyle müstakil bir sure vardır. Bunlar, Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'e, dolayısıyla kadınlara verilen değeri gösterir (Koçin, 2017, 281-302). Oysa Araplar, İslam'dan önceki dönemlerde kadınlara değer vermez; onlara sert davranır hatta kız evlatlarını katlederlerdi. Kız evlatlarının katledilmesini Kur'an-ı Kerim yasaklamıştır. Bu husustaki en dikkat çekici ayetler şunlardır: "Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda..." (Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: Tekvir, 81/8-9).

Cahiliye döneminde birinin kız çocuğu olduğunda gösterdiği davranış biçimi de Kur'an-ı Kerim'de tasvir edilir ve şiddetle reddedilir: "Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!" (Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: Nahl, 16/ 58-59).

Hüseyin Hatemi de “ ‘Modern Mahrem’ ve İslam’ın Kadına Bakışı” başlıklı yazısında İslam’ın kadına verdiği değeri dile getirerek Kur’an-ı Kerim’in, kadının fizyolojik farkını belirttikten sonra kadını üç bağlamda ele aldığını ve bunların hiçbirinde kadın ve erkek arasında bir eşitsizlik getirmediğini belirtir. Bu bağlamları da “insanlık değeri açısından kadın ve erkeğin konumu”, “insan-ı kamil olma yolculuğunda ahirette kazanacakları mükafat” ve “dünya hayatında uygulanacak mevzu hukuk” olarak sıralar (Hatemi, 1991: 328-331).

2.1.2. Kadının Erkek Karşısında Konumlanması

Kur’an-ı Kerim’in Hucurat suresinde, insanoğlunun kadın ve erkek olarak topraktan yaratıldığı, birinin diğerine bir üstünlüğünün olmadığı, üstünlüğün cinsiyetten ya da ırktan değil takvada olduğu ifade edilmiştir: “ Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışasının diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız O’na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır.” (Hucurat, 49 / 13)

Bu ayet-i kerimenin mealinden anlaşılacağı üzere İslam’da kadın ve erkeğin konumu ve değeri aynıdır. Birbirlerine cinsiyetlerinden kaynaklanan bir üstünlükleri yoktur. Buhari’de geçen bir hadis-i şerifte ise Hz. Peygamber (s.a.v.) bu konuda şöyle der: “Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyetimi tutunuz. Zira kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır. Eğri kemiği doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi hâline bırakırsan, yine eğri kalır. Öyleyse kadınlar hakkındaki tavsiyemi tutunuz.” (Buhârî, Enbiyâ 1, Nikâh 80)

Yukarıdaki hadis-i şerif incelendiğinde burada vurgulanan şeyin kadınlarda bir eksiklik bulunması değil daha anlayışlı davranılması ve özen gösterilmesi gereken bir hassasiyet boyutu olduğu açıkça görülecektir. İslam dini, kadının yaşı, özgür olup olmama durumu, ekonomik statüsü ile ilgilenmemiş, toplumun her konumundaki kadının hak ve hürriyetini gözetmiştir. Gerek ayet-i kerimelerde gerekse hadis-i şeriflerde defalarca erkeklerin en hayırlılarının hanımlarına karşı en iyi olanlar olduğu bildirilmiş, esir durumda olan cariyelerin, hürriyetlerine kavuşturulmaları istenmiş, kadınların ekonomik haklarının gözetilmesi, yetim kızların mallarının korunması üzerinde durulmuştur.

Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), vefat etmeden önce verdiği Veda Hutbesinde de kadınların baş tacı edilmesi gereken birer emanet olduğunu vurgulamış ve “Ey insanlar, kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah’tan korkmanızı size tavsiye ederim.” buyurmuştur (Veda Hutbesi).

Kur’an-ı Kerim’de yer alan Mücadele Suresinin ilk 4 ayetinde, bir kadının Hz. Peygamber’i eşiyle nikâhı düşürecek bir tartışma ile ilgili sıkıntısına çözüm bulması için ziyaret etmiş ancak Hz. Peygamber tarafından bu konuda bir ayetin olmaması sebebiyle yardım talebine olumlu cevap verilememiştir. Bunun üzerine dertli kadın Allah’a yalvararak derdine çare vermesini istemiştir ve kadının duası kabul olup Mücadele Suresinin ilk dört ayeti inmiş kadının derdine kadının talep ettiği gibi bir derman bulunmuştur. Sadece bu örnek bile incelendiğinde Allah’ın kadın kullarına verdiği değer, kadının Allah’ın peygamberiyle dahi tartışacak düzeyde özgüven sahibi olması ve meselenin kadının talebi yönünde çözülmüş olması kadının konumunu anlamak açısından büyük öneme sahiptir. Sözü edilen surenin ilk dört ayeti mealen şöyledir:

“Kocası hakkında sizinle tartışan ve Allah’a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir.

İçinizden zihar yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah, affedicidir, bağışlayıcıdır.

Kadınlardan zihar ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah yaptıklarınızdan haberi olandır.

(Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce art arda iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah’a ve Resulüne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah’ın hükümleridir. Kafirler için acı bir azap vardır.” (Mücadele, 58 / 1-4).

İslam dini kadın ve erkeği yaratılıştaki eşit ancak sorumluluk açısından birbirinden farklı olarak değerlendirmiştir. Hz. Peygamber hayattayken pek çok kadını ırk, soy, statü ayrımı gözetmeden hal hatırını sorup evine gidip ziyaret etmiş; ikramlarını kabul etmiş veya evinde ağırlayıp ikramlarda bulunmuştur. Hastayken ziyaret ettiği hanımlardan biri olan Ümmül Ala, Hz. Peygamber’in ziyaretinde altının ve gümüşün pasını ateşin sildiği gibi hastalıkların da Müslümanların günahlarını sildiğinden bahsederek moral verdiğini anlatmıştır. Yine

mescitlerden birinin temizlenmesi görevini yapan zenci bir kadının vefat haberinin kendisine verilmediğini öğrenen Hz. Peygamber haber vermeyenlere sitem ederek kadının kabrini ziyaret etmiştir (Kara, 1999, 271).

Allah tarafından gönderilen Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bildirdiği din olan İslam'a ilk giren kişi de yine bir kadındır. Hz. Peygamber'in ilk eşi olan Hz. Hatice, hem İslam'a ilk giren kişidir hem de Hz. Peygamber'i tebliğ görevi sırasında psikolojik ve ekonomik olarak desteklemiştir (Topaloğlu, 2013, 38).

İslamiyet öncesi pek çok kavimde kız çocuğunun değerinin olmadığı, kimi zaman aileyi utandıracak bir leke, ticarete konu bir mal olarak görüldüğü kimi zaman ise sadece ev işlerinde koşturacak bir hizmetçi olarak değerlendirildiği önceki bölümlerde ifade edilmiştir. İslamiyet'in kız çocuklarına ilişkin hükmü ise çok farklıdır. İslamiyet mevzuyu cinsiyet temelli değil insan olma kimliği üzerinden ele alıp, hükmünü buna göre belirlemiştir. Öyle ki ayet ve hadisler incelendiğinde bu durum daha net bir şekilde ortaya çıkacaktır. Kur'an-ı Kerim çocukların kız erkek ayırt etmeden fakirlik korkusuyla öldürülmemelerini emreder: "Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın. Biz, onların da sizin de rızkını veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir suçtur." (İsra, 17/ 31),

Nahl Suresinin 58 ve 59. Ayetlerinde ise kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesinin yanlışlığı ifade edilmiştir: "Onlardan biri, kız ile müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü simsiyah kesilir! Kendisine verilen kötü müjde (!) yüzünden halktan gizlenir. Şimdi onu, aşağılanmış olarak yanında tutacak mı, yoksa toprağa mı gömecek? Bak, ne kötü hüküm veriyorlar!" (Nahl, 16 / 58-59).

Bu konuya gösterilen önem hadis-i şeriflerde de ortaya konmuştur. Müslim'de geçen ve Enes Bin Malik'in rivayet ettiği şu hadis bu konuya örnek olarak verilebilir: "Bir kimse, ergenlik çağına girmelerine kadar iki kız çocuğunun her türlü bakımını üstlenip bunları yerine getirirse, kıyamet gününde benimle birlikte şöyle gelir" buyurup parmaklarını bir araya getirdi." (Müslim, Birr 149, 2631).

Kadın ve erkeğin konumunu belirleyen pek çok ayet-i kerime vardır. Kur'an-ı Kerim 39 yerde, karı ve kocanın her birini "eş" anlamında "zevc" sözcüğü ile ifade etmiştir (Erten, 2003, 52). Arapça'da "zevc", çifti oluşturan elemanlardan biri anlamına gelmektedir.

Türkçe'ye anlam açısından uygunluğu elde etmek için "eş" olarak çevrilen bu kelime aslında bir bütünün birer parçası olarak birbirine denk olmayı ifade etmektedir.

Yine Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde kadın ve erkeğin iman, ibadet, eğitim, ilim, çalışınca karşılığını alma gibi konularda eşit ve denk olduğu ifade edilmiştir. Örneğin Nisa Suresinin 124. ayet-i kerimesinde, "Mü'min olarak, erkek veya kadın, her kim salih ameller işlerse, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar." denilmiştir (Nisa, 4, 124).

İslam'da kadının erkek karşısındaki konumu ortaya koyan konulardan biri de evlenmeden önce kadına verilen mehir konusudur. Diğer ilahi dinlerde olduğu gibi İslam'da da evlenmeden önce evlenilecek kadına mehir verme uygulaması mevcuttur. Ancak burada mehir evlenecek kızın babasına değil bizzat kendisine verilir ve bu mehir kadın için bir güvence hükmündedir. İslam'da mehirle ilgili gözetilecek esaslar da ana çerçevesiyle Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiştir. Hz. Ömer döneminde yaşanan bir hadise mehir verme hususunda gösterilen hassasiyeti ortaya koyar.

Dört büyük halifeden biri olan Hz. Ömer, adaleti ve öfkesiyle bilinmektedir. Bu sebeple de pek çok sahabe tarafından kırgınlığından çekinilmektedir. Mehir konusunda bir gün Hz. Ömer minberde vaaz verdiği sırada kadınlarla evlenirken mehirlerini az tutmaları yönünde tavsiyede bulunmuştur. Bunun üzerine dinleyiciler arasında bulunan bir kadın, Kur'an-ı Kerim'deki Nisa suresinin 20. ve 21. Ayetlerini referans göstererek bu söylediğinin doğru olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer sözünü geri almıştır. Bu hadise o dönemde ifade özgürlüğü ve kadının toplumsal konumunu göstermesi açısından da büyük önem teşkil etmektedir (Topaloğlu, 2013, 39).

2.2. İslam'da Kadın Hakları

Hak ve sorumluluk bakımından Kur'an-ı Kerim'de sınırlar bellidir. Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır. Ayrıca bir insan olması sebebiyle Kur'an-ı Kerim'de erkekler gibi kadınlara da eğitim alma, ticaret yapma, mal ve mülk sahibi olma gibi temel insani hakların tamamı eksiksiz olarak tanınmıştır. Kur'an-ı Kerim'de kadın ve erkeğin karşılıklı hakları konusunda şöyle denilmektedir: "...Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları

vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler. Allah azîzdir, hakîmdir.” (Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: Bakara, 2/228).

Burada erkek ve kadınların karşılıklı hakları olduğu belirtilirken erkeklerin maddi ve manevi özellikleri itibarıyla bir derece üstün olduğu şeklinde bir izlenim görülmektedir. Bekir Topaloğlu, İslam’da Kadın adlı eserinde başka ayetleri de delil göstererek bu hususu şöyle izah eder:

“Lugat kitaplarında erkeğin kadın üzerine kıyamı iki manaya gelir: 1) Nafakasına ve ihtiyaçlarına bakmak. 2) Onu murakabe etmek. Birinci manada kadının aleyhine bir şey yoktur, bilakis lehinedir. İkinci manaya, erkeğin kadın üzerindeki murakabe hakkına gelince bunun İslam’da tayin edilmiş sınırları vardır.

Bir defa kadın, Müslüman olmayıp kitaplılardan (Yahudi veya Hristiyan) ise erkek onun dinine müdahale edemez. Erkek kadının şahsi malına da karışamaz. Nikâh akdinde kadın erkekten mehir alır. Bu kendi öz malıdır, zevcin bunda hiçbir hakkı yoktur. Kadın, mehrinden çeyiz yapmakla da mükellef değildir. Esasen kadın gerek evlenme esasında gerek evlendikten sonra hiçbir mali mükellefiyete tabi tutulamaz.

Kadının mehrinden başka hususi malı varsa-kocasını muhtaç olsa bile- onun üzerinde kendi başına tam mülkiyet ve tasarrufu vardır. Ticaret yolu ile malını çoğaltmaya, hibe etmeye, kiraya vermeye... selahiyeti vardır; bunun için kocasından izin almaya mecbur değildir.” (Topaloğlu, 1983: 73).

Kadınların suç işlemeleri durumunda cezalandırılmalarında da adaletli davranılması emredilmiştir; suç ne kadar ise o kadar ceza görür. Bu hususta kadın ve erkek arasında herhangi bir ayırım da söz konusu değildir: “Kim bir kötülük işlerse, onun kadar ceza görür. Kim de kadın veya erkek, mümin olarak faydalı bir iş yaparsa işte onlar, cennete girecekler, orada onlara hesapsız rızık verilecektir.” (Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali: Mü’min, 40/40).

Kur’an-ı Kerim’de kadınlara sunulan haklar ve sorumluluklar, başka bir ifade ile kadının kimliği ve konumu ile ilgili ayet-i kerimeler şüphesiz bunlarla sınırlı değildir. Ayrıca bu konuda İslam dininin ikinci kaynağı olarak kabul edilen pek çok hadis-i şerif vardır. Gerek ayet-i kerimelerde gerek hadis-i şeriflerde insan hakları açısından kadın ve erkek arasında bir ayırım yapılmamış, birer insan olmaları sebebiyle “*eşref-i mahlukât*” (yaratılmışların en şerefli) olarak vasıflandırılmışlardır.

Kur'an-ı Kerim'in kadına verdiği en önemli hakların başında kadına tam bir kişilik kazandırması gelir. Yukarıda belirtildiği üzere kadın, bir insan olarak yaptıklarından sorumlu kabul edilmiştir. Kadın da erkek gibi inanılması gereken esaslara inanmak, yapılması gereken ibadetleri emredildiği şekilde yapmak zorundadır. Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayet mevcuttur. Al-i İmran suresinin şu ayete buna örnek olarak verilebilir:

“Rableri onlara şu karşılığı verdi: Ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın amelini zayi etmeyeceğim. Sizler birbirinizdensiniz. Hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolumda eziyet görenler, savaşanlar ve öldürülenlerinde andolsun, günahlarını elbette örteceğim. Allah katından bir mükafat olmak üzere, onları içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Mükafatın en güzeli Allah katındadır.” (Al-i imran, 3 / 195).

Dikkat edilecek olursa yukarıda meali verilen ayet-i kerimedeki muhatabın hem kadın hem erkek olduğu ayrıca herhangi bir ayırım ifadesine yer verilmediği görülmektedir. Buna benzer bir başka ayet-i kerime ise Nahl suresinin 97. ayetidir. Söz konusu ayetin meali şöyledir: “Erkek veya kadın, kim mü'min olarak iyi iş işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükafatlarını yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz.” (Nahl, 16 / 97).

2.2.1. Miras Hakkı

İslam'dan önceki toplumlarda kadınlara miras hakkı tanınmadığı evlenmeden önce baba evlerinden çeyiz mahiyetinde getirdikleri eşyaların dahi evlilikle beraber eşlerinin malları kabul edildiği önceki bölümlerde ifade edilmiştir. Pek çok toplumda babalarının vefatı durumunda kız çocuklarına geçimini sağlayabilecekleri nispette dahi olsa mirastan pay verilmemiş evlenemeyecek kadar küçüklerse ailenin diğer bireyleri tarafından evlenmeye uygun hale gelecek yaşa kadar genelde ev işlerinde veya çobanlık gibi işlerde çalıştırılıp sonrasında evlendirilmiştir. Evli kadınlarda ise durum daha vahimdir. Eşlerinin vefatından sonra miraslarından pay alamadıkları gibi kendileri de ya baba evlerine gönderilmiş ya da miras malı konumuna düşürülüp varislerin inisiyatifine bırakılmıştır. Tarih sahnesinde ölen eşin üvey oğlula evlendirildiği dahi görülmüştür.

Kur'an-ı Kerim'in hükmü ise çok farklıdır. Kur'an-ı Kerim kadına da erkekle beraber miras hakkı vermiştir. Bu konudaki en açık hüküm Nisa suresinin 7. Ayetidir. Söz konusu ayette

şöyle buyrulur: “Ana ile babanın ve yakın akrabasının bıraktığından erkeklerin bir payı olduğu gibi ana ile babanın ve yakın akrabasının bıraktığından kadınların da bir payı vardır.” (Nisa, 4 / 7).

Bu ayet-i kerime ile hem küçük kız ve erkek çocuklar hem buluş çağına girmiş kızlar ve evli veya dul kadınlar büyük bir mağduriyetten kurtulmuşlardır. Bu pay oranında kadının erkekten daha az pay almasının sebebi, ailenin geçim yükünün erkek üzerinde olması, kadının bu konuda bir sorumluluğunun bulunmamasıdır. İslam dinine göre bir erkek karısının ve çocuğunun bütün geçim ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır.

Bekir Topaloğlu, “İslam’da Kadın” adlı kitabında kadına bir, erkeğe iki pay verilmesinin hakça bir paylaşım olduğunu şu iki maddede anlatır:

“a) Kadın eğer bekar evlat ise tek başına bir insandır. Kendisinden başka bakmaya mecbur olduğu kimse yoktur. Eğer evli ise gerek kendisinin gerek –varsa- çocuklarının her türlü ihtiyacını temin etmek kocasının vazifesidir...

b) Kadın eğer kocasından miras alıyorsa durum yine aynıdır. Dul kalacaksa tek başına bir insandır, kocasından ve ekseriyetle ebeveynlerinden de alacağı mirasla geçinebilir. Eğer tekrar evlenecekse, bu sefer nafaka kocaya aittir.” (Topaloğlu, 1981, 170-171).

İslam Hukukunda kadınların medeni halleri yasal ehliyetlerini etkilememiştir yani bir kadının bekar olması ya da evli olması durumunda yeterli yaş ve akıl olgunluğuna eriştiyse sahip olduğu mal varlığını yönetmek açısından bir farklılık söz konusu değildir. Kadının mal varlığı evlenmeden önce babası ya da başka bir bireyin yönetiminde olmadığı gibi evlendikten sonra da bu yönetim iradesi eşe geçmemektedir sadece kadının kendisine aittir.

2.2.2. Eğitim Hakkı

Eğitim ve öğretim görmek bir insanın kendisini bilmesi, haklarından ve sorumluluklarından haberdar olması açısından büyük öneme sahiptir. İslam dini bireyin ve nesillerin her anlamda sağlıklı yetişebilmesi için eğitim ve öğretime büyük önem vermiştir. İslam’ın ilk emri olan ”Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı "alak"dan yarattı.” (Alak, 96 / 1) Ayet-i kerimesi gibi yine ilimden bahseden veya ilmi teşvik eden 750 ayeti kerimenin muhatabı hem kadın hem erkektir (Kayadibi, 25).

Bu sebeple kadının eğitimi büyük önem arz etmektedir. Çünkü çocukları yetiştiren ve geleceğe hazırlayan ilk öğretmen anne kimliğiyle kadındır. Dünyanın en zor işi olarak tanımlanan insan yetiştirme işini yüklenen kadının, bilgi ve kültürden uzak bir ortamda büyüüp, İslam'ın öngördüğü, tavsiye edip razı olduğu tarzda çocuk yetiştirebilme ihtimali zayıftır. Nitekim “İlim talep etmek / öğrenmek her Müslümana farzdır.” (İbn Mace, Mukaddime, 17) şeklindeki hadis-i şeriften de anlaşılacağı üzere bu öğrenme ihtiyacının her halükarda karşılanması gerekmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de ve hadis kaynaklarında ilim öğrenme açısından kadın ve erkek arasında bir ayırım gözetilmemiş ve genel bir dil kullanılarak hem kadının hem erkeğin ilim öğrenmesi ve öğretmesi tavsiye edilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v), İslam dinini bildirme ve yayma yöntemi olarak eğitim ve öğretimi belirlemiştir. Buhari'de geçen “Cariyesi olup ona ilim öğreten ve bunu iyi yapan, onu güzel terbiye eden sonra onu hürriyetine kavuşturarak onunla evlenen kimseye iki ecir vardır.” (Buhari, İlim, 31) hadisi ve İbn'ül Esir'in Üsdü'l-Gabe adlı eserinde anlatılan hadisede Hz. Peygamberin kendisine soru sormak üzere gelen kadının çekinmesi üzerine “Soracağın şeyleri sor, çünkü ilim talebi farzdır” şeklindeki yanıtı ve İbn İshak'ın Sire isimli kitabında bahsettiği “Kur'an Rasulullah(s.a.v)'a indiği zaman o, bu ayetleri önce erkeklere, sonra da kadınlara okurdu” rivayeti Hz. Peygamber' in kadınların eğitimine verdiği önemi göstermek açısından önemlidir (Savaş, 2014, 98).

Cahiliyye devrinde kadınların çok azı okuma yazmayı bildiğinden Hz. Muhammed (s.a.v), okuma bilmeyen kadınlara öğretmeleri için okuma yazma bilen kadınları görevlendirmiştir. Bu özeni eşlerinin eğitimine gösterdiği ilgiden de anlamak mümkündür. Örneğin, Hz. Peygamber (s.a.v), eşi Hafsa Hatuna okuma yazma öğretmek üzere Şifa Binti Abdullah'a görev vermiştir. Bir diğer örnek de Hz. Ayşe'dir. Genç yaşta Hz. Peygamber'le evlenen Hz. Ayşe, zekâ, sorgulama ve öğrenme hususlarında oldukça hevesli ve iyi konumdadır. Bu durumu fark eden Hz. Peygamber, Hz. Ayşe'yi büyük bir sabır ve özenle eğitip ayetlerin ayrıntılı açıklamasını yapmış, bazı dini ve hassas konularda yüksek seviyede bilgiyle donatmıştır. Hz. Ayşe okuma yazma bilmekle beraber yaşadığı devir içinde başta hadis olmak üzere fıkıh, şiir, biyografi (soy) ve tıp ilimlerinde devrinin en önde gelen âlimlerinden sayılmıştır (Toksarı, 1993, 69). Hz. Peygamber'in vefatından sonra kendisine başvuran âlimlerin pek çok konuda eksiklerini tamamlamış ve bilgilendirmiştir. Yeri geldiğinde de yapıcı eleştirilerle devlet yöneticilerini doğru kararlara yönlendirmiştir. Hz. Ayşe'nin

yaşadığı süre boyunca 200'den fazla kadın ve erkek İslam âlimini yetiştirdiği rivayet edilmektedir (Savaş, 1996, 96-99).

Hız. Muhammed (s.a.v), Mekke'de bulunduğu dönemde genelde ibadet etmek için kullanılan mescitlerin en büyük işlevlerinden biri de eğitim ve öğretim merkezleri olmalarıydı. Mekke'deki Dar'ul Erkam isimli mescitte hem kadınlar hem erkekler Hız. Peygamber'in bildirdiği ayetleri, dini konuları veya din dışı konulardaki yorum ve değerlendirmelerini dinlemişlerdir. İslam'da kadınların ilim öğrenmesini yasaklayan bir emir bulunmadığı gibi çeşitli bilimlerde kadınların uzmanlaşmalarının önü açıktır. Sahih hadis kaynaklarında yer alan hadisler incelendiğinde Hız. Muhammed'in hem bilgiler öğrenmeyi tavsiye ettiği hem bu öğrenilen bilgileri ailelerine de öğretmeleri noktasında tavsiyeleri bulunmaktadır. Hatta kimi zaman çocuklara ya da yaşı genç olan insanlara anlatmak, öğretmek istediği bilgileri oyunlarla eğlenceli bir hale getirerek öğretmeye çalıştığı görülmüştür.

Asrı Saadet ve dört büyük halife döneminden sonra kurulmuş bir İslam Devleti olan Emeviler dönemine ilişkin bir tez çalışmasında devrin özellikleri kadınlar açısından şöyle ifade edilmiştir:

“Emeviler döneminde Müslüman kadını, daha aydın ve daha gelişmiş bir varlık olarak ortaya çıkmaktadır. O dönemde kadınların ahlak dürüstlüğüne, intikal sürati, zekâ kıvraklığı da eklenmektedir. Emeviler zamanında kadınlar, erkeklerle aynı koşullar içinde öğrenim ve terbiye görmekteydi. O dönemin kadınları yalnız yasa, din, 'gelenek' öğrenmekle kalmıyorlardı ayrıca, şiir, edebiyat, güzel konuşma, kaligrafi de okuyorlardı. Genellikle bütün bilgi dalları, o dönem kadınlarının ilgi ve çalışma konusu içine giriyordu. Bu dönemde kadınların bilim ve edebiyatla ilgilenmesi, alışıldığı üzere yalnız yüksek tabakayla sınırlı değildi.” (Karaca, 2010, 36).

Ancak Emeviler döneminin ilerleyen zamanlarında kadınların camilerden çekilmesi, kendilerine has yeni bir sosyal hayat kurması, kadını yavaş yavaş Asr-ı Saadetten ve dört büyük halifenin dönemindeki konumundan uzaklaştırmış ve durumları eğitim açısından cahiliye dönemine geri dönüş özellikleri göstermiştir. Bu durum, devletin durumunun iyi ve güçlü olduğu zamanlarda kadının bilim ve sanat ehli kimliğiyle öne çıktığı ve bu alanlarda ciddi eserler verdiği görülmektedir. Kadının statüsünün düştüğü, bir meta gibi algılanmaya başladığı, gelir dağılımında ve sosyal alanda adaletin sağlanamadığı zamanlarda ise devletin gücünün zayıfladığı görülmüştür (Karaca, 2010, 36) .

2.2.3. Evlenme ve Boşanma Hakkı

Sosyal bir varlık olan insanın doğumu, maddi ve manevi yönden sağlıklı gelişimi ve topluma kazandırılması ancak sağlam bir aile kurumu hüneriyle mümkün olacaktır. Aile kurumunun merkezi kadındır. İslam kadınları, Allah'ın eşlerine verdiği bir emanet olarak nitelendirip onları muamelede kadının naif ve hassas yapısını göz önünde bulundurarak iyi geçinmeyi tavsiye etmiştir.

“Nikah” kelimesi İslami hukuk dilinde evliliğin oluşturduğu kurumsal yapının ve aile olmanın başlangıcıdır. Eş seçimi konusunda da kadın önemli haklara sahiptir. İslam'a göre kadın veya kız çocuğu evlenmeyi uygun görmediği biriyle evlendirilemez ve evlenmeye zorlanamaz. Hz. Peygamber bu şekilde kadınların rızası olmadan gerçekleşen evlilikleri sonlandırmıştır. Hatta kendi fikriyle evlenecek kadının fikrinin zıt düştüğü durumda kadının fikrinden yana karar vermiştir, kendisine hakem olarak müracaat eden ve evliliğinde sorun yaşayan Berire isimli bir kadın, evliliğini bitirmek ister. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise evliliğini devam ettirip yuvasını dağıtmaması taraftarıdır. Ancak istişaresinden sonra da kadın fikrini değiştirmeyince evlilik sonlanır (Savaş, 2014, 101).

İslam'da ruhbanlık yoktur. Hz. Peygamber (s.a.v.), İbni Mace' de geçen “Nikah benim sünnetimdir. Kim benim sünnetime uymazsa benden değildir.” (İbni Mace, Hadis no:1846) hadis-i şerifinden de anlaşılacağı üzere İslamiyet'te evlilik tavsiye edilmiştir.

İslam, kız evlada eş ve anne olma özellikleri açısından da büyük bir değer verip ikramda bulunmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v) kız çocuğu olarak kadının gördüğü ikramla ilgili şöyle buyuruyor: " Herhangi bir kimsenin bir kız çocuğu olsa, o da onu güzelce öğretip eğitse kendisi için cehenneme karşı siper olacaktır. " (Buhârî, Zekât 10). Kur'an-ı Kerim evliliği huzur ve sükûn kaynağı olarak nitelendirmektedir. Bu duruma örnek olarak Rum Suresinde geçen 21. ayet-i kerime şöyledir: “ Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır. ” (Rum, 30 / 21).

H.z. Peygamber (s.a.v.)'in Müslim, Buhari'de geçen Şu hadis-i Őerifi de yine bu konuya örnek olarak verilebilir: "Dünyada faydalanılan Őeylerin en iyisi, salih bir eŐtir. Kendisine baktığında onu sevindirir, gıyabında da mal ve namusunu korur." (İbn Mâce, Nikâh, 5).

Kadın, bir evlat dünyaya getirdiğinde hayatında yeni bir dönem başlar ve "anne" olur. Pek çok toplumda kutsal bir önem atfedilen bu konum İslam'da da pek çok ayet ve hadis ile övölmüş, önemi ifade edilmiştir. Örneğin Ahkâf Suresinin 15. ayetinde bu değere Şöyle vurgu yapılır:

"Biz insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun (anne karnında) taşınması ve süten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır. Nihayet olgunluk çağına gelip, kırk yaşına varınca Şöyle der: Bana ve anne babama verdiğin nimetlere Őükretmemi, senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Neslimi de salih kimseler yap. Şüphesiz ben sana döndüm. Muhakkak ki ben sana teslim olanlardanım." (Ahkaf, 46 / 15).

H.z. Peygamber'in "Cennet annelerin ayakları altındadır." (Nesai, Cihad, 6) Şeklindeki hadisi bir anne olarak kadına gereken saygıyı gösterip değeri vermenin ödölünü bildirmiştir.

H.z. Peygamber'e peygamberlik görevinin yeni verildiği sırada Arap topraklarındaki sonu gelmez savaŐlardan çok sayıda yetimin ve dul kadının kaldığı bilinmektedir. Bu durumun pek çok toplumsal probleme neden olabileceği açıktır. Allah bu konuda Nisa Suresinin 3. ayetinde Şöyle buyurmaktadır:

"EĞer, (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikiŐer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. EĞer (o kadınlar arasında da) adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız o takdirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur." (Nisa, 4 / 3).

Adalete büyük önem veren İslam dini, Kur'an-ı Kerim'de bahsi geçen tek eşliliğin sevgi, huzur ve rahmeti getireceğini anlatmıştır. Çok eŐliliĐe verilen ruhsatın temel koŐullarından biri olan "eşler arasında adaleti sağlamak" prensibinin sağlanması için çok zor olduğu, adaletsizliğin önüne geçmek için uygun olan ve tavsiye edilen "tek kadınla evlilik" olduğu aşikârdır.

İslam dininde kadın özgürce fikrini dile getirip gereğini yapabilmektedir. Hür iradesini kullanarak düşündüğünü ifade etme ve düşüncesinin gereğini yapma hakkına sahiptir.

İslamiyet'te bir kul için itaat Allah'ın emir ve yasakları çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Ancak zaman zaman erkekler geçmişten de gelen kalıplaşmış geleneklerin getirdiği kültür ve alışkanlıklarla İslamiyet ile alakası olmayan hatta kimi zaman İslami emirlerin koşullarına aykırı olarak sadece kendi talepleri doğrultusunda çok eşlilik gibi kadına yönelik şiddet içeren tutumlar içerisine girmişlerdir. Kuran-ı Kerim ve İslam dini bu yönde bir tavra asla kaynak oluşturmamaktadır. Hz. Peygambere yakın sahabeden biri olan Abdullah b. Ömer adında bir sahabe-i Kiramın ifade ettiği şu söz bunu doğrular: "Biz Rasulullah zamanında hanımlarımıza söz söylemek ve istediğimiz gibi davranmaktan hakkımızda bir vahy gelir korkusu ile sakınırdık. Hz. Peygamber(s.a.v.) vefat edince istediğimiz gibi konuştuk ve istediğimiz gibi davrandık." (Buhari, Nikah, 80). Bu durum, İslam'ın kadına verdiği değeri ve gösterdiği özeni açıklamak ve insanlar tarafından nasıl bir algı oluştuğunu anlamlandırmak için güzel bir örnektir. İslam'da şiddet yoktur özellikle Hz. Peygamberin eşlerine şiddet uygulayan erkeklere yönelik İbni Mace'nin Sünen eserinde geçen "Akşam aynı yatakta yatacağınız hanımlarınızı nasıl döversiniz" şeklindeki hitabı kadına yönelik şiddete bakış açısını ortaya koymaktadır (Toksarı, 1993, 67). İslami kaynak eserler incelendiğinde Hz. Peygamber'in yaşadığı süre boyunca hiçbir kadına şiddet uyguladığı görülür.

2.2.4. Çalışma Hakkı

İslam, kadın ve erkeğin görev dağılımını yaparken kadının görevi olarak ev içi düzenin sağlanması ve evlatların en iyi şekilde yetiştirilmesinin üzerinde durmuşken erkeğin ise ailenin korunması, ekonomik ihtiyaçların karşılanması gibi dış dünyaya yönelik görevleri ağırlık kazanmaktadır. İslam dininin kadını ailede erkeği toplumda sorumlu tuttuğu yaklaşımı, sert bir çerçeveyi ifade etmemektedir. Aksine kadının erkeğin sorumluluklarını yerine getirmesi gereken durumlar olabileceği gibi erkeğin kadının sorumluluklarını yerine getireceği durumları da normal karşılamaktadır. Örneğin kadının evin geçimini sağlamak üzere dışarıda iş yaşamında olurken erkek evde çocuklara bakabilir. Bu durumun toplumda yaygın davranış haline gelmesi kadının ve erkeğin fitratına aykırı olacağı gerekçesiyle tasvip edilmemiştir. Aksi takdirde kadının çalışmasında bir mahzur görülmemiştir. Hatta kadının ve erkeğin çalışmasının karşılığı ile ilgili Nisa Suresinin 32.ayetinde "Erkeklere kazandıklarından bir pay vardır. Kadınlara da kazandıklarından bir pay vardır." denilmektedir.

İslam'ın kadının çalışmasına şiddetle karşı olduğu yönünde bir düşünceye sahip olanlar, bu kanıları için Hz. Ebubekir tarafından nakledilen ve Tirmizi'de geçen "İşlerini bir kadına bırakan topluluk asla felah bulamaz." (Tirmizi, Fiten, 75) hadis-i şerifini öne sürerler. Bu hadis, İslam âlimleri tarafından incelendiğinde bazı alimler, bu hadise dayandırılarak kadınların devlet yöneticisi veya hâkim konumunda bulunamayacağını ifade etmişlerdir. Bir kısım âlim ise bu sözün o zaman başında kadın hükümdar bulunan Sasani devletinin yıkılacağını bildirmek üzere söylendiğini ifade etmiştir. Nitekim Sasani Devleti, kısa zaman sonra yıkılmıştır. Bu Hadis-i Şerifin, "Mümin erkeklerle mümin kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten alıkorlar, namazı dosdoğru kırlarlar, zekâtı verirler, Allah ve Resûlüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah azîzdir, hikmet sahibidir."(Tevbe, 9/71) şeklindeki ayet-i kerime ile beraber değerlendirmenin daha uygun görülmüştür. Zira buradaki "veli" kelimesi bir kadının en alt seviyedeki bir görevden en üst seviyedeki bir göreve kadar yetkin olduğu anlamına da gelmektedir bu bir izin kabul edilerek kadının ihtiyaç duyulması halinde yönetim ve hukuk gibi konularda en tepede yer almasında bir engel olmadığı düşünülmektedir (Eskicioğlu, 1994, 90).

Kadın, İslam öncesindeki dönemde yürüttüğü sanatsal faaliyetlere İslam dini ile beraber devam etmiştir. Özellikle İslamiyet'ten sonra Hz. Peygamber' in (s.a.v.) de teşvikiyle kadınların şiir alanında daha büyük gelişim gösterdiği, sadece kadınlar tarafından yazılmış divanların olduğu görülmektedir. Hitabet sanatında da kadınların hüneri son derece ileridir. Hz. Ayşe'nin Cemel Harbinde askeri birliklere yaptığı konuşma birlikleri derinden etkilemiştir. Kadınların ince zevk ve hüner gerektiren alanlarda erkeklerden önde olduğu aşikârdır. İslamiyet sonrasında da kadınlar bu hünerlerini hem sergilemeye hem de zaman zaman da bu hünerleri üzerinden para kazanmaya devam etmiştir. Kadınların sanatkâr olarak veya geçimi sağlamak üzere ürün verdikleri diğer alanlar arasında müzik, deriden giyecek ve mutfak eşyası üretimi, dokumacılık gibi pek çok alan mevcuttur. Hz. Peygamber de kadınların bu emeğini kimi zaman tef çalan Ummu Nebit ile yaptığı konuşmadaki gibi tatlı sözlerle övüp takdir etmiş kimi zaman da daha güzel ürünler çıksın diye fikir vermiştir (Savaş, 2014, 112).

3. BÖLÜM

BATI TOPLUMLARINDA KADIN

Kadının toplumsal hayatta konumlanışı geçmişte olduğu gibi günümüzde de pek çok toplumda önemini korumakta; kadınların sosyal ve siyasal zemindeki hakları, kadın-erkek eşitliği gibi konular pek çok platformda tartışılan konuların başında gelmektedir. Bu bağlamda kadının hak arayış mücadelesinin tarihsel sürecini bir bütünlük içerisinde ele alıp kavramak büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde batı toplumlarında kadınların hak arayış mücadelesi incelenmeye çalışılacaktır.

3.1. Kadının 19. Yüzyıldan Sonra Dünyada ve Batıdaki Hak Arayışı

Tarihin “Orta Neolitik Dönem” şeklinde isimlendirilen M.Ö. 6000-3000 yılları arasında yerleşik yaşama geçişle beraber kadın ve erkek arasında görev paylaşımı gerçekleşmiştir. Kadın büyük oranda ev içi denilebilecek ev ahalisinin gündelik yemek, temizlik, bebek ve yaşlı bakımı gibi ihtiyaçlarını karşılayan konumda olurken erkekler ise ev dışı alanda geçimi temin, ısınma, güvenlik gibi ihtiyaçları karşılama rolünü üstlenmiştir. Erkeklerin ev dışı sorumluluklarının fazla olması, sosyalleşmeyi beraberinde getirmiş; erkekler politika, hakların savunulması, zanaat, ilim tahsili gibi alanlarda öne çıkmıştır kadınlar ise günlük ev işleriyle meşgul olarak daha geride kalmıştır.

Zaman içinde toplumların kalıplaşan kadın erkek rolleri değişimi; buna bağlı olarak, Kuranı Kerim hariç tutulmak kaydıyla ilahi kaynaklı kutsal kitaplarda yer alan metinler değiştirilmiştir. Dini emir ve hadiselerin yorumlanması ve uygulanışı çoğu zaman özünden saptırılıp din adamlarının bireysel görüşleri ve inisiyatifleri doğrultusunda değiştirilmiş kadını suçlayan ikincil gören bir algı yerleşmiştir. İkincil görülen, kimi zeminlerde şeytan mı yoksa insan mı olduğu tartışılan, en temel haklardan mahrum bırakılan kadın, bilgi eksikliği, yeterli güce sahip olamama ve evlatların kaybetme, toplumdan dışlanma, mecburiyet gibi sebeplerle bu duruma uzun bir süre itiraz edememiş hayatını bu şartlar altında sürdürmüştür. İlerleyen süreçte Batıda gerçekleşen “Rönesans”, “Aydınlanma Dönemi”, “Fransız İhtilali” gibi eşitlik vurgusu yapan fikir ve özgürlük akımlarının da etkisiyle kadınlar kendilerine biçilen toplumsal rolleri sorgulamış, cinsiyetinden dolayı gördüğü eşitsiz ve adaletsiz muameleleri reddetmeye başlamıştır (Kolay, 2015, 5). Kadınlar

1800 lü yıllardan itibaren bildirgeler (1848 Declaration of Sentiments (*Duyguların Bildirgesi*)) yayınlamaya, gazete basmaya (1849- The Lily (Kadın Gazetesi)), parti (1914- Woman's Peace Party (*Kadınlar Barış Partisi*)), birlik (1897-National Union of Woman's Suffrage Societies (*Kadınlara Oy Hakkı Talebi Ulusal Birliği*)), dernek gibi pek çok sivil oluşum içerisine girip hem meseleleri tartışmaya hem de çözüm önerileri getirmeye başlamıştır. Küresel platformların, sivil örgütlerin kadının tabii tutulduğu eşitsiz, adaletsiz muameleye kayıtsız kalmamaları küresel eylem planları ve programlarıyla farkındalık, bilinçlendirme ve mücadele çalışmaları yürütmeleri beklenmiştir. Bu minvalde yürütülen çalışmalar kapsamında ilk olarak pek çok ülkenin üye olduğu küresel ölçekteki Milletler Cemiyetinin çalışmalarına dâhil olunmuştur. Bu cemiyetin 1919 Yılında gerçekleştirdiği Paris Barış Konferansında kadınlar taleplerini, önerilerini ve fikirlerini üye ülkelerden gelen katılımcıların huzurunda ifade etme şansı bulmuştur. Cemiyete üye milletlerin ulusal seçimlerinde oy kullanma hakkı, başka bir ülkenin vatandaşıyla evlenildiğinde kendi ülkesinin vatandaşlığını kaybetmeme hakkı, kadın ve çocuk ticaretinin yasaklanması, devletlerarası tedavi ve eğitim imkânlarının genişletilmesi, sulh dönemlerinde silah ve savaş mühimmatlarının stoklarının azaltılması, eşit işe eşit ücret gibi konularda tavsiyelerde bulunup fikir beyan etmiştir (Pietilä, 2002, 2). Kadın örgütlerinin bu çalışmalarda gösterdiği gayretler ve kazandığı tecrübe İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen süreçte 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletlerin çalışmalarında aktif rol almalarına imkân vermiştir.

3.1.1. Kadının Dünyada ve Batıdaki Varoluş Mücadelesi

Birleşmiş Milletler' in bünyesinde 1948'de yürürlüğe giren İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, pratikte olmasa da teoride dünyadaki bütün insanların hür olduğunu ve temel insan haklarından yararlanması gerektiğini güçlü bir şekilde ortaya koymuştur. Bu beyannamenin kabulü, en çok dezavantajlı gruplar olan köleleri, çocukları ve kadınları rahatlatmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin maddelerinde,

“Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar... Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir.”

gibi ifadeler yer almıştır. Ancak buna rağmen dezavantajlı grupların ve kadınların özel durumlarını hassasiyet kabul etmeyip “mutlak eşitlik” anlamına gelen ve erkek egemen bir topluluk tarafından oluşturulup, cinsiyete duyarlı olmayan bir yaklaşım olması sebebiyle de eleştirilmiştir (Dinçer, 2014, 7).

CEDAW(Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women), Türkçe’ye genel olarak, “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” şeklinde çevrilmiştir. CEDAW sözleşmesi 1981 yılında hazırlanıp zaman içerisinde 169 ülke tarafından imzalanmıştır. Türkiye, bu sözleşmeyi 1985 yılında çekince koymadan imzalamıştır. CEDAW, uluslararası metinlerde vaat edilen kadın erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için kadının insan haklarının sadece kanunlar önünde veya yazılı metinlerde kalmamasını, hayatın her alanındaki uygulamalarda ve kültürel boyutlarda bu durumun gözetilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Kaypak ve Kahraman, 2016, 305). Anılan sözleşmenin devletleri bağlayıcı bir tarafı vardır. Bu sözleşmenin maddeleri içinde ifade edilen hususlara ilişkin devletlerin herhangi bir çalışma gerçekleştirip gerçekleştirmediği Birleşmiş Milletler’in denetleme organlarıca denetime tabidir. Birleşmiş Milletlerin desteklediği ve finanse ettiği kamusal ve özel alanda cinsiyet ayrımını ortadan kaldırmaya yönelik olduğu ve büyük ölçüde toplumların gelenekleriyle zıt olduğu düşünülmektedir. CEDAW’ın kurallarının özellikle evlilikle ilgili kısmı, İslami kurallara ters olduğundan, Endonezya, Mısır, Libya, Ürdün, Kuveyt, Fas, Suudi Arabistan gibi Müslüman vatandaşların çoğunlukta olduğu ülkeler bu sözleşmeyi, şartlarının İslam’a ve geleneklere karşıt olması gerekçesiyle şerh koyarak imzalamıştır. Kadınlara hareket özgürlüğü ve hane tercihi, seyahat hakkı gibi hususları da içine alacak şekildeki tüm toplumsal meselelerde erkeklerle eşit kılan 15. Maddeyi ve evlilikte kadın ve erkeğe eşit haklar veren 16. Maddeyi şerhli kabul etmiştir. Örneğin Mısır şerh sebebini, “Hakların ve görevlerin eşler arasındaki gerçek adalet için tamamlayıcı biçimde var olmaması, evlilik yükünü kadının omzuna bırakacak nitelikte olması” gibi aslında “eşitlik” vurgusu yerine “denge”, “tamamlayıcılık” vurgusuna ihtiyaç olduğu şeklinde ifade etmiştir. Fas ve Tunus CEDAW’ın medeni durum ve evlilik hanesi gibi konularda odaklanan unsur olan “eşitlik” ilkesi ile kendi yasalarında bu konulara ilişkin esas kabul ettiği “tamamlayıcılık” ilkesi arasında çelişkiler olduğunu ifade ederek şerh koymuştur. Aslında bu şerhler sözleşmenin ruhuna kökünden aykırıdır. Sözleşmeyi tek reddeden ya da şerh koyan İslam toplumları değildir. Vatikan, yerleşik kilise adetlerini gerekçe göstererek CEDAW ile açıkça zıt konumlanmıştır. ABD ise anayasalarındaki

kanunlarda sunulan haklara uygun değişiklik gerektireceğinden CEDAW'ı kabul etmemiştir (Tucker, 2015, 127-128).

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu toplantısı, 1995 yılında Pekin'de 189 ülkenin katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu toplantıda son yıllarda Birleşmiş Milletler ve üye ülkelerin hükümetlerinin etkin ve aktif şekilde çalışmalar yürüttüğü halde kadın ve erkek arasındaki eşitsiz yaklaşımların azalmakla beraber sürdüğü, ülke içinde ve ülkeler arasında artış gösteren yoksulluğun eşitsizlikleri azaltma yönündeki hedefleri olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Bu deklarasyonda kaynak ve imkânlarla eşit erişim ve hane içi yükümlülüklerin kadın ve erkek arasında eşit şekilde paylaşılması, kadınların bedenlerini ve doğurganlıklarının kendileri tarafından yönetilme imkânının verilmesi, kadınların ekonomik özgürlüğünün sağlanması gibi öncelik alanları vurgulanmıştır. Türk delegasyonu ise bu platformda evliliğin içinde tecavüzün kadına karşı şiddet çeşitlerinden biri olarak kabul edilmesini sağlamıştır (Gürhan, 2015, 108).

3.1.2. Kadının Hak Arayışı Feminizm Hareketleri

Kadınların bir araya gelerek maruz kaldıkları eşitsizliklere karşı mücadelesi çeşitli fikir akımlarını ve sivil oluşumları ortaya çıkarmıştır. Bunlardan biri de erkekle eşit bir saygınlığa sahip olma, kadın onurunun korunması, şiddetin her türüsüne karşı gelme ve eğitim gibi temel hakların elde edilmesi ve korunması fikrini gözetten Feminizm akımıdır. Feminizm kelimesi Latince' de kadın anlamında olan "femine" sözcüğünden gelmiştir. Feminizm kadınların yalnızca dünyaya kadın olarak gelmeleri sebebiyle yaşadıkları sorunları araştıran, millet, soy, toplumsal tabaka, inanç, kültür vb. gibi kimliklerin kadının maruz kaldığı eşitsiz uygulamalarla ilişkisini sorgulayan bir fikir akımıdır (Taş, 2016, 165).

Feminizm hareketi "Dalgalar" diye adlandırılan tarihsel dönemlere bölünmüştür. Birinci Dönem olarak 19. Yüzyıldan 20. Yüzyılın son çeyreğine kadar olan dönem, İkinci Dönem olarak 20. Yüzyılın son çeyreği, üçüncü dönem olaraksa 20. Yüzyılın sonu ve 21. Yüzyılın ilk yılları belirlenmiştir. 2008 yılı sonraki dönem ise dördüncü dönem olarak adlandırılmaktadır. Bazı akademisyenler "Dalga" diye nitelendirilebilecek keskin dönem ayrımlarının olmadığını ifade etmeleri sebebiyle üçüncü ve dördüncü dalga diye isimlendirilen dönemin sınırları net tanımlanmamıştır. Feminizm akımının başlangıcı olarak 19. Yüzyıl alınsa da 15.16.ve 17. Yüzyıllarda da feminist oluşumlar görülmüştür(Donovan, 2015, 14).

18. Yüzyılda Mary Wollstonecraft'ın yazdığı “A Vindication of the Rights of Women (Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi)” isimli kitabıyla Feminizm kavramı bilimsel literatüre dâhil olmuştur. Wollstonecraft'ın eseri ev işlerinin aslında kadınların sorumluluğu olmadığını bu durumun sonradan öğrenildiğini ifade etmiştir. Gerekli seviyede verilecek eğitimlerle toplum tarafından izin verilmeyen pek çok rolün kadınlarca üstlenebileceğini vurgulamıştır. Temel hak ve hürriyetlerin cinsiyete bakılmadan teslim edilmesi gereken bir husus olduğuna yönelik anlatımlarıyla Feminizm hareketi için temel kaynaklardan biri haline gelmiştir(Kolay, 2015, 5). Feminizmin dalga olarak isimlendirdiği evrelerin içeriği incelendiğinde dönemsel olarak vurgulanan hususlar, temalar olduğu anlaşılmıştır.

Birinci Dalga Feminizm hareketinde fikri zemininde kadın ve erkeğin var oluşundan gelen aşılabilir farklılıkların olduğu ve bunların toplumu inşa edici unsur olarak görüldüğü ifade edilmiştir. Birinci Dalga Feminizm hareketinin ilgilendiği konular kadınların seçimlerde oy kullanma, mal edinme ve kendi üzerinde kaydettirebilme, ekonomik karşılık olarak bir işte çalışma gibi temel haklardır(Düzkan, 2011, 177). Bu dalga 1848 yılında iyi eğitilmiş bir kadın grubuyla işbirliği halinde Seneca Falls tarafından yayınlanan “New York Bildirisi”yle başlar. Buradaki ana hedef kadınları geçmişten gelen alışkanlıklardan kurtararak bağımsızlaştırmak, erkeklerin hükmü içinde bulunan kamusal zeminlerde birbirine denk olarak kabul edilip eşit haklar kazanmak için uğraşır(Çayır, 1999, 30). Suffraget adıyla da anılan Birinci Dalga Feministleri uzun süreli çalışmalar sonucunda 1920 yılında Amerika’da oy kullanma yetkisine erişmiştir. Bu kazanımdan sonra Dalganın büyük azimli çalışmaları azalmış 1960 lı yıllara kadar kadınların ev içi sorumlulukları ile ilgili polemikler devam etmiştir(Göçeri, 2010, 54).

İkinci Dalga Feminizm için kabul edilen genel tarih 1960-1970 yılları olmakla beraber tüm Dünya’da eş zamanlı olarak ortaya çıkmamıştır. ABD’de “İnsan Hakları Hareketi” ve “Siyah Eşitlik Hareketi” girişimleri fitili ateşlerken Fransa’da ise “68 hareketi” ateşleyici zemin olmuştur. Bu akımın temel eserlerinden olan Simone De Beauvoir’ in “İkinci Cins” eseri kadınların ezilmişliğini, vermiş oldukları emeğin pek çok zeminde karşılığını alamadıklarını ideolojik gerekçeleriyle beraber ifade etmiştir. Simone De Beauvoir “Kadın doğulmaz, kadın olunur” sözünü “Birinci Dalga Feminizm” hareketinin temel varsayımlarından olan yaratılıştan gelen farklılık tezini reddederek cinsiyet rollerinin öğrenilen bir kavram olduğunu ifade etmiş ve hane içi sorumluluk dağılımını irdelemiştir(Düzkan, 2011, 179).

İkinci Dalga Feminizm hareketinin ilgilendiği ana konular ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlardır. Bununla beraber, kürtaç, kadınların kendi bedeni üzerinde inisiyatif sahibi olması, kadına karşı ruhsal, fiziksel ve cinsel istismarın önlenmesi, farklı cinsel yönelim sahibi (gay, lezbiyen, vb.)grupların özgürlükleri gibi farklılık ve bir diğeri olma manasına gelen konularda yeni çalışma alanları arasında gündeme gelmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşının yaşanmasıyla fikri tartışma zeminleri azalmış toplumlar daha çok savaşı iyi yönetmek ve kaybetmemek üzere çalışmalar içerisinde olduğundan hak ve özgürlük gibi tartışma hususlarından ayrı kalmıştır. Ancak savaş yılları geçip savaş ve kapitalizm karşıtı grupların etkinliği artmaya başlamıştır. Öğrenciler eğitimle ilgili taleplerini ifade ederken ırk ayrımından dolayı mağduriyet yaşayan bireyler ırkçılık karşıtı propaganda yapmıştır. Hak ve özgürlük tartışmaları daha fazla insan çekmeye başlayınca sosyalizm gibi pek çok siyasi ve toplumsal fikir yeniden tartışılır olmuştur. Bu zeminde kadın hareketi de bir toparlanma süreci yaşayıp 1968 yılında gerçekleşen insan emeğinin sömürülmesi ve kapitalizm karşıtı etkinliklerde aktif rol almıştır. Kadınlar grev ve basılı yayın çıkarma gibi faaliyetlerde bulunurken eşit işe eşit ücret, anneler işteyken çocuklara bakım veren kurumların açılması, çalışma imkânlarının artırılması gibi konulardaki taleplerini ifade etme ve yayma imkânı bulmuştur(Göçeri, 2010, 54).

İkinci Feminist dalgada ortaya çıkan “Toplumsal Cinsiyet” kavramı sonraki feminist düşünce ve tartışma zeminlerinde çok kullanılmaya başlanmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı Freudcu bir anlayışın ürünü “kadın ve erkeğin dünyaya gelirken bir takım özellikleri beraberinde getirdiği ve bu özelliklere teslim olmak gerektiği” şeklinde biyolojik cinsiyeti esas kabul etme fikrini reddetmektedir. Öyle ki bir insanın doğuştan dişi veya erkek olması gibi fiziksel ve biyolojik özellik biyolojik cinsiyet olarak tanımlanmıştır. Toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkeğin sosyal alanlardaki rol, yükümlülük ve pozisyonlarını ifade eder. Biyolojik cinsiyet doğuştan gelirken toplumsal cinsiyeti yaşanan medeniyet belirlemektedir(Can ve Koz, 2018, 361-370).

Üçüncü Dalga Feminizm hareketinin olup olmadığı bugün akademik camiada tartışma konusudur çünkü üçüncü bir dalgadan söz edilecekse bu dalganın önceki dalgalardan ayrımını net bir şekilde ortaya koymak gerekmektedir. Bu minvalde değerlendirildiğinde Üçüncü Dalga Feminizm hareketi bir önceki dalgayı sadece orta ve yüksek zümreye mensup beyaz kadınların gündemleriyle ilgilenmesi ve dar katılımlı olması sebebiyle eleştirmiştir. Bu hareket çalışma alanı olarak toplumsal cinsiyet, toplumsal tabaka, soy ayrımı,

milliyetçilik, cinsellik, ekonomi gibi geniş bir zemine yayılıp meseleleri feminist bir yaklaşımla yorumlamak ve kuramsallaştırmak için çaba harcamıştır. Dalga, kadınların her birinin bireysel olarak tahakküm ve zulüm unsuruyla karşı karşıya olduğunu düşünerek bireysel düzeyde de problemlerle ilgilenmeyi ve kadınlar arası farklılıkların vurgulanmasını hedeflemiştir(Taş, 2016, 172) Ataerkil düşünce yapısından geldiği düşünülen, kadın ve erkeğe biçilen rollerle mücadele bu dalgada öne çıkan unsurlardandır.

Dördüncü Dalga Feminizm hareketi ise daha önceki feminist dalgalarda üzerine çalışan meseleleri sosyal medyanın gücünü kullanarak hem daha etkin şekilde duyurmak hem de gerçekleştirilecek kampanyalarla kadına yönelik şiddet ve ayrımcılıkla daha iyi şekilde mücadele etmek hedefindedir(Can ve Koz, 2018, 361-370).

Bazı feminizm çalışmacılarına göre bugünün etkin feminizm grubu Marksist fikri zemine sahip Radikal Kadın Hareketidir. Bu hareket, bugün kadın ve erkeğe eşit haklar verilse dahi ataerkil kültürün etkisiyle erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünün sürdüğünü ifade etmektedir. Bu durumla mücadele için etkin yöntem olarak toplumda biyolojik cinsiyete göre toplumsal cinsiyet rolü atanmasından vazgeçilmesi gerektiği düşünülmektedir(Göçeri, 2010, 55).

Kadınlar temel hakların elde edilmesi amacıyla gerçekleştirdikleri pek çok girişimde hem pek çok zorlukla karşılaşmış bedeller ödemiş bazen de gerçekleştirilen yeni girişimler mevcut durumlarının da kötüye gitmesine sebebiyet vermiştir. Örneğin, Fransız ihtilali sürecinde Olympe de Gouge “Kadın Hakları Bildirgesi” ni yayınlayıp, konuşmalarında kadınlara yeterince hak verilmediğini ifade eden iğneleyici cümleler kurunca rejim tarafından giyotine öldürülmüştür. Giyotine giderken de son cümlesi “Kadına giyotine gitme hakkı tanınıyor öyleyse kürsüye çıkma hakkı da olmalıdır.” olmuştur. Bazen de “Kuzey Amerika Bağımsızlık Bildirgesi”nin hükümlerinde olduğu gibi “Bütün insanlar Tanrı önünde eşittir.” Gibi son derece olumlu ve eşitlikçi ifadeler yer verilirken uygulamada insanlar ten renginden dolayı ayrıma uğramış siyahların köleliğine son verilmemiş eşitlik ilkesinin sadece erkekler ve beyazlar için olduğu ifade edilmiştir(Sevim, 2005, 34-35).

2005 senesinde gerçekleştirilen dünya çapındaki araştırmada mülakat yapılan %40 oranındaki katılımcının iş imkânlarının kısıtlı olması durumunda kadınlara göre erkeklerin çalışma hakkının daha yüksek seviyede olduğunu ifade etmiştir(Akgöz ve Balta, 2015, 4).

Fransa’da faaliyet gösteren Uluslararası Kadın Konseyi’nin yaptığı çalışmalar evli bir kadının çalışması halinde maaşını hür bir şekilde harcama hakkını 1907 yılında, evlatlarını kabul etmeyen babalara cezai yaptırım uygulanmasını sağlayan kanunu 1912 yılında geçirmiştir. İngiltere’de faaliyet gösteren “Uluslararası Kadın Oy Hakkı Birliği” kadınların oy hakkının kazanması için pek çok faaliyet yürütmüştür. Ancak kadınların bu hakkı elde edebilmesinde en çok kadınların 1. Dünya Savaşı esnasında yaptıkları hizmetler etkili olmuştur. Erkeklerin savaşa gitmesi sebebiyle özellikle silah sanayinde oluşan üretim açığını kadınların fabrikalarda çalışarak gidermesi, savaş esnasında bilgi toplama, yaralıların tedavisi noktasında gösterdikleri yararlılıklar sebebiyle 21 devlet kadınlara oy kullanma hakkı vermiştir.

Kadın hakları mücadelesinde zaman zaman geriye gidişler söz konusu olmuştur. Bu durumun bir örneği olarak Fransız İhtilaliyle kadınlara verilen mülkiyet, boşanma gibi hakların kadının eşine itaatini azalttığı ve doğuştan geldiği düşünülen bir erkek tarafından korunma gibi özelliklerine aykırı olduğu gerekçesiyle bazı haklar 1804’te Napolyon Sivil Yasaları ile geri alınmıştır.

Feminizm açısından “İslami feminizm” olgusu incelendiğinde ilk sırada İslam olmak üzere bütün dinlerin ataerkil olduğu bu sebeple cinsiyete dayalı eşitsizlikle mücadelede inanışlara karşı mesafeli olmak gerektiği ifade edilmektedir. İslami Feminizm düşüncesinde ise Kuran-ı Kerim’in kadınlara en ideal şekilde haklarını ve layık oldukları değeri verdiğini düşünmektedir. Ancak burada problem Kur’an-ı Kerim’in erkek egemen bir bakıştan arındırıp feminist yaklaşımlar göz önünde bulundurarak yeniden yorumlanmasıdır. Bu çerçevede çalışmalar yürüten bu akım özellikle İran, Malezya ve Mısır’da tartışılmaktadır (Can ve Koz, 2018, 360- 364). İslam dinine mensup kadın ve erkeklerin bazıları içinse bu kavram İslam dininin tamamlanmış olduğu gerçeğine ve İslam’ın özüne aykırı olduğu gerekçesiyle bir batılılaşma hareketi olarak algılanmıştır (Ali, 2017, 15).

3.1.3. Dünyada ve Batıda Kadına Yönelik Artan Şiddet

Dünya genelinde pek çok toplumda kadınlar din, ırk, millet, dil, toplumsal veya ekonomik güçleri ne olursa olsun şiddete uğrama ihtimali ile yüz yüze gelmektedir. Bütün Dünya kadınlarını etkileyen bu tehlike için uluslararası boyutta bir mücadele verilmektedir. Birleşmiş Milletler bünyesinde gerçekleştirilen pek çok küresel çalışmada kadın-erkek

eşitliği sağlanmaya ve şiddet önlenmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmalardan biri de 1993 yılındaki Birleşmiş Milletler toplantısında uluslararası kadın hareketlerinin teşvikiyle kadına yönelik şiddete odaklanan çalışmadır. Bu çalışmaların sonucunda bu alanda ilk uluslararası belge olma niteliği taşıyan “Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Bildirge” isimli bir belge yayınlanmıştır. Bildirgede yer alan hususlara göre kadına yönelik şiddet tanım olarak “İster kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir şiddet eylemi veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” şeklinde ifade edilmiştir.

Uluslararası Platformlarda Pekin Deklarasyonu, CEDAW gibi pek çok kadına yönelik şiddetle mücadele anlaşma ve eylem planlarına yer verilmiştir. Bu metinlerin içeriği ile bilgi aktarımı önceki bölümde gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde ise bunların en sonuncusu olan Avrupa Konseyinin hazırlayıp sunduğu günümüzde de pek çok sivil toplum kuruluşu tarafından tartışılan tam adı “ Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” olan ancak 2011 yılında İstanbul’da imzalanması sebebiyle İstanbul Sözleşmesi diye de anılan sözleşmedir.

Bu sözleşmede şiddetin tanımında ”kadına yönelik şiddetin insan hakları ihlali olduğu ve kadının bu şiddete kadın olduğu için yani toplumsal cinsiyete dayalı bir ayırım olması sebebiyle uğradığı” ifade edilmiştir. Bu sözleşme çerçevesinde fiziksel şiddetin sonuçlarına ek olarak ekonomik, psikolojik, cinsel şiddetinde yıldırma ve vazgeçirme yöntemi olarak kabul edilmesi ve kadın kelimesiyle reşit olmasa da cinsiyeti kadın olan kişilerinde kastedildiği ifade edilmiştir. Sözleşme kapsamında Sözleşmenin hükümlerinin uygulanışını kontrol ve takip etmek üzere Avrupa Konseyi bünyesinde “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete Karşı Mücadelede Uzmanlar Grubu (GREVIO)” kurulması kararlaştırılmıştır(Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Raporu, 37).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile şiddete eğilim arasında zıt bir ilişki olması beklenirken durum aksi yöndedir. Dünyanın en gelişmiş ülkesi olan Amerika’da şiddet oldukça sık karşılaşılan bir vakadır. Thomson Reuters Foundation tarafından 2011 yılında gerçekleştirilen 193 Birleşmiş Milletler üyesi ülkenin değerlendirildiği araştırmada Amerika’nın kadınlar için Dünya’nın en tehlikeli 10 ülkesinden biri olduğu tespit edilmiştir.

Amerika'nın cinsel taciz ve şiddet oranının yüksek olması ve tecavüz sebebiyle yasal yollara müracaatın kapalı olmasının bu durumu ortaya çıkardığı ifade edilmiştir.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede pek çok ülke kanunların yanı sıra çeşitli araçlar geliştirmiştir. Örneğin İtalya, "Telefono Rosa da (Pembe Telefon)" isimli bir telefon hattı kurmuştur. Bu hat 24 saat kullanımda olup şiddet mağduru kadına hem kolluk birimleriyle acil irtibatını sağlamakta hem de ihtiyaç duyulması halinde sağlık birimlerini yönlendirerek zaman kaybetmeden tıbbi müdahale yaptırmaktadır. İlerleyen süreçlerde de kadına kalacak yer temini, adli mekanizmalara başvuruya ilişkin danışmanlık, şiddet mağduru ve çocuklarına psikolojik destek sağlamak gibi hizmetleri ücretsiz vermek üzere sivil toplum kuruluşları devreye girmektedir. Ancak sistemsiz olarak çok iyi görünen bu mekanizma uygulamada hedeflenen başarıya ulaşamamaktadır. Bu durumun sebebi olarak kanunlar çerçevesinde belirlenen tedbirlerin uygulanmaması ve şiddet mağduru kadının kolluk kuvvetlerine başvurduğunda polislerin "Bu bir sorun değil evine gidip güzel bir yemek yaptığınızda sorunlarınız çözülmüş olacak" gibi sözlerle kadına gereken alakayı göstermemesi ve mekanizmaları devreye sokmaması üzerine sistem devreye girememektedir(Gürhan, 2015, 98). Kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin pek çok kanun yapılmış, ulusal eylem planları hazırlanmıştır. Ancak bu kanunların önleme ve koruyuculuk vasfı sınırlıdır. Çoğu zaman Kanun maddesinde yazan hüküm ile hükmün uygulanışı arasında büyük zıtlıklar mevcuttur. Bu durumun sebebi olarak da büyük oranda kadınları bir nesne gibi gören kültür gösterilmektedir. Ekonomik açıdan kötü seviyede olmanın ya da azınlık gruplardan olan kadınların şiddete maruz kalma oranının arttığı görülmektedir.

3.2. Kadının Türkiye'deki Durumu

Kadınların dünyada, özellikle de Batıdaki hak arayışları bütün ülkeleri etkilediği gibi Türkiye'yi de yakından ilgilendirmiştir. Kadın hareketlerinin, başka bir ifade ile kadının hak arayışının ve günümüzdeki konumunun nasıl olduğunu anlayabilmek ve konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayabilmek için Milli Mücadele döneminde, Milli Mücadelenin zaferle kazanılıp yeni Cumhuriyetin kurulmasından yakın zamanlara kadar olan dönemde ve günümüzde nasıl olduğunu göz önünde bulundurup farklı başlıklarla incelememiz gerekir.

3.2.1. Milli Mücadelede ve Cumhuriyet Döneminde Kadını Durumu

Milli Mücadele yıllarında kadın ve erkek işbirliği halinde iki tarafın da aktif katılımıyla mücadele vermiştir. Erkekler cephede savaşırken kadınlar cephe gerisinde silah ve kıyafet hazırlama; konuşmalarla, gazete yazılarıyla ve yayınlanan bildirilerle hem yurt içinde hem de yurt dışında mücadelenin haklılığını duyurma ve asker toplama görevi üstlenmiştir. Milli mücadele döneminde bu şekilde aktif çalışmalar gösteren kadınların, devletin yeniden kuruluş sürecinde de güçlü ve etkin şekilde yer alması gerektiği düşünülürken durum böyle olmamıştır. Milli mücadelenin kadınları pasif konumda tutulmuş ve bu kadınlara gerçekleştirecekleri en önemli görevin vatana evlat yetiştirmek olduğu söylenmiştir (Sancar, 2014, 172).

Politika belirleme hususunda aile kurumu, hem gerçekleştirilmek istenen dönüşümün bir enstrümanı olabilmesi hem de bir dönüşüm karşısında en kararlı şekilde direniş gösterebilecek bir yapı olması sebebiyle hassasiyet gerektiren bir unsurdur. Milli Mücadelede aktif sorumluluk üstlenen kadınların yerine “Anadolu Kadını” şeklinde yeni bir tanımlama yapılmış ve Osmanlı kozmopolitindeki kadın figüründen ayrı tutulmak istenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk bu Anadolu Kadını tasvirini şu şekilde ifade etmiştir:

“Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, ürünlerini pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tütüren bütün bunlarla beraber, sırtı ile kağnısı ile kucağında yavrusu ile yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin mühimmatını taşıyan hep onlar, hep o ulvi, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur.”

Nitekim sonraki dönemde de Cumhuriyetle beraber gelen toplumsal değişim ve dönüşüm dalgasında kadın bir harç olarak görülmüş; değişim gerektiği düşünülen her alanda kadına da bir rol biçilmiştir. Kemalist Kadın hareketinde kadına biçilen rol çok büyüktür. Kadın hem imdadına yetişilen hem de yeni oluşumun koruyucusu konumunda görülmektedir (Göle, 2016, 91-92).

Türk Kadını hak arayışı mücadelesinde dahi kendi naif yapısıyla uyumlu şekilde mücadele vermiştir. Kadınlar pek çok hak mücadelesinde girişimci ve talepkâr olsa da siyasi haklar için aynı azmi göstermemiştir. Örneğin kadınlara aile, evlilik, velayet gibi konularda haklar sunan Medeni Kanunun çıkarılması için çabalayıp 1926 yılında zafer elde ederken siyaseti büyük oranda kirlili ve karmaşık bulduklarından bu konuda hak talebinde bulunmamışlardır.

Siyasi konularda söz hakkına sahip olmaktan ziyade eğitim ve yardım işleri ile meşgul olmuşlardır. Kadınlara siyasi haklar 1934 yılında verilmiştir (Sancar, 2014, 153-188)

Türkiye'nin kuruluş yıllarında örnek alınan Batı medenileşmesinin dünya genelindeki karşılığı ileri bilimsel bilgi, hak ve özgürlüklerin artmasıdır. Bu anlayış çerçevesinde yeni fabrikaların kurulup tamamen pozitif bilimlerin okutulduğu eğitim yuvalarının açılması gibi ekonomik ve bilimsel bir takım gelişmeler yaşanmıştır. Ancak Türkiye için Batılılaşmanın büyük ölçüde kılık kıyafette Avrupalı bir tarzı benimseme, çağdaş batı müziği dinleme, yiyecek ve içecek olarak yeni gıdalar tüketme, hane içini batı tarzı mobilyalarla döşeme gibi bir boyutu benimsenmiştir. Toplumun bireylerinin peçe, şapka gibi kıyafetleri, kadın ve erkeğin gündelik yaşamlarında haremlik selamlık diye adlandırılan ayrı ortamlarda oturmayı tercih etme durumu, kadın ve erkek arasındaki ilişkiler, Batıcı bir anlayışla irdelenmeye ve şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu konular hedeflenen medeniyet tasavvuru için büyük önem arz etmektedir. Bu bakış açısına göre çağdaş Batıya karşı en büyük geri kalmışlık göstergesi kadınların ezilmişliği ve tesettürlü giyim tarzı gösterilmiştir (Şişman, 2015,39).

Cumhuriyet'in ilanından 1940'lara kadar bu konuda atılan adımlar yerini geleneklere meydan okuyan sekülerist ve radikal devrimlere bırakmıştır. 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte bu süreç muhafazakârlığa doğru evrilmiştir. 1983'te Anavatan Partisi'nin (ANAP) iktidara gelmesiyle muhafazakârlık yeni bir boyut kazanmıştır. Günümüze gelindiğinde ise Cumhuriyet'in ilanından sonra başlayan modernleşme projesi kapsamında idealize edilen seküler ve çağdaş kadın imgesinin yanı sıra bir taraftan moderniteye önem veren ve kamuda görünürlüğü ön plana çıkaran öte taraftan dini ve geleneksel değerleri korumaya çalışan farklı bir kadın kimliği ön plana çıkmıştır (Akyılmaz, 2015, 1-2).

Bugün genel anlamda baktığımızda Türkiye'de Mustafa Kemal Atatürk önderliği ve rehberliğinde Cumhuriyet değerlerini benimsediklerini söyleyen Kemalist kadın hakları savunucuları ile İslami hassasiyetleri önemli bulan, yeni durum ve fikirleri bu hassasiyetler açısından değerlendirerek benimseyen veya reddeden İslamcı kadın hakları savunucuları olmak üzere egemen iki kadın hareketi anlayışı mevcuttur. Kemalist Kadın hareketlerinin odağında, Batı devletleri örnek alınarak eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve kadının Batı değerlerini benimseyerek yüksek eğitilmiş olması, ekonomik özgürlüğünü elinde bulundurması, evlilik kurumu altındaki haklarının korunması gibi gündemler vardır. İslamcı

Kadın hareketinin gündemi ise 12 Eylül 1980 yılındaki darbeden sonra çıkarılan ve yaklaşık 31 yıldır yürürlükte kalan “Kamuda Kılık Kıyafet Yönetmeliği” sebebiyle temel eğitim ve kamusal alanda çalışma hakkının engellenmemesi ve annelik meselesi vardır.

Yakın zamanlara kadar yaşanan toplumun belki de en büyük kesimini ilgilendiren hak arayışı olan başörtüsü meselesine hem Kemalist bakış açısıyla hem de İslamcı bakış açısıyla bakmakta büyük yarar vardır. Kemalist bakış açısına göre örtü, yüz çevrilen Osmanlı İslam mirasına yeniden yönelmeyi temsil ederken, saç ve yüzü açık kadın ise çağdaşlığın ve yeni devletin hedeflendiği gibi Batıyla bütünleşmesinin tezahürü olarak değerlendirilmektedir (Şişman, 2015, 40).

2008 yılında Türk Hukukçu Kadınlar Derneği Başkanlığı görevi yürüten Barış Aybay’ın, Selin Çağatay’ın Yüksek Lisans tezinde yer alan şu sözleri aslında kendisini çağdaş ve aydın olarak tanımlayan kadının bilimin üstünlüğünden, eğitilmiş kadın hayalinden bahsederken en temel insani haklardan olan bilim öğrenmenin önünde bir engel olarak örtüyü sunması ve başörtülü bir kadınla kamusal alanda çalışırken hissettiği duygular tahammülsüz ve ikili tavrın önemli bir göstergesidir:

“Cumhuriyet Devrimi bunun için yapıldı; kadınlar başlarını bağlamak zorunda kalmasın, kadınlar eve mahkum kalmasın, toplum içinde yer edinsinler, çalışsınlar, yükselsinler diye yapıldı. Ama ille de “Ben bu şekilde yaşamak istemiyorum” diyen kadın da dışlanmadı, ona da “Otur o zaman evinde” dendi. Ve bu kadar katı bir inancın doğal sonucunun evde oturmak olduğunu düşünüyorum ben..... Bir kaç kere şeyi hatırlıyorum; adliyeye gittiğimde, kalemde, icra dairesinde iş yapmak için sıra beklerken, orada başı bağlı bir meslektaşımın iş yapıyor olmasından rahatsızlık duydum. Ve dedim ki: “Demek ki ben bu konuya hoşgörüle bakamıyorum bu rahatsızlığı duyduğuma göre.” “Bu kalabalıkta ben iş yapacakken o niye iş yapıyor” diye düşünürken buldum kendimi.” (Çağatay, 2008, 79 ve 98).

İslamcı kadın yaklaşımı ise örtünmenin İslam dininin bir emri olduğunu, varoluşsal bir özellik olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Herhangi bir ideoloji veya siyasal bir gösterge niteliği taşımayan başörtüsünün bir kadın sorunu olarak değil bir insanlık problemi olarak değerlendirilmesinin daha doğru olduğu vurgulanmaktadır. Bu sebeple de başörtüsünün herhangi bir hakka erişimin önünde engel olmasının tamamen insan haklarına aykırı bir durum olduğu ifade edilmiştir. Çok yakın bir geçmişte üniversite yönetimleri tarafından kurulan ikna odalarında başını açmayan pek çok başörtülü öğrenci okula alınmayıp kayıtları silinerek en temel eğitim hakkından mahrum edilmiş, başörtüsü yasağına karşı yapılan eylemlerde yer almaları sebebiyle pek çok vatandaş mahkûm edilmiştir. Bunlar

gibi yaşanan pek çok mağduriyetin ardından Ak Parti hükümeti dönemlerinde, önce 2007 yılında üniversitelerde başörtüsü yasağı; 2013 yılında ise kamu personeline yönelik başörtüsü yasağı kaldırılmıştır.

3.2.2. Türkiye’de Basın ve Yayında Reklam Ögesi Olarak Kadın

İletişim araçlarının ve teknolojinin gelişmesi, toplumun bütün kesimlerinin ulaşabileceği derecede yaygınlaşmasıyla bilginin paylaşımı ve erişilebilirliği kolaylaşmış; maliyeti ise günden güne azalmıştır. İlk zamanlarda telgraf gibi sadece yazıyla iletişim sağlanırken 1800 yılında telefon icat olmuş ve iletişim aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Zaman içinde artan teknolojik imkânlarla radyo, televizyon gibi çok daha geniş kitlelere ulaşan sesli ve görüntülü iletişim araçları kullanılmaya başlamıştır. Etki alanı bu nebze genişleyen kitle iletişim araçları, medyayı dünyanın dördüncü gücü noktasına taşımıştır (Erdoğan, 2013, 177). İnternet kullanımının yaygınlaşması, internetin web.2 sürümüyle sosyal medyanın aktif kullanımı, medyayı verilmek istenen mesajların geniş kitlelere ulaşması açısından son derece önemli bir araç haline getirmiştir. Kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları çalışmalarını daha geniş kitlelere duyurmak ve faaliyetlerine daha fazla katılımcı elde etmek için sıklıkla medyayı kullanmaktadır. Özel sektör kuruluşları ürünlerinin tanıtımlarını daha geniş kitlelere ulaştırıp daha fazla kazanç elde etmek için, politik aktörlerse kendi fikirlerine daha fazla destekçi bulmak ve kendilerine zıt fikirli grupların hatalarını ifşa edip eleştirmek için sıkça medyaya başvurmaktadır.

Kadınlar medyada ilk olarak 1920’lerden sonra radyoda yapılan programlarda, çoğunlukla ev içi kimliğiyle ilişkili olarak yer almıştır. Bu programlarda sağlık, ev işleri, kişisel temizlik ve özen, çocukların ve yaşlıların hizmetinin iyi şekilde yerine getirilmesi gibi konular işlenmiştir. Ancak 1990’lı yıllarda özel televizyon kanallarının yayın yapmaya başlaması ve seyredilme hedefleri, seyircilerin televizyonu daha fazla izlemeleri amacıyla kadın bedeni sermaye olarak görülmeye başlanmıştır. Ayrıca kadınların daha fazla ekran başında olduğu gündüz programlarda gerek sunucu gerekse konuk olarak kadınlara yer verilip hedef izleyici grubu tüketime yönlendirilmeye çalışılmıştır. Medya organları ve sosyal medya platformları bu aracın etkinliğini artırmak ve daha geniş kitlelere ulaşmak için kullandığı simgeleri insanların zaafı üzerinden seçmiştir. Medyada insanların en sık kullanılan zaafı arasında cinsellik öne çıkmaktadır. Tanıtımı yapılmak istenen pek çok ürün ilgisiz şekilde kadın vücudu veya cinselliği üzerinden pazarlanmaktadır. Örneğin bir gıda veya araba

reklamında gösteriş, zenginlik ve güzellik, kadının vücudu üzerinden hane reisi ve ekonomik gücün sahibi olan erkeği cezbetmeye yönelmiş bir şekilde ifade edilmektedir (Can ve Koz, 2018, 361-370).

Ne yazık ki günümüzde medya kanalıyla yapılan reklamlarda kadının, kimi zaman reklam amacıyla tüketim objesi olarak kullanılması, kimi zaman da basın ve yayın yoluyla bir seks imgesi haline getirilmesi kadınlarla ilgili küresel sorunların başında gelir.

Merve Gençyürek Erdoğan, “Turizm Reklamlarında Yaşam Tarzlarının İnşası: Gösterge bilimsel Çözümleme” adlı çalışmasında, medyanın reklam gücüne işaret ederek şöyle der: “İncelenen reklam metinlerinde yer verilen vurgularla yaşam tarzlarının oluşturulmasında ve yayılmasında reklamın ideolojik bir araç olarak işe koşulduğu görülmektedir.” (Gençyürek Erdoğan, 2014, 1). Nitekim, yapılan reklamlarla, yaşam tarzları, yeme içme alışkanlıkları, çevresi ve çevresiyle olan iletişimleri değişen bazı kadınların bir statü kazanma, bir sınıfa ait olma arzusuyla katıldıkları bazı aktiviteler, onları kimi zaman siyasi bir figüran haline getirirken kimi zaman da terörize olmalarına neden olmaktadır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin 2016 yılında yayınlanan Kadın ve Medya raporunda yer alan Prof. Dr. Mutlu Binark’ ın çalışmasına göre kadının genelde medyada yer alış şeklini şöyle ifade edilmiştir:

“Şiddet mağduru, ihanete uğrayan, üreticiden çok tüketici konumunda, bir şiddete maruz kaldığında kadını tahrikçi; erkeği ise öfkesini kontrol edememiş konumunda gösterip suçluyu masumlaştıran, kadının bir başarısı olduğunda yapılan röportajlarda ve yayınlarda kadının başarısından ziyade kişisel yaşamı, görüntüsü veya ailesi ile ilişkilerine yer verilen bir konumdadır.”

2015 yılında yayınlanan Küresel Medya İzleme Projesi Raporuna göre ise şu sonuçlar göze çarpmaktadır:

- Dünya genelinde gazete, televizyon ve radyoda yer alan haberlerin
 - %24’ünde kadınlara yer verilmiştir.
 - Bilirkişi veya yetkili tarafından bilgi verildiğinde bu bilirkişilerin veya yetkililerin %81’ i erkek ve %19’u kadındır.

- İlim ve zanaat haberlerinde adı geçen kişilerin %65'i erkek, %35' i kadındır.
- İktisadi konulu haberlerde %79 oranında erkekler %21 oranında kadınlar yer almıştır.
- Dünya genelinde internet haberlerinde kadınlar,
 - Avrupa ve Amerika'da en fazla ilim, sağlık haberleriyle anılmaktadır
 - Afrika ve Asya'da %40 oranında suç ve şiddet haberleriyle anılmıştır.
 - Ortadoğu'da ise %47 oranında magazin haberleriyle yer almıştır.

3.2.3. Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet

Kadına Yönelik Şiddet Karşılaştırmalı Raporu'na göre kadına karşı şiddeti ifade etmek için Türkiye gibi bazı ülkeler “aile içi şiddet” kavramını, Avrupa genelindeki bazı ülkeler ise “toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” kavramını kullanmıştır.

Türkiye'de Kadir Has Üniversitesinin 1205 katılımcıyla 2019 yılında yaptığı araştırmaya göre kadına yönelik şiddet Türkiye'de kadınların en çok problem yaşadığı saha olarak ortaya çıkmıştır. 2016 yılında şiddete maruz kalmanın en büyük kadın problemi olduğunu düşünen katılımcı oranı %53 iken bu oran yıllara göre artış göstererek 2019 yılındaki çalışmada %60 ı bulmuştur (KHÜ Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması, 2019). Yıllara göre kadın cinayetlerindeki artış oranı, Bakanlıklara gelen koruma talebi başvurularının sayısındaki artış, bilincin arttığını göstermekle beraber yaşanan şiddet vakalarının da arttığını göstermektedir. Öyle ki Adalet Bakanlığının yayınladığı adli sicil istatistiklerine göre 2013 yılında 6284 sayılı kanun kapsamında talep edilen koruma karar davalarının sayısı 138 bin civarında iken 2018 yılında 240 bini geçmiştir (Adli Sicil İstatistikleri, 2018, 211).

Gerçekleştirilen kadına yönelik şiddeti engelleyici kanunların sayısı ve niteliğindeki artış, ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi) gibi şiddetle birebir mücadele eden merkezlerin çalışmaları değerlendirildiğinde dünya genelinde olduğu gibi sadece kanunların kadınları korumaya yetmediği görülmektedir.

Hem kadın hem erkek katılımcılarla gerçekleştirilen, kadınların şiddete maruz kaldıklarında ne yapmaları gerektiğine ve hangi kuruluşlardan yardım, destek alabileceklerine dair

bilgilerinin artması, kadınların anında polise konum bildirip yer tespiti yapılmasını sağlayacak mobil uygulamaların geliştirilmesi şiddetle mücadelede son derece önemlidir. Ancak tüm bunlara rağmen şiddet ve ölüm oranları artmakta ve şiddet türleri çeşitlenmektedir. Türkiye’de gitgide artan şiddet vakalarıyla mücadele için önceki kanunlarda yer alan boşlukları kapatmak ve daha sıkı mekanizmalar kurmak adına yeni kanunlar hazırlanmaktadır. Bunlardan biri Türkiye’nin de imza attığı İstanbul Sözleşmesi kapsamında 2012 yılında yürürlüğe giren 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” dur. 6284 sayılı yasanın getirdiği değişikliklere, WAVE: Kadına Yönelik Şiddet Karşılaştırmalı Raporu’nda şu şekilde yer verilmiştir:

- Koruma emrini ihlal edenler üç gün ila on gün arası (tekrarlayan suçlarda 15-30 gün) hapis cezasına tabi tutulacaktır;
- Kolluk kuvvetlerine yakın zaman önce, mağdur korumaya ihtiyaç duyduğu ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde tedbir kararı alma yetkisi verilmiştir (dolayısıyla, aile mahkemesine veya savcılık yetkililerine başvurma imkanının olmadığı durumlarda emniyet yetkilileri de koruyucu tedbirler alabilecektir);
- Mağdurların korunmasına yönelik farklı yöntemler mevcuttur, örneğin şiddet uygulayan tarafın eve gitmesini engellemek için uzaklaştırma kararı çıkarılması, failin sahip olduğu tüm silah ve benzeri araçları emniyet yetkilileri veya işverenine teslim etme zorunluluğunun getirilmesi, faile mağdurun işyerinden uzak durma zorunluluğu getirilmesi ve talep etmesi durumunda mağdurun farklı bir yere yerleştirilmesi;
- Failler yasaklama emirlerini ihlal etmelerinden dolayı altı aya kadar zorlama hapsi ile karşı karşıya kalabilmektedir; -
- Kanun faillerin izlenmesi ve mağdurların yetkililere haber verebilecek biçimde uyarılmasına yönelik teknolojik cihazlar ve elektronik kelepçe kullanımına olanak tanımıştır;
- Koruyucu ve önleyici tedbir kararları hafta sonu ve resmi tatil günlerinde de çıkarılabilmektedir.

İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun bazı kadın çalışmacıları tarafından

- “Toplumsal cinsiyet eşitliği” teması altında cinsiyet rollerini yok etmeye çalışarak aile kurumuna savaş açtığı,
- Hastalıklı ruh haline sahip erkeklerin canice ve sapıkça işlediği suçların bütün erkeklere mal edilerek hukuk önünde erkeği en başında suçlu konumlandığı, bu sebeple adaletsiz olduğu,
- Cinsel tercih ve eş cinsel evlilikler konusundaki yaklaşımlarının dine, örf ve adetlere aykırı olduğu,
- Kadın ve erkeği birbirlerine karşı düşmanlaştırdığı bu durumun şiddeti tetiklediği,
- “Kadın beyanı esastır” prensibinin kadınlar tarafından suiistimal edilme ihtimalinin varlığı ve kanun önünde iki cins arasındaki eşitliği bozduğu,

- 18 yaşından daha küçük olarak evlenen erkeklerin evliliğın üzerinden yıllar sonra bile “cinsel istismar” suçu ile yargıldıkları tecavüz suçu işlemiş kişilerle aynı cezayı alarak eşlerinin ve çocuklarının mağdur edildiğı

gibi gerekçelerle eleştirilmektedir(Maraşlı, 2019).

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sadece kanunlarla şiddetle mücadele edilemeyeceğı anlaşıldığından, Bakanlık ve belli başlı sivil toplum ve basın kuruluşları, toplumsal duyarlılık ve sosyal sorumluluk projeleriyle mücadeleye katkı sağlamaya çalışmaktadır. Bu kapsamda, Özgecan Aslan isimli bir lise öğrencisi genç kızın ölümüne neden olan canice cinayetten sonra Türkiye’de de Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde 2015 yılı itibariyle “Dur diyelim” isimli bir kampanya düzenlenmiştir. Bu kampanya Devletin kadına yönelik şiddetle mücadele amacıyla yapılan kampanyalarına desteğinin göstermek ve yasal olarak da mücadelenin sürdürüleceğini ifade etmek için yapılmıştır. Ayrıca bu kapsamda, Kadın ve Demokrasi Derneğı (KADEM) tarafından erkeğın fiziksel şiddetine tepki olarak “Önce Adam Ol” isimli bir kısa film çalışması yapılmıştır. Her ne kadar bazı kadın çalışmacıları tarafından erkeğe bir doğru yol gösterilmeye çalışılmış olsa da yine erkeksi bir dil kullanılması sebebiyle eleştirilmiştir. Ama bu çalışmanın toplumda yansıması büyük olmuştur. Türkiye’de Buna benzer pek çok çalışma örneğı mevcuttur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kadın özelde ailenin, genelde ise toplumun temel yapıtaşısıdır. Ne var ki ilk çağlardan beridir kadının kimliği ve konumu hep tartışılmalıdır. Kimi ilkel çağlarda bazen Tanrıça olarak kabul edilmiş olmasına rağmen kadın genel anlamda hemen her dönemde değersiz bir varlık olarak görülmüştür. Çeşitli toplum ve inanışlarda farklılıklar olmakla birlikte kadının yeri kimi zaman eve ait hayvanlardan sonradır. Bazen bir mal gibi alınıp satılmıştır. Kendi hayatı üzerinde tasarrufu, karar verme hakkı olmamıştır. Rızası alınmadan, hatta görüşüne başvurma gereği bile bulunmadan evlendirilmiş. Evlendirilen kişi öldüğünde diğer dünyada da ona hizmet etmek üzere onunla birlikte diri diri mezara gömülmüştür.

Tarihi süreçte kadının kimliğine ve konumuna bakıldığında zamanının en modern uygarlığı kabul edilen, o dönemden beridir uygarlık tarihinde çalışma yapanlar tarafından kendisinden hep övgüyle bahsedilen, hukukun temellendirildiği Roma devletinde dahi kadınların hiçbir hakkının olmadığı görülür. Şeytani kabul edilen kadının ev içindeki hizmetler ve çocuk bakımı dışında var olabildiği alan bulunmamaktadır. Benzer şekilde Çin, Roma, Hint, Mısır gibi pek çok tarihi uygarlıkta kadınların erkeğe göre konumlandırıldığı ve ikinci planda olduğu görülmüştür. Cahiliyye dönemi Arap toplumlarında ise kız çocuğunun dünyaya gelişi Tanrının bir cezası ve utanç kaynağı olarak algılanmış; bu yüzden kız çocukları diri diri toprağa gömülmüştür. Hem kadın hem de erkek için çok eşliliğin ve nikâh dışı beraberliğin yaygın olması sebebiyle çocuklarının babalarının kim olduğu çoğu zaman anlaşılamamıştır.

İlahi kaynaklı iki dinler olan Yahudilik ve Hristiyanlıkta ise kutsal kitapların ve dini emirlerin din adamları tarafından kendi isteklerine göre değiştirilerek aslına sadık kalınmaması sebebiyle bu dinin mensubu topluluklarda kadın aleyhtarı bir bakış açısı ve uygulamalar gelişmiştir. Kadın, Tevrat ve İncil'de geçen "ilk günah" hadisesi sebebiyle sanık koltuğuna oturtulmuş kimi zaman ruhunun bulunup bulunmadığı ya da şeytan mı, hayvan mı, insan mı olduğu tartışılmıştır. Kadınlara hayvanlar gibi sayı isimleriyle seslendirildiği dönemler yaşanmıştır. Kadınlar genel olarak baştan çıkarıcı, doğru yoldan saptırıcı, yalancı olarak görülmüştür. Mahkemede şahitliği kabul edilmeyen, miras ve boşanma hakkı bulunmayan kadınlar dini ilimler de dâhil olmak üzere hiçbir eğitim faaliyetinden yararlandırılmamışlardır.

Yahudilik ve Hristiyanlıktan sonra gelen son ilahi din olan İslamiyet'in kadına karşı tavrı ise önceki tüm din ve inanışlardan farklıdır. İslam kadına büyük değer vermiş kadınlara kıymet veren kişilerin değerli kişiler olduğu, insanın kız evlat sahibi olduğunda hayatının bereketleneceği, en iyi şekilde kızlarını yetiştirmeyi başaran ebeveynlere cennet vaadedildiği ifade edilmiştir. Hayatının hiçbir döneminde kadına kendisini veya evini geçindirme yükümlülüğü verilmemiştir. İslam'a göre, kadının geçim sıkıntısının bulunmadığı, yiyeceğinin, giyeceğinin veya benzer ihtiyaçlarının teminin, evlenmeden önce babasının evlendikten sonra ise kocasının sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kadının ticaretle uğraşarak, herhangi bir mesleği icra ederek elde ettiği gelirlerle veya eşinden, ailesinden kalan mirasla kendi mülkiyetine sahip olma hakkı verilmiştir. Bu mülkiyet üzerinde her türlü değerlendirme hakkı sadece kendisine aittir. İslamiyet'ten önceki topluluklarda da bir benzeri mevcut olan evlenmeden önce geline veya ailesine verilen ekonomik kıymeti olan hediye, İslam toplumları dışındaki toplumlarda gelinin ailesine verilirken İslam'da evlenecek kadına verilmiş, kadının hayatının herhangi bir durumda maddi sıkıntı yaşama ihtimaline karşı bir destek olarak sunulmuştur. İlim öğrenmenin her bir birey için zorunlu olduğunu ifade eden İslam dininde kadın ve erkek arasında bir ayırım gözetilmemiş; pek çok kadın ilim sahasında derin izler bırakmış ve tarih sahnesinde "âlime" olma vasfını kazanmıştır.

İslamiyet'ten önceki toplumlarda yaygın bir uygulama olan çok eşlilik konusunda ise İslam erkeğin birden fazla eşi olması durumunda eşleri arasında adaleti sağlayamayacağını ifade edip tek eşliliği tavsiye etmiştir. Bunun dışında çok eşlilik mevzusunu mecburi durumlarda bir çıkış kapısı olarak açık bırakmıştır. Örtünme meselesinde kadınların naifliğine ve korunması gereken bir kıymet olduğuna işaret vardır. Örtünme sadece İslam'ın değil diğer ilahi kaynaklı dinlerin de kadınlara yönelik emirleri arasındadır. İslam medeniyetinin kadın ve erkeğe karşı bakışı, eşitlik odaklı değil fitratla uyumlu adalet anlayışı içerisindedir. İslam'ın Arap toplumunu kız çocuklarını utanç ve ceza sayarak diri diri toprağa gömen zihniyetten cennete ulaşma vesilesi sayan bir anlayışa getirmesi, İslam'ın kadın konusunda ne denli büyük bir devrim gerçekleştirdiğini gözler önüne sermektedir. İslamiyet öncesi toplumlarda ve tahrif edilmiş dinlerde kadınlar ikincil konumda iken İslam kadına hak ettiği değeri vermiş, sosyal düzen içerisindeki konumunu hak ettiği yere yükseltmiştir.

Ancak Asrı Saadet olarak adlandırılan Hz. Muhammed dönemi ve dört büyük halife devri sonrasında geçen zaman içinde Müslümanlar zaman zaman gelenekten gelen fikir ve

yaklaşımlara yönelmiştir. Müslümanların Kur'an-ı Kerim'in ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) çizdiği yoldan ayrılması, kadın konusundaki bakış açısı ve uygulamaların geriye gitmesine sebebiyet vermiştir. Bu durumun bir sonucu olarak kadınlar büyük ölçüde sosyal ortamlardan uzak tutulup eğitim gibi temel haklardan dahi uzak kalmışlardır. Farklı din ve inanışlara mensup kişilerin İslam'ı kötüleme ve karalama çalışmaları kapsamında dünya genelinde İslam'ın kadına zulmettiği anlayışı yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak sadece Hz. Peygamber'in devlet başkanı sıfatıyla yapılacak önemli ve kritik işler için kadınlardan biat (onay ve rıza) alması, kadınların batı toplumlarında devlet işlerine iradelerini yansıtma hakkını ancak 19. Yüzyılda erişmiş olması bile İslam'ın kadına verdiği değeri göstermek açısından son derece önemlidir.

Batı toplumlarında "İlk günah" hadisesi ve din adamlarının kadınlar hakkında olumsuz beyanı gibi sebeplerle kadınlar geçtiğimiz yüzyıla kadar kötülüklerle özdeşleştirilip en temel haklardan mahrum şekilde hayatlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Her ne kadar 19. yüzyılda kadın lehine olan zihniyet değişiminden sonra yapılan bazı hukuki düzenlemelerle iş hayatında, eğitimde vb. bazı alanlarda bir rahatlama getirilmiş ise de bu yeterli olmamış, eskiden olduğu gibi geleneksel sorumlulukları devam etmiştir. Batıda kadınlar tarafında başlatılan örgütlü hak arayışlarıyla, basın ve yayın kuruluşları yoluyla ve küresel etkiye sahip olan feminizm gibi kadın hareketleriyle kadının oy kullanma hakkı, çalışma hakkı, eğitim görme ve bilgiye erişimde fırsat eşitliği gibi bir takım kazanımlar elde edilmiştir. Ancak kadının değişen rol ve statüleri ailede kadın erkek çatışmalarını, aile içi şiddet ve boşanmaları artırmıştır; kadınlar böylece ailevi açıdan büyük oranda daha mağdur hale gelmişlerdir. Dolayısıyla günümüzde kadının kimliği ve konumu üzerinde değerlendirmede bulunurken söz konusu bu küresel etkiyle oluşan kadın kimliğinden ve konumundan bahsetmek gerekmektedir.

Kadın aslında anne olarak evlat yetiştirme rolüyle çocuğa ilk eğitimini veren bir öğretmen ve toplum inşa edici bir yönetici konumundadır. Bu açılardan kadına bakıldığında kadının ailede, toplumda, bir ülkenin gelecek inşasında ne derece önemli olduğu açıkça hissedilecektir. Günümüzde kadının kimliği, statüsü, üstlendiği rol ve görevler bundan yüz yıl öncesiyle karşılaştırıldığında inanılmaz farklılıklar gözlenmektedir. Özellikle günümüz modern dünyasında kadının statüsü ve üstlendiği roller değişmiş ve belirsizleşmiştir. Tarih boyunca devletlerin gelişimi ve çöküşleri incelendiğinde kadının sosyal değerinin yeterince

anlaşılmadığı ya da değerlendirilmediği dönemlerde toplumların gelişmediği ve ilerleyemediği görülmüştür.

Kadının gerçek kimliğini bulması, hak ettiği statüye kavuşması, değer ve itibarının sağlanması, bir kadın sorunu değil gerçek anlamda bir insanlık sorunudur. Bu sorunun köklü bir çözüme kavuşması için feminist ve/veya ataerkil bakış açılarından ve önyargılardan uzaklaşıp kadına yönelik şiddet ve dayatılan roller başta olmak üzere kadını ilgilendiren konuların yeniden değerlendirilmesi gerekir. Bu değerlendirmeler yapılırken de kadının fiziki ve psikolojik özellikleri mutlak manada göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adam, B. (1997). Yahudiliğin Hristiyanlığa ve İslam'a Bakışı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27, 333-334.
- Ağaoğlu, A. (1985). *İslamiyette Kadın*. (1. Baskı). Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık, 24-25.
- Akdemir, S. (1997). Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın. *Journal of Islamic Research*, 10(4), syf:249-258.
- Akkaya, Ü. (2012), *Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kadınların Sosyal Hayattaki Konumu ve Ahlaki Eğitimi ile İlgili Hadislerinin Eğitsel Açıdan Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Akmaz, G. (2019), *Mitoloji ve Cinsiyet: Hint ve Yunan Mitolojilerinde Ataerkil Dönüşüm*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akşit, Ö. (2017). *Lilith'den Malala'ya Kadının Adı Var*. (1. Baskı). İstanbul: Nergiz Yayınları, 195.
- Akyılmaz, Ö. (2015). *Türkiye'deki Bloglarda İslami-Feminist Yaklaşımla Yeni Bir Kadın Kimliğinin İnşası*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Ankara.
- Akyüz, Çiğdem. (2010). Manas Destanı'nda Alp Kadın Tipi. *Mukaddime Dergisi*, Sayı 1.
- Ali, Z. (2017). *İslami Feminizmler*. Çev. Öykü Elitez. 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altıntaş, R. (2001) Cahiliye Arap Toplumunda Kadın. *Diyanet İlmi Dergi*, 37(1) Ankara.
- Arıkfıdan, M. (2015). *İslam Hukukunda Kadın Haklarının Korunmasına Yönelik Tedbirler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Arslantaş, N. (2009). Abbasiler ve Fatımiler Döneminde Yahudiler. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları*. No:226, İstanbul.
- Aydın, M. (1998). *Hristiyan İnançları*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi TDV Yayınları cilt: 17 İstanbul syf: 345-348
- Batuk, C. (2008). İsa Mesih Kadınları da Kurtaracak mı? *Dini Araştırmalar*, 11(31), 19-48.
- Berktaş, F. (2016). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. (6.Baskı). İstanbul: Metis Yayınları, 91
- Can S. & K. A. Koz. (2018). *Medya ve Kadın, İletişim Sosyolojisi* (ed. Bünyamin Ayhan), 359-382, Literatürk: Konya
- Cin, H. (1974) İslam ve Osmanlı Hukukunda *Evlenme* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. No: 341, Ankara

- Çağatay, S. (2008). *Kemalizm ya da Kadınlık: Çağdaş Kadının Başörtüsüyle İmtihanı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi. İstanbul.
- Çağıl, A. (2014). *Batı Felsefesinde Kadının Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çayır, K. (1999). *Yeni Sosyal Hareketler*. 1. Baskı. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Çelik, H. (2014). *İslam'da Kadın, Aile ve Aile Sorunları*. Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sempozyumunda bildiri olarak sunuldu, Hakkari.
- Çiloğlu, M. (2014). *Aile ve Çalışma Hayatı İkileminde Kadın Çıkmazı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demircan, A. (2003). Cahiliyye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadınla Evlilik, *İstem*, 1(2). s. 17.
- Demirci, K. (1998). *Hristiyanlık Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları cilt: 17 İstanbul syf: 328-340.
- Dinçer, O. (2014). *Eşitlik Tahayyülünün Müşterek Kurgusu: BM Kadının Statüsü Komisyonunun Çalışma Öncelikleri ve Çıkan Politika Metinleri Üzerine Bir Analiz*. Uzmanlık Tezi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Donovan, J. (2015). *Feminist Teori*, (Çev: A. Bora, M. Ağduk, G. F. Sayılan). 10. Baskı. İletişim Yayınları. İstanbul.
- Donuk, A. (2011). Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türkler'de Aile. *Tarih Dergisi / Turkish Journal of History*, 0 (33), 147-168.
- Düzkan, A. (2011). “İkinci Dalga Feminizm Amargi Feminizm Tartışmaları”. Amargi Yayınevi. İstanbul.
- Eberhard, W. (1943), “Eski Çin Kültürü ve Türkler” (Çev.: İkbâl Berk), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1(4), s.19-29.
- Erden, E. (2015), “İÖ 24-9. Yüzyıllar Arası Önasya'nın Kadın Yöneticileri”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), s.15-26).
- Erdoğan, İ. (2013). Dördüncü Güç Medyadan Beşinci Güç İnternete: Demokratik Bir Dönüşüm Mü Yaşanıyor? *Selçuk İletişim*, 8(1), syf:176-191.
- Ergin, H. (2007), *Mısırluların Dini İnanç ve Adetleri (Milattan Önceki Devirler)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erişgin Söğütlü, Özlem, (2013), “Roma Toplumunda Kadının Konumu”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2).
- Erten, M. (2003). Kur'an'da "Zevc" Kelimesi Ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu *Ekev Akademi Dergisi*, Sayı: 17.

- Eskicioğlu, O. (1994). İslam'da Kadının Yeri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 85-120.
- Gençyürek Erdoğan, M. *Turizm Reklamlarında Yaşam Tarzlarının İnşası: Göstergibilimsel Çözümleme, Yüksek Lisans Tezi*, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim dalı, Ankara, 2014.
- Göçeri, N. (2010). *Kadın Hareketi Tarihi*. (1. Baskı). Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Göle, N. (2016). *Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme*, İstanbul. 13. Baskı. Metis Yayınları.
- Gürer, D. (2008), "Hz. Yusuf'un Gördüğü Rüyanın Fususu'l-Hikem'deki Yorumu", *Tasavvuf / İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabi Özel Sayısı-1)*, 9(21), s. 39-56.
- Gürhan, O. (2015). *Tarihsel Süreç İçerisinde ve Günümüzde Kadına Yönelik Şiddet* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürkan, S. L. (2012). Yahudi Geleneğinde Kadın Algısı. Bütün Yönleriyle Yahudilik, *Dinler Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8.
- Gürkan, S. L. (2012). *Yahudilik* (4. Baskı). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Hüseyinzade Şimşek, A. (2016). Türk Destanlarında Kadın İmgesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yayınları*, Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Matbaası, 17, 15-23.
- İmamoglu, V. (2009). Mekke Putperestlerinin İslam'la Yüzleşmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 307-322.
- İnan, A. (1992). *Manas Destanı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- İnternet: "Kadınlar için dünyanın en tehlikeli ülkeleri listesi: ABD, cinsel taciz ve şiddet bakımından Suriye kadar tehlikeli" İnternet Haberi <https://tr.euronews.com/2018/06/26/kadınlar-icin-dünyanın-en-tehlikeli-ülkeleri-listesinde-abd-de-var> E.T: 23.07.2019.
- İnternet: Adalet Bakanlığı. (2018). Adli Sicil İstatistikleri http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2018/istatistik2018.pdf Erişim Tarihi:28.07.2019.
- İnternet: Akgöz G. Balta, E. (2015) Kapitalizmin Krizine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakmak: Analitik Bir Çerçeve Önerisi. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi. http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Kapitalizmin_Krizine_Toplumsal_Cinsiyet_Perspektifinden_Bakmak.pdf Erişim Tarihi 16.07.2019.
- İnternet: Beşer, F. (2013). "Dinî bilginin kaynağı nedir?" Yeni Şafak Gazetesi <https://www.yenisafak.com/yazarlar/farukbeser/din-bilginin-kaynagi-nedir-36809> Erişim Tarihi: 08.06.2019.

İnternet: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Bildirge
http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2018/istatistik2018.pdf, Erişim Tarihi: 23.07.2019.

İnternet: Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge
https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/kadına_karsi_siddet/BM%20Kad%C4%B1na%20Kar%C5%9F%C4%B1%20C5%9Eiddetin%20Ortadan%20Kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1na%20Dair%20Bildirgesi%200.12.1993.pdf, Erişim Tarihi: 23.07.2019

İnternet: Kadına Yönelik Şiddet Karşılaştırmalı Raporu: İtalya, İspanya ve Türkiye.
https://notus-asr.org/wp-content/uploads/2016/05/WAVE_CR_TR_FINAL_7March2016-2-2.pdf, Erişim Tarihi: 26.07.2019.

İnternet: Kadir Has Üniversitesi Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması 2019,
<https://www.khas.edu.tr/uploads/pdf-doc-vb/toplumsal-cinsiyet-ve-kadin-algisi-arastirmasi-2019-sonuclari-2.pdf>, Erişim Tarihi: 26.07.2019.

İnternet: Kayadibi, F. Kadın Eğitiminin Önemi ve Kalkınmadaki Rolü
<https://dergipark.org.tr/download/article-file/101022>, Erişim Tarihi: 13.06.2019.

İnternet: Küresel Medya İzleme Raporu (2015) http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/global/gmmp_global_report_en.pdf, Erişim Tarihi: 26.07.2019.

İnternet: Maraşlı, S. (2019). İstanbul Sözleşmesi ve 6284 e Neden Karşısız? E.T:08.10.2019
 İnternet: <http://www.cocukaile.net/istanbul-sozlesmesi-ve-6284-e-neden-karsiyiz/>, Erişim Tarihi: 08.10.2019

İnternet: Metin, Y. Doküman İncelemesi
https://www.academia.edu/11019563/Haz%C4%B1rlayan_Yeliz_Metin_DOK%C3%9CMAN_%C4%B0NCELEMES%C4%B0, Erişim Tarihi: 08.10.2019.

İnternet: Padem, H. Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı (2012).
https://www.academia.edu/20017405/Arast_rma_Yontemleri_Padem_Goksu_konakli, Erişim Tarihi: 08.10.2019.

İnternet: Pekin Deklarasyonu. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>, Erişim Tarihi: 24.07.2019.

İnternet: Pietilä, H. (2002). Engendering the Global Agenda: The Story of Women and the United Nations, NLGS, <http://www.unngls.org/orf/gender%20part%201cover.pdf> Erişim Tarihi: 23.07.2019.

İnternet: Thomson Reuters Foundation Derneği araştırma sonuçları:
<https://tr.euronews.com/2018/06/26/kadinlar-icin-dunyanin-en-tehlikeli-ulkeleri-listesinde-abd-de-var>, Erişim Tarihi: 28.06.2016.

İnternet: Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 08.10.2019.

- İnternet: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (2016) Toplumsal Cinsiyet Eşitlikçi Haber Kılavuzu. TGC Akademi Yayını
https://www.tgc.org.tr/images/kadin_ve_medya_kilavuz.pdf, Erişim Tarihi: 25.07.2019.
- Kara, S. (1998). Tarihi Süreç Kur'an Ve Hz. Peygamber Açısından Kadın. *EKEV Akademi Dergisi*, 1(3).
- Karaca F. (2010). *Emeviler Dönemi Kadının Durumuna Genel Bir Bakış Sükeyne Bint Hüseyin Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaval, M. (2016). İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:55.
- Kaya, A. (2013), "Doğudaki Roma'nın Bizanslaştığı Devir: I.Justinianos Dönemi", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37(2), 17-40.
- Kaypak, Ş. Kahraman M. (2016). Türkiye'de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13(33), 298-315.
- KİTAB-I MUKADDES (Tevrat, Zebur, İncil), (2009) Acar basım, İstanbul.
- Koçin, A. (2016). "İnsanlığın Ortak Romanı Yusuf Hikâyesi: Hamdullah Hamdi'nin Yusuf ve Zeliha Mesnevisi ile Thomas Mann'ın Yusuf ve Kardeşleri Adlı Eserlerinin Karşılaştırılması", *Turkish Studies*, 11(17), p.1-34.
- Koçin, A. (2017). Virgin Mary's Importance in Islam and its Reflection on Classical Turkish Literature and Turkish Language. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(6), 281-302.
- Kolay, H. (2015). Kadın Hareketinin Süreçleri Talepleri ve Kazanımları, *EMO Kadın Bülteni*, Sayı:3.
- Koschaker, P. ve Ayiter K. (1977), Modern Özel Hukuka Giriş Olarak Roma Özel Hukukunun Ana Hatları, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*. Ankara.
- Köksal, M. A. (2018). *İslam İlmihali*. 3. Baskı. İstanbul: Server Yayınları
- Kurân-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı
- Martı, H. (2018). *Hakları ve Saygınlığıyla İslam'da Kadın*. 1.Baskı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Okandan, R. G. (1951). *Umumi Hukuk Tarihi Dersleri*. (1. Baskı). İstanbul: Fakülteler Matbaası
- Opeloye, M. O. (2003). *Tanrı'nın Birliği ve Üçlü-Birlik; Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerim'deki Görüşlerin Analitik Bir Değerlendirmesi*. Çev. Alparslan YALDUZ Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 12(2). 473-485

- Ögel, B. (1984). *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, 2. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özsoy, İ. (2005). "Kadın Hakları Tarihine Bir Bakış". *Akademik Araştırmalar Dergisi*, (26), 1-20
- Öztürk, M. (2011). *İslam Öncesi Arap Toplumunda Ahval-İ Şahsiyye Hukuku "Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu"* Sempozyumu. İstanbul.
- Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, 3. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Savaş, R. (1996). *Raşid Halifeler Devrinde Kadın*, 1. Baskı. İstanbul: Ravza Yayınevi, 96-99.
- Savaş, R. (2014). *İslam'ın Işığında Kadın*, 4.Baskı, Ankara: TDV Yayınları.
- Selçuk, H. (2014). *Türk Tarihinde Kadın ve Savaş*. (1. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi, 60
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*, 1. Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Şentürk, M. (2011). Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'e göre İlk Günah ve Kadın. *Journal of Islamic Research*, 22(1) syf:32-43
- Şeriati, A. (2017). *Kadın (Fatıma Fatımadır)*, 9. Baskı. Ankara: Fecr Yayınları.
- Şimşek, O. (2013). *Türk Girişimciliğinin Sosyolojisi*, Ankara. Otorite Yayınları.
- Şimşek, O. (2017). "Medeniyet" ve "Sistem" İnşa Edici Vasfıyla Tevhidi Düşünce. Ankara: Otorite Yayınları.
- Şişman, N. (2015). *Küreselleşmenin Peçesi İslam'ın Peçesi*. 1.Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri Ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 3(5)
- Taşcı Yıldırım, E. (2018). İki İlahi Kitap (Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim) Ekseninde Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da İnanç. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17(33), 297-326.
- Taşpınar, İ. (2011). Yahudilik ve Hristiyanlıkta Kadın. *Köprü Dergisi*, 113, 2.
- Toksarı, A. (1993). Hz. Peygamber Devrinde Kadın, *Diyanet İlmi Dergisi*, 29, 4.
- Topaloğlu, B. (2013). *İslam'da Kadın*. (21. Baskı). İstanbul: Ensar Neşriyat, 33-343.
- Troll, C. (1999). Tarihi Bir Olay Olarak Hristiyanlık. Çev: T. Özdeş. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (3), 257-272.
- Tucker, J. E. (2015). *İslam Hukukunda Kadın, Aile ve Toplumsal Cinsiyet* (Çev: Z. E. Koca), 1. Baskı. İstanbul: Açılım Kitap.

- Tuksal, H. Ş. (2018). *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*. (7. Baskı). Ankara: OTTO Yayınları.
- Tüfekçi, H. (2011), Bizans'ın Kadınları, *Tarih Kritik*, 4(2), 14-16.
- Tüzen, H. (1986). *İslam'da Birey ve Toplum Açısından Kadının Sosyo-Ekonomik Durumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yasdıman, H. Ş. (2012). Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadının Konumu. Bütün Yönleriyle Yahudilik. *Dinler Tarihi Araştırmaları*, 8, 620.
- Yazgan Yalkın, E. M. (2015). *Hint Antikçağı ve Ortaçağ'ından Mantık Çalışmaları*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,
- Yıldız, A. *Hint Dinlerinde Kutsal İnsan Kavramı "Sadhu" ve "Sadhvi" Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : TEKDEMİR, Saliha Zeynep
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 20.05.1989, Altındağ
 Medeni hali : Evli
 e-mail : salihakocin@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi / Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi / Matematik Bölümü	2012
Lise	Kdz. Ereğli Anadolu Lisesi	2007

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2016-devam ediyor	Türkiye İstatistik Kurumu	Uzman Yardımcısı
2013-2015	Ahiler Kalkınma Ajansı	Uzman

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

1. Tekdemir, S. Z. (2009). Kutsal Kitaplarda ve Günümüzde Kadının Kimliği ve Konumu. *İmad Dergisi*, 4, 2.

Hobiler

-

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

